

T.C

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Sevgi USTA

BİR MAĞDURİYET TÜRÜ:

ÇOCUĞUN SUÇA TANIKLIĞI

SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Av. ELİF YORGANCIOĞLU

İSTANBUL - 2013

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Çocukluk, Çocuğun Sağlıklı Gelişimi İçin Sağlanması Gereken İdeal Ortam	5
2.1.1. Çocukluk	5
2.1.2. Çocuğun Sağlıklı Gelişimi için Sağlanması Gereken İdeal Ortam	6
2.2 Mağdur Çocuk ve Hakları	12
2.2.1. Mağdur Çocuk.....	12
2.2.1.1. Çocuğa Yönelik Şiddet.....	15
2.2.1.2. Çocuk İhmal ve İstismarı.....	19
2.2.1.3. Suçtan Zarar Gören.....	20
2.2.2. Mağdur Çocuğun Hakları	23
2.3. Suça Tanık Olan Çocuk ve Hakları	31
2.3.1. Tanık Çocuk Kavramı.....	31
2.3.1.1 Beyan Delili Olarak Tanık Çocuk.....	33
2.3.1.2 Beyan Delili Dışında Kavramsal Olarak Çocuğun Şiddete Tanıklığı.....	36
2.3.1.3 Mağdur - Tanık Çocuk.....	37
2.3.1.4 Tanık - Mağdur Çocuk	39
2.3.2. Suça Tanık Olan Çocuğun Hakları	39
2.4. Suça Tanık Olan Çocuk ve Mağdur Çocuğun Haklarının Karşılaştırılması	45

3. GEREÇ VE YÖNTEM	50
4. BULGULAR	53
4.1. Basın Taraması Sonucu Elde Edilen Bulgular.....	53
4.2. Odak Grup Görüşmesi Sonucu Elde Edilen Bulgular.....	61
4.2.1. Odak Grup Görüşmesinin Betimsel Analizi	63
5. TARTIŞMA	114
6. SONUÇ.....	128
7. ÖZETLER	130
7.1. Özet	130
7.2. Abstract	130
8. KAYNAKÇA	131
9. ÖZGEÇMİŞ	136

TEŞEKKÜRLER

Bu çalışmayı gerçekleştirmemde yol göstericiliği, sabrı ve büyük desteğinden ötürü danışmanım ve çok sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. Sevgi USTA'ya;

Eleştiri ve önerileriyle çalışmama büyük katkı sağlayan anabilim dalı başkanımız Yrd. Doç.Dr. Neylan ZİYALAR'a;

Lisans yaşamımdan bu yana çocuk hakları alanındaki sivil toplum çalışmalarımda büyük desteği olan, adli bilimlerle tanışmama vesile olan ve bu alanda akademik çalışma yapabilmem için desteğini benden esirgememiş değerli hocam Prof. Dr. Oğuz POLAT'a;

Odak grup görüşmelerinde kıymetli zamanlarını ayırıp fikir ve yorumlarını benimle paylaşan katılımcı uzmanlara;

Marmara Üniversitesi Çocuk Hakları Kulübü üyelerine ve tüm arkadaşlarıma;

Yaşamım boyunca maddi ve manevi desteklerini benden hiç esirgemeyen sevgili annem Saadet, babam Sabri ve ablam Ezgi'ye;

Minnet ve şükranlarımla.

“Çocuk; yaşamına iyilik, sevgi ve adalete inanarak başlar.”

Eric FROMM

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Dünyada ve Türkiye’de çocuklar sıklıkla suça maruz kalmaktadırlar. Çocukların suça maruz kalması üç şekilde gerçekleşmektedir. Çocuklar suça sürüklenerek, suçun mağduru olarak doğrudan ya da suçun tanığı olmak suretiyle suçun dolaylı mağduru olarak suça maruz kalmakta, suçu ve şiddeti gözleriyle görüp, kulaklarıyla duymaktadırlar. Özellikle de aile bireylerinin birbirlerine karşı işledikleri suçların en yakın şahitleri çocuklar olmaktadır. Babalarının annelerini gözleri önünde öldürdüğü sahnenin tanığı olarak çocuklar; sıklıkla üçüncü sayfa haberlerine konu olmaktadır. Henüz anaokulu çağındaki bir çocuk ders esnasında, sınıfın ortasında, öğretmenin başka bir öğretmeni tarafından silahla öldürülmesine tanık olabilmektedir. Suçun çocuk tanıkları, özellikle Türkiye’de sadece suçu görmeleri ve duymaları sebebiyle mağduriyet yaşıyorlarsa da adli süreç içerisinde tanık sıfatıyla bulunmaları esnasında bir kez daha başka bir mağduriyet yaşamaktadırlar.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 1. maddesine göre 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır. Çocuklar yetenekleriyle uyumlu gelişerek yetişkinliğe erişene dek, yaşamdaki tecrübe eksikliklerinden ötürü korunmaya ihtiyaç duyarlar.

Çocukların kişiliklerinin tam ve uyumlu gelişmesi için anlayış ve sevgi dolu bir aile ortamında, şiddetin her türlüşünden korunarak yetişmesi gerekmektedir. Çocuğa gelişimi için gereken sağlıklı ortamı sunacaklar, ailesi-bakım ve gözetiminde olduğu kişiler ve devlettir.

Çocuğa yönelik şiddet ve bu şiddetin görünüş biçimlerinden olarak çocuğun ihmal ve istismara uğraması, çocuğun sağlıklı gelişmesi için gereken koşulların sağlanmadığı durumlarda söz konusu olmaktadır. Çocuk bu mağduriyetle ailenin içerisinde karşılaşabildiği gibi aile dışında okul vb. kurumlarda da karşılaşabilmektedir. Her iki durumda da ailenin velayetten doğan yükümlülüklerinin ihlali söz konusu olduğu, devletinde koruma yükümlülüğünü ihlalinden söz edilir.

Mağdur, hukuken korunan yararı ihlal olunan kimsedir. Çocuğunşiddet suçunun mağduru olduğu durumlarda bedensel ve ruhsal olarak zarar görmesi söz konusudur.

Çocuğun ceza muhakemesi içerisinde mağdur olarak bulunduğu durumlarda, çocuk hakkında yetişkinlerden ayrı usuller izlenir. Mağdur çocuğun ifadesine avukat ve uzman eşliğinde başvurulması, çocuğun bir kez dinlenilerek örselenmesini engellemek amacıyla, ifadesi görüntü ve ses kaydına alınması gibi usuli hakları vardır. Bunların yanı sıra mağdur çocuğun korunması amacıyla Medeni Kanun m. 346 ve devamında sayılan hükümleri uygulanabilmektedir. Bununla birlikte ailenin velayet görevini gereği gibi yerine getirememesi sonucunda mağduriyetin doğmasında velayete müdahale söz konusu olabilmektedir. Çocuğun mağduriyetinin giderilmesi amacıyla sağlık hakkını da kapsayacak şekilde Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 24 ve m.39'dan doğan bir hakkı da rehabilitasyon hakkıdır. Çocuğu şiddet, ihmal ve istismardan korumak Anayasa m. 41 uyarınca devletin yükümlülüğündedir. Çocuğun mağdur olmasını önleme yükümlülüğünü yerine getiremediğinde mağdur çocuğa tazminat ödenmesi gündeme gelir. 2005/20 sayılı Birleşmiş Milletler Suç Mağduru ve Tanığı çocuklara ilişkin Adalet Konularında Rehber İlkelerin tazminat hakkı başlıklı 35. maddesi uyarınca, haksızlığın giderilmesi çocuğun topluma tekrar kazanımının sağlanması tam olarak iyileşmesini sağlamak amacıyla mümkün olduğunda tazminat alabilmesi gerekmektedir.

Mağdur çocuk suç olayının üzerinde gerçekleştiği kişi, hukuken korunan menfaati ihlal edilen kimse olduğu gibi aynı zamanda suçun tanığıdır Ceza muhakemesi içerisinde ifadesine başvurulurken mağduru tanık olarak dinlenmesinden söz edilir. Bu durumda çocuk hem mağdur hem de ifadesine başvururken olayın tanığıdır.

Tanık beş duyu organıyla olay hakkında bilgi sahibi olan kimsedir. Fakat suçun tanığının çocuk olması olay hakkında bilgi sahibi olmaktan öte psikolojik ve sosyal anlamlar içerir. Mağdur çocuk olayın üzerinde gerçekleştiği kişi olmakla; psikolojik ve fiziksel zarar görebilirken, tanık çocuk suç olayına şahit olmakla fiziksel zarar görmeyip; psikolojik olarak suç olayından zarar görür. Tanığının da mağduru da çocuk olduğu bir cinsel istismar suçunda suç olayından psikolojik zarar görenin yalnızca suçun mağduru çocuk olduğu, cinsel istismar olayını gözleriyle görüp suç olayı esnasında orada bulunan tanık çocuğun psikolojik zarar görmediğini söylemek mümkün değildir. Bugüne kadar yapılmış çalışmalarda ve odak grup çalışmasının betimsel analiz sonuçlarında da görüleceği üzere suç tanığı çocukların mağdur

çocuğa benzer şekilde psikolojik olarak zarar görmesi söz konusudur. Adli süreç içerisinde ise suçu ortaya çıkarırken çocuğun görgüsü ve bilgisine başvurmada en güvenilir ve hassas yöntemlerin seçilmesi gerekliliği sebebiyle, suçun çocuk tanıkları için izlenecek özel prosedür uluslararası hukuk belgelerinde ve yabancı ülke kanunlarında yer almıştır. Kısacası yetişkin tanıklığına yaklaşımdan farklı yöntemlerle çocuk tanıklığına yaklaşmanın bir gereklilik olduğu ortaya konulmuştur. Suçun çocuk tanıkları için adli süreç içerisinde izlenilmesi gereken ayrı bir prosedür olması gerekliliğinin temelinde; kişinin her şeyden önce çocuk olması, yetişkinden farklı olarak suç olayının çocuk dünyasında bıraktığı özel bir etkinin mevcudiyeti ve çocuğun psikolojik olarak zarar görmesi neticesinde bir mağduriyet yaşaması vardır. Özellikle viktimoloji, suçun tanıklarının da o suçun mağduru olduğunu ileri sürmektedir. Suçun tanığının çocuk olması durumunda ise yaşanan mağduriyet katlanmakta, suçun çocuk tanığının da o suçun bir şekilde mağduru olduğunu söylemek mümkün hale gelmektedir. Türkiye'nin de imzaladığı Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nde, tarafların, sözleşmede belirlenen suçların çocuğun huzurunda işlenmesinin cezanın belirlenmesinde ağırlaştırıcı koşul olarak göz önünde bulundurulabileceğini temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklarını söylemektedir. Bununla birlikte 2005/20 sayılı Birleşmiş Milletler Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklara İlişkin Adalet Konularında Rehber İlkelerde suç mağduru ve tanığı çocukların aynı usuli haklardan yararlanması gerektiği belirtilmiştir. İleride de ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere suç tanığı çocukların mağdur çocuğa tanınan bir kısım haklardan yararlanması çocuk yararına ve dolayısıyla ceza muhakemesi içerisinde mağdur çocuğa tanınan usuli hakların tanık çocuğa da uygulanması zorunludur.

Suçta tanık olan çocuğun da mağdur çocuk gibi korunma ve usuli haklardan yararlanması gerekliliğinin yanında; mağdur çocuğun sahip olduğu haklardan birisi olan tazminat hakkına sahip olup olamayacağı da, tartışılan konulardan birisidir. Türk hukukunda mağdur haklarının gelişimine paralel olarak; mağdurlara ve suçtan zarar görenlere tazminat ödenmesine ilişkin yasal düzenlemeler üzerinde

çalışılmaktadır. Buna paralel olarak suçun çocuk tanıklarının tazminat hakkı datartışılması gereken bir konudur.

Bugüne kadar suça tanık olan çocuklar ceza muhakemesi hukuku açısından suçun aydınlatılmasında bir beyan delili olarak sıklıkla araştırmalara konu olmuştur. Çocuk tanıklığının güvenilirliği ve delil değeri her suç tipine, çocuğun yaşına ve gelişimine bakılarak birden çok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Özellikle hukuk çalışmalarında genellikle çocuğun suça tanık olması durumu yalnızca bir delil olan tanık beyanı kavramı içerisinde incelenmiş ve bu bağlamda çalışmalar yapılmıştır. Suçun çocuk tanıkları konusu; tanıklıklarının delil değeri, onlar için adli sistemde izlenmesi gereken prosedür ve yalnızca suça tanık olmuş olmaları sebebiyle yaşadıkları mağduriyet gibi farklı konu başlıklarında incelenmesi gereken bir olgudur.

Bu çalışmada çocukların, vücut bütünlüğüne karşı işlenen suçlar ve cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar olarak özellikle şiddet suçlarına tanıklıklarından hareket edilerek yaşadıkları mağduriyet ve mağduriyetin giderilmesi için sağlanması gereken haklar incelenmiştir.

Çalışmada önce, çocukluğun süreç olarak ne olduğundan, çocuğun sağlıklı gelişmesi için sağlanması gereken ideal ortamın hukuk metinlerinde nasıl düzenlendiğinden bahsedilmiştir. Daha sonra mağdur çocuğun kim olduğundan, haklarının neler olduğundan bahsedilerek; çocuğa yönelik şiddet, çocuk ihmali ve istismarının mağdur çocuk kavramının özelleştirilmiş alt başlıkları olarak anlatımları yer almıştır. Sonrasında da suça tanık çocuğun kim olduğu ve haklarının neler olduğu incelenip, mağdur çocuk ve suça tanık olan çocuğun hakları birbiriyle karşılaştırılmıştır. Gereç ve yöntem kısmında gazeteler üzerinden gerçekleştirilen basın taraması sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiş ve gerçekleştirilen odak grup görüşmelerinin betimsel analizi yapılmıştır. Tartışma kısmında da basın taraması ve odak grup görüşmesi sonucunda elde edilen bulgular kaynak çalışmaların sonuçları ile karşılaştırıldıktan sonra tartışılmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Çocukluk, Çocuğun Sağlıklı Gelişimi İçin Sağlanması Gereken İdeal Ortam

2.1.1. Çocukluk

Çocukluk bir yaşam evresidir. İnsan biyolojik olarak var olur, gelişir, olgunlaşır ve yeniden yok oluşa doğru geçer, ölür. İnsanın yaşam evresi iki tanedir: Çocukluk ve yetişkinlik.

Çocukluk, yaşam diliminin ilk zamanlarıdır. Varoluşumuzun ilk başladığı süreçtir. Çocukluk, Avrupa’da 17. yüzyıldan sonra tanımlanmaya başlanmıştır. Çocuğu tanımlayan kelimelere bu yüzyılda rastlanmaya başlanmıştır. Daha öncesine kadar hemen hemen yetişkinlerle aynı şekilde yaşayan, davranan ve giyinebilen çocuklar, sanayi devrimiyle birlikte vasıflı personel ihtiyacının doğmasıyla iş yaşamından eğitim hayatına geçiş yapmışlardır.¹ Bob Franklin’e göre çocukluğa ilişkin beş nokta vardır. Birincisi, çocukluk sabit bir döneme ait tek bir evrensel deneyim değildir. Daha çok, tarihsel olarak değişen kültürel bir yapıdır. İkincisi, iki yaş grubu arasındaki ayırım çizgisi yalnızca keyfi değil, aynı zamanda tutarsızdır. Üçüncüsü, çocuklar negatif bir şekilde “yetişkin olmayanlar” olarak tanımlanmaktadır. Dördüncüsü, çocuk kronolojiden çok iktidarla ilgilidir. Beşincisi, çocukluk oldukça yeni bir buluştur ve çocukluk Plumb’a göre dört yüz yıl öncesine ait bir Avrupa icadıdır.²

Çocuğun kim olduğuna dair evrensel bir hukuksal tanımlama, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 1. maddesinde yapılmıştır. Bu maddeye göre çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır. Çocuk Koruma Kanunu’nun 3. maddesinin a bendinde ise çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmıştır.

¹Bob Franklin, **Çocuk Hakları**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1993, s.24,25,27.

²A.e.s.22,23.

“(H)ukukçu olsun olmasın, kişide saflığı, kusursuzluğu ve sevimliliği çağrıştırır çocuk. Ama aynı zamanda sakıncalı bilgisizliği, deneyimsizliği, dövülmeye, sövülmeye, sömürülmeye elverişliliği de anımsatır.”³Çocuklar aynı zamanda, hukuk metinlerinde hakların öznesi olarak kurgulanmış fakat hukukun nesnesi olmaktan kurtulamamışlardır.⁴Tanığın çocuk olması onu yalnızca bir beyan delili olmaktan öteye geçirememiştir; yaşadığı mağduriyet bile onu nesneden özneye dönüştürememiştir.

2.1.2. Çocuğun Sağlıklı Gelişimi İçin Sağlanması Gereken İdeal Ortam

Çocukluğun yetiştikenden farklı bir yaşam dilimi olması, ona özel haklar ortaya çıkarmakla devletin ve yetişkinlerin çocuğa özel tutum ve davranışlarını yaratarak ona özgü bir hukuk sistemini de doğurmuştur. Çocuk haklarının tarihçesi çocuğun üzerinde serbestçe tasarruf edilebilir, devir ve terk edilebilir, hatta öldürülebilir bir nesne olmaktan çıkarılıp, haklara ehil, kişilik sahibi bir özneye dönüştürülmesinin (emancipatio'nun) serüveni olarak özetlenir.⁵

Çocuk hakları tüm dünyada çocukların doğuştan sahip oldukları, istismar, ihmal ve sömürüden korunma, ayrımcılığa uğramama ile eğitim, sağlık, barınma gibi temel hakların tümünü kapsayan evrensel nitelikli bir kavramdır.

Çocuk hakları teorisinde; “ebeveynçi” (parentalist), “çocuk özgürlükçü” ve “korumacı” (paternalist) olmak üzere üç görüş hâkimdir. “Ebeveynciler” çocukların nihai hâkiminin ana - babalar olması gerektiğini ileri sürerler. Çocukların temelde bakım, korunma ve eğitim haklarının olduğunu fakat çocukların ilgili çıkarlarını belirlemesi gerekenlerin ana - babalar olduğunu söylemektedirler. “Çocuk özgürlükçüler”, çocukların yetişkinlere kıyasla görünürdeki dezavantajlarının ve

³ Rona Serozan, **Çocuk Hukuku**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2005, s.3

⁴Eylem Ümit, **Mekândan İmkana Çocuk Suçluluğunun Habitusu Ceza Ehliyeti İlişkisi**, Ankara Barosu Yayınları,s.38

⁵Serozan, **a.g.e.**, s.11

bağımlılıklarından kaynaklanan özel haklarının olmadığını, yetişkinlerle aynı haklara sahip olmaları gerektiği görüşündedirler. Yetişkinler ve çocuklar arasında haklar temelinde bir ayrımın olmaması gerektiğini düşünmektedirler. “Korumacılar”, çocukların bazen kendi iyilikleri için, yetişkinlerin müdahalesiyle kendi eylemlerine karşı korunmaları gerekebileceği düşüncesinden yola çıkarlar.⁶

Çocuklara özgü hukuk sisteminin temel belgesi Çocuk Haklarına Dair Sözleşmedir.⁷ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Oturumu’nda katılımcı ülkeler tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilerek, 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Çocuk Hakları Sözleşmesi Türkiye’de 9 Aralık 1994 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. Türkiye, sözleşmenin 17, 29 ve 30. maddelerine çekince koyarak ilgili sözleşmeyi imzalamıştır. Söz konusu maddeler etnik azınlık ve yerli halktan olan çocukların kültürel değerlerinin tanınması ve geliştirilebilmesine ilişkin hakları ve özellikle anadilde eğitim alabilme haklarıyla ilgilidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi, niteliği itibarıyla uluslararası bir sözleşmedir. İmzacı ülkeleri bağlayan ve yükümlülük altına sokan bir hukuksal belgedir. Türk hukuku açısından da, Anayasa’nın 90. maddesi uyarıncausulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nce haklar; yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakları olmak üzere dört ana başlıkta toplanabilir. Sözleşmede yer alan tüm hakların uygulanmasında ve çocukla ilgili tüm faaliyetlerde çocuğun yararının öncelikle gözetilmesi, görüşlerinin dikkate alınması, ayrımcılığa uğramasının engellenmesi ve yaşama ve gelişme hakkının korunması ilkeleri temel alınır.⁸

Çocuk Hakları Sözleşmesi içerisinde haklar dört temel başlıkta incelenir; refah hakları, korumacı haklar, yetişkin hakları ve ana babalara karşı haklar. Refah hakları; beslenme, barınma, eğitim ve tıbbi hizmetten yararlanma haklarıdır. Korumacı haklar; çocukları yetersiz ilgiden, ev içindeki ihmal, fiziksel veya duygusal kötü muameleden ya da başka bir tehlikeden koruyacak haklarla ilgilidir. Yetişkin hakları

⁶Franklin,a.g.e., s.234-235

⁷ Bundan sonra Çocuk Hakları Sözleşmesi olarak bahsedilecektir.

⁸Sevgi Usta Sayita, “Çocuk Hakları”, **TBB - Unicef, Barolar İşbirliği’nde düzenlenen Çocuk Hakları Komisyonlarının Kurulması ve Güçlendirilmesi Projesi: 19-23 Ağustos 2004 Oturumlarda Ele Alınan Konulara İlişkin Makaleler**, y.y.,t.y.

şu anda yetişkinlerin tek başına sahip olduğu haklara çocukların da sahip olmaları gerektiğini ileri sürer. Ana babalara karşı haklar, çocukların reşitlik yaşına ulaşmadan önce ana babaları karşısında daha fazla bağımsızlık sahibi olmaları gerektiğini ifade eder.⁹

Çocuk Hakları Sözleşmesi dünyada en çok sayıda devlet tarafından onaylanan insan hakları belgesidir. Fakat sözleşmeyi onaylayan devlet sayısının çokluğu, sözleşmenin getirdiği ilke ve kuralların evrensel ölçekte tam olarak uygulandığı anlamına gelmemektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi aynı zamanda en çok çekince konulan sözleşmelerden birisidir.¹⁰

Uluslararası sözleşmelerde, yasalarda ve Avrupa Konseyi'nin kararları ve tavsiye kararlarında¹¹ çocuğun sağlıklı gelişimi için sağlanması gereken ideal ortam tanımlanmıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin giriş metninde, çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğinin kabul edildiği söylenmiştir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde çocuğun yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı tanımlanarak; maddenin ikinci fıkrasında; “(T)araf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.” denilerek çocuğun gelişme hakkı koruma altına alınmıştır. Söz konusu madde, sözleşmede yer alan temel haklardandır. Çocuğun gelişimini engelleyen her türlü durumun önüne geçilmesi hakkında taraf devletlere azami çabayı göstermesi yönünde sorumluluk

⁹Franklin, a.g.e., s.22,23.

¹⁰Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2007, s.594

¹¹ Tavsiye Kararları, üye ülkelerin Avrupa Konseyi ortak değerlerine dayalı yasaların yaşama geçirilmesi için gerçekleştirilmesi gereken hususları içerir ve bu kararları kabul eden ülkeler bunların uygulanmasını taahhüt ederler. Sevgi Usta Sayita, Betül Onursal, **Birleşmiş Milletler Belgelerinde Barış Kültürü ve Şiddete Karşı Olma ve Avrupa Konseyi Kararlarında Çocuğun Şiddet ve Kötü Muameleden Korunması**, 2. Bası, İstanbul, İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Yayını, 2003, s.39.

yüklemekte ve çocukların zihinsel, ahlaki, psikolojik ve toplumsal gelişimi bağlamında pek çok konu gündeme getirmektedir.¹²

Yine Çocuk Hakları Sözleşmesi madde 19’da “1. (B)u Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar. 2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.” denilmektedir. Bu madde, çocuğun bakım altında bulunduğu her yeri ve burada karşılaşılabileceği her türlü şiddeti kapsayarak, suiistimal ve ihmale karşı da gerekli önlemlerin alınması gerekliliğini hüküm altına alır.

Ulusal mevzuatımızdan olan Çocuk Koruma Kanunu’nun 4. maddesinin 1. fıkrasının a bendinde ilgili kanun uygulamasında çocuğun yaşama, gelişme, korunma haklarının güvence altına alınması ilkesinin benimsendiği söylenmiştir.

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi’nin Çocukların Haklarına Dair 1121 (1990) sayılı Tavsiye Kararı’nda, çocukların kişiliklerinin eksiksiz ve uyumlu gelişebilmesi için, mutlu sevgi ve anlayış dolu bir ortamda büyümesi gerektiği belirtilmiştir. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi’nin, Modern Aile İçinde Ebeveynlerin Konumu ve Sorumluluğu ve Onların Toplum Tarafından Desteklenmesi Hakkında 751 (1975) sayılı tavsiye kararında; toplumun küçük çocukların korunduğu ve küçük çocukları geliştirdiği bakım/gözetim standartlarının temin edilmesinde sadece bir insani ödevi değil, aynı zamanda yaşamsal bir ekonomik ve sosyal menfaati bulunduğu

¹²Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi ile Türk Hukuk Mevzuatı Karşılaştırmalı Analizi Yönetici Özeti, (Çevrimiçi)<http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/y/o/yoneticiozeti.pdf>
12 Haziran 2012

vurgulanarak; çocukların yetiştirilmesinin, onlara fiziksel barınak ve bakım sunulması meselesinden ibaret kalmaması, bunun yanı sıra çocukların uzun erimdeki duygusal, entelektüel ve sosyal gereksinimlerini sürekli olarak gözetilmesi gerekliliğinin altı çizilmiştir. Hükümetlerin aile üyeleri arasındaki iyi ilişkileri geliştiren ve gelir düzeylerine bakılmaksızın, çocuklara güvenli bir büyüme ortamı sunan ve onların duygusal, entelektüel, kültürel ve sosyal gelişmelerini destekleyen nitelikli aile politikaları izlemeleri gerekliliği de yine aynı tavsiye kararında belirtilmiştir.¹³

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, Çocuk Ticareti ve Çocuk Sömürüsü'nün diğer biçimleri hakkında 1065 (1987) sayılı tavsiye kararında; çocukların, diğer tüm insanların sahip oldukları ile aynı nitelikte, güvenlik, sağlık ve bedensel bütünlüklerini temin eden bir çevreden yararlanma ve mutlaka insanca muamele görme hakkı olduğunu ve toplumun çocuklara koruma, haklarına riayet edilmesini sağlama ve fırsat eşitliği sunma ödevi bulunduğunu belirtmiştir. Yine, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin bir başka tavsiye kararı olan Çocuk Esenliği Hakkında Bebeklere ve Çocuklara Kurumsal Bakım Sunulmasına İlişkin 1071 (1988) sayılı kararında; çocuğun tatminkâr düzeyde gelişebilmesi için fiziksel ve ruhsal sağlığının iyi durumda olması gerekliliği vurgulanmıştır. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin aile politikası hakkında 1074 (1988) sayılı tavsiye kararında; ailenin halen, en yoğun ve zengin insan ilişkilerinin yaşandığı kurum ve çocukların yetiştirilmesi bakımından en uygun yer olduğu belirtilmiştir.¹⁴

Türkiye 1. Çocuk Hakları Kongresi'nde yer alan strateji belgesindeki “Çocuğa saygı kültürünü geliştirmek” ifadesinden, çocuğu nesneleştiren algı ve süreçler yerine, onu toplumsal özne durumuna getirecek anlayışı hayatın bütün alanlarına yerleştirmek ve kültürü, çocuğa saygı temelinde geliştirmek gerekliliğinin anlaşılması gerekliliği vurgulanmıştır.¹⁵

¹³Mehmet Semih Gemalmaz, **Çocuk ve Genç Haklarına İlişkin Ulusal Üstü Belgeler**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2002, s.20-21-135.

¹⁴**A.e.**,s.103,107,114.

¹⁵1. Türkiye Çocuk Hakları Stratejisi 2012-2016, 1. Çocuk Hakları Kongresi Yayın Dizisi: 19, s.23, Çocuk Vakfı Yayınları: 98, İstanbul, (Çevrimiçi) http://www.cocukvakfi.org.tr/resource/docs/kongre_yayinlari/19_StratejiKitabi.pdf, 13 Eylül 2012.

Aile içi şiddetin bulunduğu yaşam ortamının çocuk için sağlanması gereken ideal ortam tanıma aykırılık taşıdığı, bu ortamın faili ebeveyn aleyhine, tanık çocuk yararına düzenlenen hükümlerle de ortaya koyulmuştur. Türkiye'nin de imzalamış olduğu Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinde de; sözleşmede tanımlanan suçların işlenmesi esnasında çocukların bulunmasının ağırlaştırıcı neden olması gerektiği belirtilmiş, sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet olayının çocuk tanıklarının haklarının ve ihtiyaçlarının gerektirdiği biçimde gerekli yasal veya diğer tedbirlerin alınarak yaşlarına uygun psikososyal danışmanlık hizmeti de alabilmeleri gerekliliğinden bahsedilmiştir. 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da şiddeti geniş anlamında tanımlayarak, şiddet mağduru tanımının içine "şiddeten etkilenen" kimseyi de dâhil etmiş, suç tanığı çocuğun, kanunda tanımlanan şiddet olaylarının mağduru tanımına dâhil edilmesini sağlamıştır.

Hukuk metinlerinde çocuğun ideal ortamı, yaşaması ve gelişmesi için uygun düzen tanımları yapıldıysa da; geçmişte ve günümüzde bu biçimin aksine çocuklar, bu idealin dışında yaşamlarını sürdürmekte ve sıklıkla şiddet ve suçla karşı karşıya gelmektedirler. Çocukların ideal düzenlerinin hiç var olmadığı ya da yıkıldığı görüşler çeşitlidir. Çocuğa yönelik şiddet ve çocuğa yönelik şiddetin başka bir görünüşü olan çocuk ihmali ve istismarı da bunların örneklerindedir. Çocuğa yönelik şiddetin sonucunda, çocuk, farklı sıfatlarla tanımlanarak adli sistem içerisinde yer almaktadır. Bu kapsamda çocuk; suçtan zarar gören, mağdur ve tanık sıfatlarıyla adli sistemde bulunabilmektedir.

2.2. Mağdur Çocuk ve Hakları

2.2.1. Mağdur Çocuk

Mağdur kelimesi Arapça “gadr-ğadr” kelimesinden türetilmiş olup “gadre, haksızlığa uğramış kişi” anlamındadır.¹⁶

Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu’nun çeşitli maddelerinde “mağdur” kavramına yer verilmişse de, “mağdur” kavramını açıklayan bir hüküm mevcut değildir. Mağdur kavramı doktrinde, mağdur aleyhinde suç işlenmiş, bir hakkı, hukuki menfaati veya hukuken korunan bir yararı ihlal edilmiş olan kişi, yani suç kurbanı olan kişi olarak tanımlanmıştır. Suçtan doğrudan zarar gören mağdurdur.¹⁷ “(M)añdur sıfatı suçun doğrudan yani birincil mağduruna verilmektedir. Mağdur, suçun konusunun (eşya veya şahsın fiziki, maddi yapısı, bünyesi, kişinin vücut bütünlüğü) ait olduğu, yargılama konusu suçun, hakkını doğrudan ihlal ettiği kişidir.”¹⁸

Mağdur, suçun maddi konusunun ait olduğu kimse olarak tanımlanır ve bir suçun mağduru, dar anlamda yalnız gerçek kişilerdir. Bununla birlikte, bütün suçlarda toplumu oluşturan ve barış esasına dayalı bir hukuk toplumunda yaşama hakkına sahip olan herkes mağdur konumundadır.¹⁹ Kimi yazarlar da, birey dışında tüzel kişilere, tüzel kişiliği olmayan “aile, toplum, devletler topluluğu” vb.’yesujelik niteliği tanıyan görüşleri çağdaş hukuksal değerlerin korunması öğretisiyle bağdaşmayacağı gerekçesiyle reddetmektedir.²⁰

¹⁶ Ferit Devellioglu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, 2012, s.856.

¹⁷ Nurullah Kunter, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 2008, s. 433,463.

¹⁸ Zekeriya Yılmaz, **Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları Davaya Katılma Giderleri ile Mağdurun veya Suçtan Zarar Görenin Hukuk Mahkemelerinde Açabileceği Maddi ve Manevi Tazminat Davaları**, Ankara, Seçkin Kitabevi, 2007, s.65.

¹⁹ Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen, Caner Yenidünya, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 7. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2006,s.473,474.

²⁰ Yener Ünver, **Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer**, Ankara, Seçkin Kitabevi, 2003, s.142.

Viktimoloji ise mağduru inceleyen bilim dalıdır.²¹ Viktimoloji, insanların yasa dışı eylemleri nedeniyle fiziksel, duygusal ve ekonomik olarak zarar gören insanlarla ilgili bir bilim dalıdır. Suç mağdurlarına kamusal duyarlılık geliştirilmesiyle, özellikle kadın hareketiyle birlikte suç mağdurları politikacıların kampanya unsurlarından birine dönüşmüş ve viktimoloji biliminin gelişimi başlamıştır.²² Viktimolojinin amacı mağduru psikolojik, sosyal ve hukusal boyutlar arasındaki ilişkiler kapsamında incelemek ve sonuçta deviktimizasyonun sağlanması için gerekli şartları ortaya koymaktır.²³

Viktimoloji gelişimine devam eden bir bilim dalıdır. Mağdurun hukuki durumu, viktimoloji araştırmalarının hukuki boyutunu oluşturur. Bu bağlamda ceza hukuku, tazminat hukuku ve insan hakları hukuku viktimoloji biliminin araştırmalarından sıklıkla faydalanmak durumundadır.

Viktimolojinin “mağdur” tanımı daha geniştir. “Mağdur” denildiğinde suçun hem birincil hem ikincil mağdurları “mağdur” kavramına dâhildir. *“(G)erçekten de suçun doğrudan doğruya mağduru olmuş kişiler ki bunlara birincil mağdurlar denir, yanı sıra suçun işlenmesine tanık olanlar, mağdurun aile bireyleri hatta tüm toplum suçun mağduru (ikincil mağdurlar) olarak kabul edilmektedirler.”*²⁴

Dolaysız ya da birincil mağdur, suçu yaşar ve sonuçları birincil eldendir. Bu kapsamda, bazı araştırmacılar “survivors” terimini kullanmayı yeğlemektedir çünkü bu kavram daha iyimser, yetkilendirilmiş ve zorunluluğun üstesinden gelmenin olasılığını belirtir. Dolaylı ya da ikincil mağdurlar da suçun duygusal, ekonomik ve fiziksel zararını yaşarlar ama birincil elden değildir. Hatta kurtarma işçileri (itfaiye, polis, teknisyen) gibi ilk müdahaleciler, suçun etkileri noktasında korumasızdırlar ve yaşadıkları travma rutin bir kurala dönüşmüştür. Oysaki onların da suçun ikincil mağduru olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Periyodik olarak psikolojik desteğe ihtiyaçları vardır.²⁵ Suçun çocuk tanıkları viktimolojinin mağdur tanımına dâhildir.

²¹ Füsün Akıncı Sokullu, **Viktimoloji (Mağdurbilim)**, 2. Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 2008 s.4.

²² Andrew Karmen, **Crime Victims An Introduction to Viktimology**, 6th edition, Thomson Wandsworthpp 1-2

²³ Akıncı Sokullu, **a.g.e.**, s.5.

²⁴ **A.e.**, s.4.

²⁵ Karmen, **a.g.e.**, s.3.

Birleşmiş Milletler Suç ve Yetkilerinin Kötüye Kullanılması Mağdurlarının Temel Adalet İlkeleri Bildirgesi'nde (1998) mağdur tanımı yapılarak; mağdurun, üye ülkelerin ceza kanunlarında suç olarak belirlenmiş ihmali veya icrai eylemler sonucunda bireysel ya da toplu olarak, bedensel, zihinsel ya da duygusal olarak zarar görmüş, ekonomik kayıplara uğramış ya da temel hakları zarar görmüş kişiler olduğu; mağdur teriminin ayrıca doğrudan doğruya mağdur olan kişinin aile bireylerini veya mağdura yardım ederken ya da mağduriyete engel olmağa çalışırken zarara uğrayan kişileri de kapsadığı belirtilmiştir.²⁶

Suçla birebir karşı karşıya kalan adli sistem çalışanları, özellikle ilk müdahaleciler suçun mağduru olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu çalışanların mağdur kavramına dahiliyetleri, söz konusu suç olup bittikten sonraki manzaraya yani suç sonrası zarara tanıklıkları ya da bununla birlikte suç anına tanıklıklarından ileri gelmektedir. Kaldı ki, aynı zamanda suçu önleme ve zararını azaltma gibi bir sorumlulukları da mevcuttur. Bir şekilde şiddet suçu halkasının içinde kalan tüm bireyler suçtan etkilenmektedir. Söz konusu suça tanıklık ikincil mağdur olmak için en büyük sebeptir. Suçun tanığının ise çocuk olması mağduriyetin boyutunu daha da yukarı çekmektedir.

Viktimolojide suçun birincil ve ikincil mağdurlarının hepsi “mağdur” olarak anılır. Oysaki suçun ikincil mağdurları Ceza Muhakemesi Hukukunda suçtan zarar gören dolaylı mağdur olarak nitelenmektedir. Ceza Hukuku içerisinde ise “mağdur” olarak tanımlanan kimse; suçtan doğrudan zarar gören, suçun kurbanı olan kimsedir.

Suç tanıkları da viktimolojinin konusu içerisine girmekle, suç tanıklarının yaşadıkları mağduriyetin giderilmesi için tanınması gereken haklar viktimoloji araştırmalarının hukuki yanının bir parçasıdır.

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Sayılı Kanununun 2. maddesinin e fıkrasında bu kanunla koruma altına alınan şiddet mağdurunun tanımı yapılmıştır. “(Ş)iddet mağduru: Bu Kanunda şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışlara doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalan veya

²⁶ Akıncı Sokullu, a.g.e., s. 4.

kalma tehlikesi bulunan kişiyi ve şiddetten etkilenen veya etkilenme tehlikesi bulunan kişileri” denilerek tanımlanmıştır.

Suç olayının mağdurunun 18 yaşını doldurmadığı durumlarda ceza muhakemesinin mağduru çocuktur. Çocuğa yönelik şiddet ve çocuğa yönelik şiddetin bir biçimi olan çocuk ihmal ve istismarı çocuğun mağdur olduğu durumlardır.

2.1.2.1.Çocuğa Yönelik Şiddet

*“(İ)nsan, bir katil olduğu gerçeğiyle hayvanlardan ayrılır. Biyolojik olsun, ekonomik olsun hiçbir nedene dayanmaksızın kendi türünün üyelerini öldüren, onlara işkence eden ve bunu yapmaktan haz duyan tek primat insandır.”*²⁷

Şiddet, Türkçeye Arapça’dan geçmiş bir sözcüktür. Meseleleri uzlaşma yoluyla değil, kaba kuvvet kullanarak halletmeye kalkışma, bunun için “kaba kuvvet” ve “sertlik” olarak tanımlanmıştır.²⁸

Latince köklerinde göze ilk çarpan olgu, biri genel olarak kuvvet fiilini gerektiren diğeri de ihlal etmeyi içeren iki temel anlamının var olmasıdır.²⁹

Hukuk, sosyoloji, adli tıp gibi disiplinler şiddetin özünü “hasar” kavramıyla açıklamıştır.³⁰ Şiddet; olumsuzlama, ihlal etme, kuvvet, kasıt ve yıkıcılık kavramları üzerinden tanımlanmaya çalışılmıştır. Şiddetin kökenleri davranışçılar ve içgüdücüler tarafından farklı şekillerde açıklanmıştır.

Newton Garver, şiddet eyleminde bir şekilde bir şeyin ihlal edildiğini belirtir. Bu ihlal edilen şeyin de kişiselliğe ait olan haklar olduğunu, kişi haklarının ihlal edildiğini söyler. Hegel’e göre ise şiddet iradeye yapılmış bir zorlamadır.³¹

²⁷Eric Fromm, **İnsanda Yıkıcılığın Kökenleri**, İstanbul, Payel Yayınları, 1993, s.23.

²⁸Develloğlu, **a.g.e.**, s. 997.

²⁹Yücel Dursun, “Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir?,” **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, No.12, 2011, s.4.

³⁰Aykut Çelebi, “Şiddete Karşı Siyaset Hakkı”, **Şiddet Üzerine Eleştiriler**, Ed. Aykut Çelebi, İstanbul, Metis Yayınları, 2010, s. 258

³¹Dursun, **a.g.e.**, s.8.

Şiddet ve suç kavramları sık sık yan yana zikredilirler. Suç; tipe uygun, hukuka aykırı ve kusurlu fiildir.³² Şiddet eylemi bu unsurlara sahip olduğu zaman suç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı kanunlarda da şiddetin neyi içerdiği tanımlanmış, bu tanıma uygun eylemler yaptırma bağlanmıştır.

Kavramsal tanımların yanında hukuk metinlerinde şiddetin tanımının yapıldığı bir kanun da Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Sayılı Kanun'dur. Kanunun 2. maddesinin d fıkrasında şiddet; *“(K)işinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıya ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranışı”* olarak tanımlanmıştır.

R (85) 4 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Aile İçinde Şiddet Hakkında Tavsiye Kararı'nın giriş metninde; bir kişinin yaşamını, bedensel bütünlüğünü ya da psikolojik bütünlüğünü yahut özgürlüğünü tehlikeye maruz bırakan ya da kişiliğinin gelişmesine ciddi şekilde zarar veren herhangi bir eylem ya da ihmalin şiddet teşkil ettiği bu tür şiddetin özellikle, bir yanda çocuklar öte yanda kadınlar üzerinde değişik şekillerde etki doğurduğu beyan edilmiştir.³³ Yine, 963 (1983) Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin Şiddetin Azaltılmasında Kültürel ve Eğitimsel Yöntemler Hakkında tavsiye kararının giriş kısmının 5. maddesinde; modern toplumdaki şiddetin, sosyal ekonomik ve kültürel nitelikli dışsal faktörlerin insan doğası üzerinde oluşturduğu baskıyla ilintili olduğu beyan edilmiştir.³⁴

Şiddet, farklı disiplinlerce seneler boyunca araştırmalara konu olmuş bir kavramdır. Şiddetin kökenleri, sonuçları ve biçimleri hukuk metinlerinin oluşturulmasında da yol gösterici olmuştur.

Birleşmiş Milletler Çocuğa Yönelik Şiddet araştırma raporu şiddeti: *“(f)iziksel gücün ve erkin, tehdit mahiyetinde ya da fiili olarak, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar,*

³²Artuk, Gökçen, Yenidünya, a.g.e, s.410.

³³Gemalmaz, Çocuk ve Genç Haklarına İlişkin Ulusal Üstü Belgeler, s.81.

³⁴A.e., s.64.

gelişme bozukluğu veya yoksunluğu gibi sonuçlara yol açan veya böyle sonuçlar vermesi muhtemel biçimlerde kasıtlı kullanımı” olarak tanımlamıştır. Ayrıca araştırma, şiddetle ilgili temel yaklaşımını Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne dayandırmaktadır.³⁵

Çocuğa yönelik şiddet, istismar ve ihmal kavramlarıyla ilintilidir. Çocuğun fiziksel, cinsel ve duygusal istismarı çocuğa karşı şiddetin görünüş biçimlerindedir.

“(T)üm ülkelerde ve politikalarda baskın bir eğilim ve davranış olan savaş, şiddet ve kötü muamele dünyada milyonlarca çocuğu “bir şiddet kültürü” ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bugün, bütün dünyada çocuklar sokakta, okulda, bakım kurumlarında, ailede, toplumda şiddetin çeşitli şekilleriyle tanık mağdur ya da şiddete neden olan kişiler olarak karşılaşmaktadır. Şiddet fiziksel, zihinsel, psikolojik, sosyo-ekonomik, çevresel ve siyasi şiddet olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kültürle büyüyen çocukların şiddetin normalleşmesi sonucu, iletişim aracı veya çatışma çözümüne cevap olarak bu davranış modelini benimsedikleri bilimsel araştırmalarla ortaya konmuştur.”³⁶

Unicef’in çocuklara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için öneri ve değerlendirmelerden oluşan, parlamenterlere yönelik hazırlanan çalışmada, çocuğa yönelik şiddetin çok çeşitli sonuçları özetle belirtilmiştir. Bu çalışmada, çocuklara yönelik şiddetin sonuçları, bu şiddetin niteliğine ve derecesine göre değişebildiği, fakat şiddetin kısa ve uzun vadedeki yansımaları yıkıcı olabildiği belirtilmiştir. Erken dönem çocuklukta şiddete maruz kalınması, henüz olgunlaşma sürecindeki beyni etkileyebileceği, şiddetin ister mağduru, ister tanığı olsunlar, çocukların uzun süre şiddetle birlikte yaşamaları sinir ve bağışıklık sistemlerini bozarak, sosyal, duygusal ve bilişsel bozukluklara yol açabildiği; hastalıklara, yaralanmalara ve sosyal sorunlara da yol açabildiğinin üzerinde durulmuştur. Şiddet; örneğin madde bağımlılığı ve erken cinsel ilişki gibi sağlık açısından riskli kimi davranışlara yol açabilmekte; şiddetle bağlantılı zihinsel sağlık ve sosyal sorunlar arasında,

³⁵Çocuklara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Parlamenterler İçin El Kitabı No:13-2007,(Çevrimiçi) Unicef,<http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/e/v/evac-for-parliamentarians-tr.pdf> , 17 Temmuz 2012.

³⁶ Usta, Onursal, a.g.e., s.7.

anksiyeteve depresif bozukluklar, çalışmada verimin azalması, bellek sorunları ve saldırgan tavırlar sayılabilmektedir.³⁷

Şiddetin çocuğu doğrudan hedef almadığı, şiddetin aile içerisinde, ebeveynler arasında gerçekleştiği durumlarda da çocuk, şiddetin yıkıcı etkilerinden şiddetin doğrudan mağduru kadar etkilenebilmektedir. Birçok çocuk ebeveynleri arasındaki aile içi şiddetin tanığı olmaktadır. Bu tip bir şiddette tanıklık çocukların nasıl hissettiklerini, nasıl geliştiklerini ve diğer insanlarla hayatları boyunca nasıl başa çıkacağını (iletişeceğini) etkileyebilir. Eğer bir evde kadına (anneye) yönelik şiddet varsa çoğunlukla çocuğa yönelik şiddet de olmaktadır.³⁸ Ebeveynler arasındaki şiddette annenin şiddete uğradığı durumda ise çocuk, annesine annelik yapmak gereksinimi duyup, rollerin değiştiği bu çarpık ilişki de özerkliği sınırlandıran sağlıklı bir ilişki modelini oluşturmaktadır. İçselleştirilen bu ilişki biçimi, gelecekteki kötüye kullanıma ilişkilerindeki bağımlılığın temellerinden birini oluşturacaktır. Aile içi şiddetin tanığı çocuklar doğrudan şiddete maruz kalmaları da, diğer kötüye kullanılmış ya da ihmal edilmiş çocuklarla aynı türden belirtileri göstermektedir.³⁹ Aile içi şiddetin yaşandığı evlerde büyüyen çocukların duygusal problemleri olabilmektedir. Böyle bir ortamda büyüyen çocuklar aynı zamanda şiddetin uygulayıcısı da olabilirler çünkü problemleri çözmede şiddetin normal bir yol olduğuna inanırlar.⁴⁰ Aile içi şiddete tanık olan çocuklar şiddetin aile ilişkilerinin bir parçası olduğunu, diğer insanları kontrol etmenin bir yolu olduğunu ve şiddetin failinin genellikle cezalandırılmayacağını düşünürler.⁴¹

Chicago’da ortaokul ve lise düzeyinde 10.036 öğrenci arasında yapılan bir çalışmada şiddete tanık olan ve şiddetin doğrudan mağduru olan çocukların, şiddet faili olma

³⁷Çocuklara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Parlemlerler İçin El Kitabı No:13-2007, Unicef, <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/e/v/evac-for-parliamentarians-tr.pdf>(Erişim Tarihi: 17.07.2012)

³⁸Susan Fountain, “Our Right To Be Protected From Violence”, (Çevrimiçi),<http://www.unicef.org/violencestudy/pdf/Our%20Right%20to%20be%20Protected%20from%20Violence.pdf> 18 Mayıs 2012

³⁹ Işıl Vahip, “Evdeki Şiddet ve Gelişimsel Boyutu: Farklı Bir Açıdan Bakış”, Türk Psikiyatri Dergisi, No: 13(4), 2002,s. 316,317.

⁴⁰Susan Fountain “Our Right To Be Protected From Violence”, (Çevrimiçi), <http://www.unicef.org/violencestudy/pdf/Our%20Right%20to%20be%20Protected%20from%20Violence.pdf> 18 Mayıs 2012

⁴¹Joy. D. Ososky “Children Who Witness Domestic Violence: The Invisible Victims”, Social Policy Report Society for Research in Child Development, No:9(3),1995, s.14

eğilimlerinin herhangi bir şiddetin tanığı ya da mağduru olmamış çocuklara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.⁴²

2.1.2.2. Çocuk İstismarı ve İhmali

Dünya Sağlık Örgütü çocuk istismarını; çocuğun sağlığını, fiziksel gelişimini ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen, bir yetişkin toplumu veya ülkesi tarafından bilerek ve bilmeyerek yapılan davranışlar olarak tanımlamıştır. Başka bir tanımlamaya göre de çocuğun gelişiminin engellendiği her türlü davranış çocuk istismarıdır.⁴³

Çocuk istismarı ve ihmali; fiziksel, cinsel, duygusal istismar ve ihmal grupları olarak incelenmektedir. Fiziksel istismar; “Çocuğun kaza dışı yaralanması”, “Bir tokattan, çeşitli objelerin kullanımına kadar varan cezalandırma yöntemlerini kapsar” şeklinde açıklanabilir.⁴⁴ Cinsel istismar; “Çocuk ve erişkin arasındaki temas ve ilişki, o erişkinin veya başka birinin seksüel stimülasyonu için kullanılmasıdır.” “Olgunlaşmamış çocukların anlamadan ve kendileri istemeden seksüel ilişkide kullanılmalarıdır” şeklinde de tanımlanmıştır.⁴⁵ Duygusal istismar; bir yetişkin veya yaşça büyük bir kişi tarafından çocuğa yönelik aşağılayıcı küçük düşürücü davranışlar ve çocuğun kendilik değerini zedeleyici sözel saldırılardır.⁴⁶ Dünya Sağlık Örgütü’nün tanımına göre ihmal, çocuğa bakmakla yükümlü kimsenin, çocuğun gelişimi için gerekli ihtiyaçları karşılamaması ya da bu ihtiyaçları dikkate almamasıdır. Bu ihtiyaçlar sağlık, eğitim, duygusal gelişim, beslenme, barınma ve güvenli yaşam şartlarıdır. Çocuğa bakmakla yükümlü kimsenin, sahip olduğu kaynaklarla orantılı olarak çocuğa bir yaşama alanı sağlaması gerekmektedir.⁴⁷

⁴² A.e., s. 16

⁴³ Oğuz Polat, **Çocuk İstismarı Nedir**, İstanbul, Analiz Yayınları, t.y., s.5- 10.

⁴⁴ Oğuz Polat, **Fiziksel İstismar Nedir**, İstanbul, Analiz Yayınları, t.y.,s.5.

⁴⁵ Oğuz Polat, **Cinsel İstismar Nedir**, İstanbul, Analiz Yayınları, t.y.,s.5.

⁴⁶ Aslı Cennet Ovacık, “Aile İçi Şiddetin Erkek Çocuğun Suç İşleme Davranışına Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 2008

⁴⁷ İstanbul Bilgi Üniversitesi Şiddet ve Travmayı Önleyici Çalışmalar Grubu, (Çevrimiçi) <http://www.bilgiacikkapi.com/toplumsal/cocuklarin-ihmal-ve-istismar-edilmesi/> 14 Ekim 2012

Suçta tanık olan çocuklara yönelik koruyucu önemlerin var olmayışı nedeniyle bu çocuklar adli süreç içerisinde zarar görmektedir. Suçun çocuk tanıklarına ilişkin adli süreç içerisindeki özensiz tutum ve davranışlar, çocuğun hakları ve sorumlulukları hakkında bilgilendirilmemesi, tanıklığın getireceği yoğun stres, baskı ve suç travmasını yeniden yaşama kaygısıyla başa çıkmakla ilgili profesyonellerce desteklenmeyişi; kısaca adli süreç içerisinde suçta tanık olan çocuğun yalnız bırakılması çocuğa zarar vermektedir. Bununla birlikte çocuğun suç tanığı olarak karşımıza çıkmasıyla, suçla ilişkili bir ortamda bulunması arasında bağlantı vardır. Çocuğun suçla ilişkili bir ortamda yaşaması ve suçtan korunamamasında da çocuğa bakmakla yükümlü olan kişilerin ihmalinden söz edilebilir. Çocuğun bir suçun tanığı olması, çocuğun güvenli yaşam şartlarına sahip olmadığına karinedir ve buradan çocuğun ihmal edildiği anlamı çıkarılır. Söz konusu tespitlere tartışma başlığında daha ayrıntılı değinilecektir.

2.1.2.3. Suçtan Zarar Gören

Suçtan zarar gören kavramı bir Ceza Muhakemesi Hukuku kavramıdır. Suçtan zarar gören kavramı ve mağdur aynı anlamı ifade etmemektedir. Artuk, Gökçen, Yenidünya'ya göre; suçtan zarar gören kavramı mağdura göre daha geniştir ve bir suçun işlenmesiyle korunan hukuki menfaatleri doğrudan veya dolaylı ihlal olan kimse suçtan zarar görendir. Bir suçun mağduru, kural olarak işlenen suç ona karşı bir haksızlık teşkil ettiğinden suçtan zarar görendir.⁴⁸

Çocukların suçta tanık olduğu olayların birçoğunda suçtan zarar görmesi ihtimaline binaen davaya katılmaları söz konusu olabilir. Her olayın özelliğine göre ayrı değerlendirebilecek bu durumun işlevsel olabilmesi ise mevcut kanuni düzenlemeler içerisinde çok da mümkün değildir. Ceza Muhakemesi Kanunu, 237. madde davaya katılmayı düzenler. Maddenin 1. fıkrasında “(M) mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar, ilk derece mahkemesindeki kovuşturma

⁴⁸Artuk, Gökçen, Yenidünya, a.g.e., s.473,474.

evresinin her aşamasında hüküm verilinceye kadar şikâyetçi olduklarını bildirerek kamu davasına katılabilirler.” denilmektedir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234. maddesi mağdur ile şikâyetçinin haklarını düzenler. Madde metninde şikâyetçi ve mağdurun kamu davasına katılma hakkının olduğu belirtilir. Kanunda mağdurun (doğrudan zarar gören) yanı sıra şikâyetçinin de kamu davasına katılma hakkı olduğunun zikredilmesiyle dolaylı zarar görenlerin de bu haklara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yasa metninde mağdur, suçtan zarar gören ve şikâyetçi kavramları belirli bir anlayış çerçevesinde kullanılmamıştır.⁴⁹

Suçtan zarar görenin kim olduğu doktrinde ve uygulamada da oldukça tartışmalıdır. Suçtan zarar gören kavramına yaklaşım dar görüş ve geniş görüş olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Centel ve Zafer'e göre; suç tanımıyla korunan hak ve menfaatin sahibi, suçtan doğrudan doğruya zarar görendir. Bu kişi suçun olumsuz etkilerini doğrudan doğruya üzerinde hisseder. Bu kişi suçun olumsuz etkilerini doğrudan doğruya üzerinde hisseder. Yaralanan kişi, malı çalınan veya güveni ihlal edilen ya da dolandırılan kişi, suçtan doğrudan doğruya zarar gören kişidir. Suçtan doğrudan doğruya zarar gören kişiye de mağdur da denir. Suçla korunan hak ve menfaatin dışında kalan çıkarların ihlal edildiği hallerde ise dolaylı zarar görme söz konusu olur. Şikâyetin istisnai bir kurum olması nedeniyle, şikâyete hakkı olan suçtan zarar göreni doğrudan doğruya zarar gören olarak kabul etmek gerekir.⁵⁰

Suçun maddi unsuru ile korunan menfaatle yakın ve haklı görülecek bir ilgisi bulunan herkesin suçtan zarar görmüş olacağı, bu ilginin sadece maddi menfaat ilgisi olmaması gerektiği, o şahısta sanığın cezalandırılması suretiyle karşılanacak bir tatmin arzusu uyandırması gerekliliği suçtan zarar gören için yapılan bir başka tanımdır.⁵¹

⁴⁹Nur Centel, Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 4. Bası, İstanbul, Beta, 2006,s.733.

⁵⁰A.e.,s.86.

⁵¹ Sami Onursal, **Kamu Davasına Müdahale**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Rektörlük No: 1345,İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1968, s.57

Suçtan dolayı ve doğrudan zarar gören tanımı yapılarak; suç tanımıyla korunan hak ve menfaatin dışında kalan hak ve menfaatlerin ihlal edildiği hallerde, bu hak ve menfaat sahipleri, dolaylı olarak suçtan zarar görenler olarak adlandırılmıştır.⁵² Suç kalıbı ile korunan hak ve menfaatin sahibine, suçtan doğrudan doğruya zarar gören denilir. Doğrudan doğruya zarar gören, suç ile hak alanına doğrudan doğruya tecavüz olunan veya teşebbüs halinde, tecavüz olunması düşünülen kimsedir.⁵³

Mukayeseli hukukta ceza davasına katılmanın genellikle kabul edilmediği görülmekte ve ceza davasının açılması ve yürütülmesinin, kovuşturmanın, devlete düşen bir iş olduğu söylenmektedir. Fransız ve İtalyan Ceza Kanunları'nda suçtan zarar görene ancak şahsi hakları bakımından kamu davasına katılma hakkını tanımışlardır.⁵⁴ Mevaz Alman Kanunu'nda ise kimlerin katılan olabileceği sayma yoluyla gösterilmiştir.

Kunter, Nuhoglu ve Yenisey'e göre kanundaki suçtan zarar gören tabirinin dar yorumlanması dolaylı zarar görenin bu tabir dışında kalması ve ancak doğrudan doğruya zarar görenlerin kamu davasına katılabilmesi görüşünü savunmaktadırlar.⁵⁵

Kamu davasına katılma hakkı olan kişiler, şikâyetçi olduklarını belirterek kamu davasına katılabilirler. Katılan sıfatı kabul kararından önce kazanılır ve bu sıfatın kabulü, iddia makamını işgal yetkisi verir. Katılma talebi reddedilen kişi, son kararla birlikte kanun yoluna başvurabilir.⁵⁶

Suçtan zarar görenin kim olduğu tartışmalarına eklenen yeni bir konu da söz konusu kişinin çocuk olduğu durumlarda suçtan zarar gören kavramının daha geniş yorumlanabilmesinin mümkün olup olamayacağıdır. Suçtan zarar gören olmanın temel koşulları; sağ olmak, dava ehliyetine sahip olmak, reşit olmak ve medeni hakları kullanmaktan kısıtlı olmamaktır⁵⁷.

⁵²Centel, Zafer, **a.g.e.**, s.732.

⁵³Hamide Zafer, "Suçtan Zarar Gören Küçüklerin Türk Ceza Muhakemesinde Hakları", **Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C:III, No:1, 2003, s. 127.

⁵⁴Kunter, Yenisey, Nuhoglu, **a.g.e.**, s.237.

⁵⁵A.e., s. 236.

⁵⁶Centel, Zafer, **a.g.e.** s.740.

⁵⁷Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C:II, 12. Bası, İstanbul, Beta Yayınları, 1999. s. 427.

Çocukların şiddette; suiistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye kadar her türlü istismara karşı korunması gerekliliği, çocuğun hukuken korunan menfaatleridir. Çocuğun hukuken korunan bu menfaatleri, çocuklar suça tanık olmak suretiyle maruz kaldıklarında ihlal edilmiş olmaktadır. Suça tanık olan kişinin çocuk olması ve bu suç görgüsünün onun üzerinde yetişkinlerden çok daha büyük yıkıcı etkiler yaratabileceğinden hareketle çocuğun suça tanık olma halinin yetişkine kıyasla bir zarar doğurduğu gerçektir. Bu sebeple suça tanık olanın çocuk olması halinde özellikle suçun ağır bir şiddet suçu olması, mağdur veya failin çocuğun yakın çevresinden olması gibi durumlarda çocuğun ceza muhakemesi sürecinde suçtan zarar gören olarak nitelenebilmesi mümkün olmalıdır.

Suçta tanık olan çocukların suçtan dolayı zarar gören olarak nitelenebileceği durumlarda kamu davasına katılıp ceza yargılamasında aktif rol alabilmesi mümkündür. Fakat suçtan zarar görenleri yargılama sürecine katmak yerine, onların suç nedeniyle uğradıkları maddi ve manevi zararların giderilmesine yönelik kurumların geliştirilmesinin daha önemli olduğu bazı yazarlarca savunulmaktadır.⁵⁸

2.2.2. Mağdur Çocuğun Hakları

Ülkemizde mağdur hakları dünya da olduğu gibi sanık haklarından daha geç gelişmeye başlamıştır. Bugün bile gerek yasal olarak gerekse uygulamada mağdur haklarına yeterli önem verildiği söylenemez. Özellikle suçun çocuk mağdurları alanındaki uygulamalarda büyük problemlerle karşılaşmaktadır. Suçun çocuk mağdurları kanunlar önünde yeterince gelişmiş haklara sahip değildirler. *“(K)orunup kollanması, özenle davranılması gereken mağdur itilip kakılmakta, yaşadığı acıları katlanarak artan oranlarda tekrar yaşamak zorunda kalmaktadır.”*⁵⁹ Hukuk sistemleri birçok durumda mağdura gerekli önemi

⁵⁸Centel, Zafer, **a.g.e.**, s.741.

⁵⁹ Akıncı Sokullu, **a.g.e.**, s.310.

vermeyerek mağdurun zararının daha da artmasına yol açmakta ve mağduru bir kere daha zarara uğrayan taraf haline getirmektedirler.⁶⁰

Çocuğun ihmal ve her türlü şiddetten korunma hakkı, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Anayasa ve Medeni Kanun'la da güvence altına alınmıştır. Çocuğun ihmal, istismar ve kötü muameleye karşı korunması ve bu muamelelerle karşılaşmaması için önleyici tedbir alınması, bu muamelelerin mağduru olduğunda da koruyucu tedbirlerle çocuğun korunması ve rehabilitasyonun sağlanması öncelikle devletin ödevidir.⁶¹

Çocuğun kişi olarak korunmasının anayasal dayanağı, Anayasa'nın 17. maddesinde belirtildiği gibi; herkesin kişi dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olmasıdır.⁶² Çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için devletlerin azami çabayı göstermesi hakkında yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu da Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi ile güvence altına alınmıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 19. maddesi çocuğun, şiddet, ihmal, her türlü istismar ve kötü muameleden korunması için gerekli koruyucu önlemlerin alınması gerekliliğini, bu çocuklar için soruşturma, tedavi program ve diğer destek araçları hakkında izlenmesi gereken etkin usullerin izlenmesi gerektiğini söyler.

Anayasa'nın 41. maddesinde “(D)evlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.” denilmekle çocuğun şiddete karşı korunmasını anayasal güvence altına almıştır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, R (90) 2 numaralı Aile İçinde Şiddete İlişkin Sosyal Önlemler Hakkında Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Yönelik Olarak Aldığı Tavsiye Kararında; herkesin, gerek aile içinde gerekse bir bütün olarak toplum içinde şiddet olgusunun kabul edilemez olduğunu idrak edeceği şekilde, toplumun bütününde bir bilinç değişimine gereksinim olduğunu belirtmiştir.⁶³

⁶⁰A.e., s.8,9.

⁶¹Sevgi Usta, **Çocuk Hakları ve Velayet**, Oniki Levha Yayınları, İstanbul,2012, s. 163,164.

⁶²A.e.,s.163.

⁶³Gemalmaz, **Çocuk ve Genç Haklarına İlişkin Ulusal Üstü Belgeler**, s.127.

Medeni Kanunun 346. maddesinde, çocuğun menfaati ve gelişmesinin tehlikeye düştüğü, ana ve babanın bu duruma çare bulamayacağı durumlarda hâkimin çocuğun korunması için gereken önlemleri alacağı söylenir. Medeni Kanun m.348 ile çocuğun korunmasına ilişkin diğer önlemlerden sonuç alınmadığı ya da bu önlemlerin yetersiz olacağı önceden anlaşılması halinde ana babanın velayet yükümlülüğünü yerine getirememesi, çocuğa karşı yükümlülüklerini savsaklaması hallerinde çocuğun korunması amacıyla velayete müdahale gündeme gelmektedir.

Çocuğa yönelik şiddetin önlenmesi çocuğun yaşama ve gelişme haklarıyla ilgili olduğu kadar sağlık hakkıyla da ilgilidir. Çocuğun şiddete karşı korunması için “önleyici” hükümlerin yanı sıra, her türlü şiddetin doğrudan ve dolaylı mağduru olması halinde, çocuk hakkında “koruyucu tedbirler” uygulanabilmesi çocuğun sağlık hakkı kapsamı içerisinde değerlendirilir. Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 12 maddesi tüm insanları kapsayacak biçimde (çocuklar ve yetişkinler), taraf devletlerin, herkesin, ulaşılabilecek en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardına sahip olma hakkını kabul ettiğini söyler. Çocuğun sağlık hakkını güvence altına alan Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 24. maddesi ile çocuğun, olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkı olduğu, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba göstermeleri gerektiği hüküm altına alınmıştır.

Yine Çocuk Hakları Sözleşmesi 39. maddesinde taraf devletlerin, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alacağını söyler. Devamında, bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirileceğini belirtir.

Çocuk Koruma Kanununun m.3/a-1’de bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru olan çocuk korunma ihtiyacı olan çocuk olarak tanımlanmıştır. Bu çocuklar

için kanunda sayılan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin re'sen veya talep üzerine uygulanabileceği belirtilmiştir.

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Sayılı Kanun'un 1. maddesi kanun amacını düzenler. Kanunun amacı olarak; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlediği belirtilir. Kanun, şiddet mağdurları ve şiddeti uygulayanlar hakkında tedbir kararı alınabilmesine imkân sağlamaktadır. Tedbir kararlarına aykırılık halinde şiddet uygulayan hakkında zorlama hapsi uygulanabilmektedir. Kanunda şiddet olarak tanımlanan davranışların dolaylı mağdurları olan ve bu şiddete maruz kalma tehlikesi bulunan kişiler de bu kanun kapsamında korunmaktadır. Şiddetin hem doğrudan hem dolaylı mağduru olan çocuklar da bu kanun kapsamında korunmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi 39. maddede sözü geçen “uygun önlemlerin alınması” çocuğun sağlık hakkını da ilgilendirecek şekilde rehabilitasyonunu içerdiği gibi tazminat hakkını da gündeme taşır. 2005/20 Birleşmiş Milletler Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklara İlişkin Konularda Adalet Hakkında Rehber İlkeleri'nin tazminat hakkı başlıklı maddesinde çocuk mağduru; haksızlığın giderilmesini, topluma tekrar kazanımın sağlanması ve iyileşmenin tam olarak sağlanması amacıyla tazminat alabilmesi gerekliliğini düzenler. Türk hukukunda suçtan zarar görenler, özel hukuk hükümleri çerçevesinde suçun failinden zararlarının giderilmesini isteme hakkına sahiptir. Türk hukuk sisteminde Borçlar Kanunu haksız fiil sorumluluğunu düzenler. Eski Borçlar Kanunu'nda madde 41'de yer alan düzenleme, yeni haliyle 6098 sayılı yeni Borçlar Kanunu madde 49'da “(K)usurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür. Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar veren de, bu zararı gidermekle yükümlüdür.” şeklinde düzenlenmiştir.“(Z)arar, bir kimsenin malvarlığında rızası dışında meydana gelen azalmadır. Malvarlığının zarar verici fiil olmasa idi bulunacağı durumla fiil sonucu aldığı durum arasındaki fark, zararı teşkil eder. Zarar malvarlığının aktifinin azalmasından, mahrum kalının kardan

(kazançtan) veya pasifin artmasından ileri gelebilir.” Bu zarar tanımı maddi zarara ilişkindir. “(Y)ansıma zarar ise, bir hukuka aykırı fiile maruz kalan kimseden başka bir şahsın da bu fiil yüzünden uğradığı zarardır.”⁶⁴

6098 sayılı Borçlar Kanunu madde 53, ölüm hâlinde uğranılan zararları sıralar. Maddenin üçüncü fıkrasında “(Ö)lenin desteğinden yoksun kalan kişilerin bu sebeple uğradıkları kayıplar.” denilmektedir. Haksız fiil sonucu kişinin ölmesi sonucu ölenin desteğinden yoksun kalanlar ve bu yansıma zararları için tazminat hakkı tanınmıştır.⁶⁵ Bir şahsın bakıp gözetmekle yükümlü olduğu kimseler, o şahsın haksız fiil sonucu ölümü üzerine bu desteklerini kaybettikleri için zarara uğrarlar, bu zarar yansıma zarardır.⁶⁶ “(D)estekten yoksun kalma tazminatı niteliği itibariyle, üçüncü kişilere, desteğin gelir ve yardımından yoksun kalmaları nedeniyle tanınmış, bağımsız bir hak olup, mirasçılık sıfatı ve miras hukukuyla bir ilgisi yoktur.”⁶⁷

Maddi zararların dışında, Borçlar Kanunu madde 56 manevi zararın tazminini, haksız fiil neticesinde ağır bedensel zarar ve ölüm halinde olacak şekilde düzenlemiştir. Maddenin ikinci fıkrası, hâkimin ağır bedensel zarar ve ölüm halinde ölenin yakınlarına da manevi tazminat ödenmesine karar verebileceğini düzenler.

Tazminat şeklinin belirlenmesi açısından maddi zarar ve manevi zarar ayrımı yapılmaktadır. Maddi zararının tazmini madde 53 uyarınca destekten yoksun kalma tazminatı olarak kendini göstermekte, manevi zararı ise manevi tazminat davası ile madde 56/2 uyarınca uygulama alanı bulabilmektedir.

Mağdurun zararın giderilmesi amacına yönelik olarak hukukumuzda, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu’nda suçtan doğan zararın giderilmesine ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Ayrıca, 17.7.2004 tarihli ve 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun’da tazminata ilişkin düzenlemelere rastlanmaktadır.

⁶⁴Kemal Oğuzman, Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 3. Bası, Filiz Kitabevi, 2000, s. 497,498.

⁶⁵A.e., s. 521.

⁶⁶A.e., s. 545,546.

⁶⁷Yılmaz, a.g.e., s.418.

Şiddet Suçu Mağdurlarına Tazminat Ödenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi giriş metninde “(K)asıtlı olarak işlenen şiddet suçlarına maruz kalmış olan ve bu nedenle bedenen yaralanan veya sağlığı bozulan kişiler ile söz konusu suçlar sonucu ölen kişilerin ailelerinin durumlarına ilgi gösterilmesinin adalet veya sosyal dayanışmayı sağlayabilmek için gerekli olduğunu dikkate alarak; Suçtan dolayı mağdur duruma düşen bu kişilerin, özellikle şiddet suçu işleyen kişinin tespit edilemediği veya söz konusu kişinin mali olanaklardan yoksun bulunduğu durumlarda, suçun işlendiği ülke devleti tarafından tazmin edilmelerine imkân sağlayacak programların uygulanmaya konulmasının veya geliştirilmesinin gerekli olduğunu düşünerek;” denilmiştir. Sözleşmeyi 1985 yılında imzalamış olan Türkiye, güncel ceza hukukunda mağdur haklarının güçlenmeye başlaması ile Anayasa madde 2’de, “sosyal devlet ilkesi” kabul edilmiş olması, madde 17’de “yaşama hakkı”, “maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı” güvence altına alınmış olması ve madde 40’da, Anayasa ile “tanınan hak ve özgürlüklerin ihlali halinde yetkili makamlara başvurma hakkı” ve madde 60’da “sosyal güvenlik hakkı” düzenlenmiş olması sebebiyle ve taraf olduğu konuyla ilgili diğer uluslararası sözleşmelerle birlikte söz konusu tasarıya dayanak oluşturmakla önemli bir ihtiyaca cevap verecek bir düzenleme olacaktır.⁶⁸

Suç mağduru olan veya onun ölümü hâlinde bakmakla yükümlü olduğu kişilerin uğradığı maddî zararların giderilmesi amacıyla yapılacak nakdî ödemelere ilişkin esas ve usulleri kapsayan Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı hazırlanmıştır. Tasarı’nın 3. maddesinin c bendinde mağdur “(K)endisine karşı işlenen suç nedeni ile zarar gören veya bu suretle ekonomik kayba uğrayan kişiyi” denilmek suretiyle tanımlanmıştır. Aynı maddenin d bendinde yardım kapsamı “(İ)şlenen suç nedeniyle doğrudan doğruya oluşan kazanç kaybı, bakım, tedavi, protez ve cenaze giderleri ile suç sonucu ölen kişinin bakmakla yükümlü olduğu kişilere ödenmesi gereken giderleri” olarak tanımlanmıştır.

⁶⁸ Fatma Doğan Karakaş, “Suçtan Doğan Mağduriyetin Devlet Tarafından Giderilmesi ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2011, No.95, s.220,221.

Türk hukukunda suçtan zarar görenler, özel hukuk hükümleri çerçevesinde suçun failinden zararlarının giderilmesini isteme hakkına sahip olmalarına karşılık günümüz koşulları, mağdur ile devlet arasında doğrudan bir ilişki kurulmasını sağlayacak teoriler üzerinde durulmasını gerektirmektedir. Mağdur, suçtan doğan zararının giderilmesini doğrudan doğruya devletten talep edebilmeli ve devlet kendisine yüklenen bu yükümlülüğü yerine getirmelidir.⁶⁹

R (85) 4 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Aile İçinde Şiddet Hakkında Tavsiye Kararı 10. maddesi; eşler arasındaki herhangi bir uyuşmazlık sonucu ortaya çıkan ve bu uyuşmazlığın bir yansıması olarak söz konusu olabilecek ve çocukların kişiliklerinin gelişmesinde ciddi biçimde zarar verebilecek herhangi bir şiddete karşı çocukların korunmaları amacıyla uygun nitelikteki önlemlerin alınmasını temin etmelerini üye devletler hükümetlerine tavsiye etmektedir. Tavsiye Kararının 13. maddesi, aile içi şiddet vakıalarının yalnızca, uzmanlaşmış kovuşturma ve soruşturma makamları ya da dava mahkemeleri mensuplarına tevdi edilmesi olanağı üzerinde üye devletlere çalışmalar yapmaları tavsiyesinde de bulunur.⁷⁰

2005/20 Birleşmiş Milletler Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklara İlişkin Konularda Adalet Hakkında Rehber İlkelerde⁷¹, suçun çocuk mağdurları ve tanıklarına ilişkin uygulanması gereken temel ilkeler belirlenmiştir. Sanık hakları korunurken, suç mağduru ve şahidi çocuklara adalet sağlanmasını temin etmek gerektiği prensibinden yola çıkarak hazırlanan rehber ilkelerde, üye devletler suç mağduru ve şahidi çocukların yargılama sürecine dâhil edilmesi için uygulama, usul kanunları ve yasal düzenlemeler geliştirmeleri için üye devletleri bu ilkeleri dikkate almaya davet eder. Rehber İlkeler; amaçlar, özel durumlar, ilkeler, tanımlar, itibarlı ve şefkatli davranılma hakkı, ayrımcılıktan korunma hakkı, bilgilendirilme hakkı, dinlenme ve görüş ve endişelerinin vurgulanma hakkı, etkili yardım alma hakkı, mahremiyet hakkı, adli süreçte zarar görmekten korunma hakkı, güvenlik hakkı, tazminat hakkı, özel önleyici tedbirler hakkı ve uygulama başlıklı bölümlerden oluşarak 46 madde olarak hazırlanmıştır.

⁶⁹A.e., s.212,213

⁷⁰A.e., s.83.

⁷¹BM Yol Gösterici İlkeleri'nin tamamı için 22 Temmuz 2005 tarih ve 2005/20 sayılı Ekonomik ve Sosyal Konsey kararına bakınız.

Mağdur çocuğun sahip olduğu usuli haklar ise Ceza Muhakemesi Kanun’da gösterilmiştir. Mağdur çocuklar, Ceza Muhakemesi Kanununda mağdurların sahip olduğu tüm usulü haklardan yararlanabildikleri gibi çocuklar için özel olarak düzenlenmiş hükümler de mevcuttur. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 236. maddesinde mağdur ve şikâyetçinin hakları sıralanmıştır. Maddenin ikinci fıkrasında “(M) mağdur, on sekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malûl olur ve bir vekili de bulunmazsa, istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirilir.” denilerek suçun çocuk mağdurlarına zorunlu vekil görevlendirilmesi gerekliliği hüküm altına alınmıştır. Ceza Muhakemesi Kanunu madde 236 “(1) (M) mağdurun tanık olarak dinlenmesi halinde, yemin hariç, tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır. (2) İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebilir. Maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden haller saklıdır. (3) Mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur. Bunlar hakkında bilirkişilere ilişkin hükümler uygulanır.” şeklindedir.

Mağdur çocuğun tanık olarak bir kez dinlenilmesi esastır. İkincil mağduriyetin önüne geçmek, zaten suçla mağdur edilmiş çocuğu, olayı birden fazla kez anlatarak suç olayını yeniden yaşatıp travmasını tetiklemeyi engellemek adına mağdur çocuğun bir kez dinlenilmesi esası kabul edilmiştir.

Yine Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Tanıkların Dinlenilmesi başlıklı 52. maddesinde mağdur çocukların tanık olarak dinlenilmesi sırasında görüntü ve seslerin kayda alınmasının zorunlu olduğu hüküm altına alınmıştır. Mağdur çocuğu bir kez dinlenilmesi esasına dayanan bu hüküm mağdur çocuğa korumaya yönelik hükümlerden birisidir.

Ceza Muhakemesi Kanunu m. 200’de “(S)anığın yüzüne karşı suç ortaklarından birinin veya bir tanığın gerçeği söylemeyeceğinden endişe edilirse, mahkeme, sorgu ve dinleme sırasında o sanığın mahkeme salonundan çıkarılmasına karar verebilir.”

denilmektedir. Söz konusu hüküm mağdur çocuğun, sanığın yokluğunda kendini daha rahat ifade edebilecek şekilde tanık olarak dinlenilmesine olanak sağlamaktadır.

Çocuğun her türlü şiddete karşı korunmasının anayasal güvence altına alınmasıyla çocuğu her türlü şiddete karşı korumakla birincil yükümlünün devlet olmasının yanı sıra; çocuğa karşı şiddet olarak tanımlanabilecek bir kısım fiiller Türk Ceza Kanunu'nda suç olarak düzenlenmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 82. maddesinde kasten öldürme suçunun çocuğa karşı işlenmesi suçun nitelikli hallerden sayılmıştır. Yine 86. maddede, kasten yaralama suçunun çocuğa karşı işlenmesi de nitelikli hallerden sayılmıştır. 90. maddesinde çocuklar üzerinde bilimsel deney yapılması yasaklanmıştır. 94. maddede işkence suçunun ve 96. maddede eziyet suçunun çocuğa karşı işlenmesi yine nitelikli hallerden sayılmıştır. 103. maddede ise çocukların cinsel istismarı ayrı bir başlıkta düzenlenmiştir. 104. maddede reşit olmayanla cinsel ilişki hüküm altına alınmıştır. 109. maddede düzenlenen, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun çocuğa karşı işlenmesi yine ağırlaştırıcı neden olarak sayılmıştır. 226. maddede ise müstehcenlik suçu düzenlenmiş; müstehcen yazı ve görüntülerde çocukların kullanımı, müstehcen yazı, görüntü veya söz içeren ürünleri çocuklara vermek veya göstermek sergilemek yasaklanmıştır. 227. maddede fuhuş başlıklı suç düzenlenerek çocukları fuhuşa teşvik etmek ve fuhuşa aracılık etmek yasaklanmıştır. 232. maddede kötü muamele suçu düzenlenmiştir.

2.3. Suça Tanık Olan Çocuk ve Hakları

2.3.1. Tanık Çocuk Kavramı

Ceza muhakemesi kavramı olarak tanık, delil türleri içerisinde bir beyan delilidir. Ceza yargılaması içerisinde tanıklık bir kamu görevi olarak sayılmıştır. *“(Ş)ahitlik his, vicdan akıl gibi ferdi anlayışın üç kaynağını tamamlar. İçtimal adaletin temelidir. Onsuz denilebilir ki adalet olmaz. Ceza davalarında hakikati bulmak için*

daha uygun bir ispat vasıtası bulunmaz."⁷². Tanık, ispat konusu olayı beş duyu organıyla algılayan ya da ispat konusu olayı başkalarından duymuş ya da ispat konusu olaydan sonra mahale gelen kişi de olabilir. Küçük çocuklar da dâhil olmak üzere herkes tanık olma ehliyetine sahiptir.⁷³

Tanıklık için ehliyet şartı aranmamasına karşın, doktrinde "tanıktan istifadenin mümkün olmasının" gerektiği belirtilmiştir. İstifadenin mümkün olup olmadığına her somut olayda yetkili makamın karar vereceği, bununla birlikte tanığın yaşının çok küçük olması sebebiyle beyanından istifadenin mümkün olmayabileceği söylenmiştir. Örnek olarak, bir yaşındaki bir bebekten istifadenin mümkün olmayacağı söylenmektedir.⁷⁴ Çocuğun hangi yaştan itibaren tanıklık yapabileceğine ilişkin bir kesinlik olmamak ve her somut olay kendi içinde değerlendirilmekle birlikte, somut işlemsel döneme girmiş olan bir çocuğun tanıklığından istifade mümkündür. Bu açıdan suçun aydınlatılmasında tanığın ceza muhakemesindeki yeri oldukça önemlidir.

Duruşmada tanık olarak dinlenen ve yemini alınan kişinin aslında suçtan zarar gören olması fakat duruşmada tanık olarak değerlendirilmesi de söz konusu olabilir. Suçtan zarar gören kişinin kim olduğu tespitindeki zorluklar nedeniyle böyle bir durum zaman zaman ortaya çıkabilmektedir. Bu gibi durumlarda da tanıklığa ilişkin hükümler, tanık beyanının hukuka aykırı olup olmaması gibi sorunları da ortaya çıkartmaktadır. Sübut konusunda karar verecek makam tanığın suçtan zarar görmüş olup olmadığını, şahıs olarak taraf olup olmadığını beyanını değerlendirirken dikkate alacaktır.⁷⁵

Ceza muhakemesi içerisinde çocuk tanıkların konumu, yetişkinlerden farklılaşabilmektedir. Çocuklar savunmasız, hassas tanıklar grubu içerisinde sayılmışlardır. Bazı durumların mağdur ve tanıklar üzerinde daha farklı etki yarattığı ve bunların çeşitli nedenlere bağlı olduğu durumlardan biri tanığın çocuk olması

⁷²Faruk Erem, **Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku**, 6. Bası, Ankara, Işın Yayınları, 1986, s. 379.

⁷³Centel, Zafer, **a.g.e.**, s.240.

⁷⁴Metin Feyzioğlu, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık**, Ankara, US-A Yayıncılık, 1996,s.88.

⁷⁵Yusuf Solmaz Balo, **Uluslararası İlke ve Uygulamalar Çerçevesinde Ceza Muhakemesinde Tanık Koruma**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009,s.49.

durumudur. Çocuk tanık da açık duruşmada ifade vermenin ve sanıkla yüzleşmenin kendisinde daha fazla travmaya sebep olabileceği kişilerdendir. Bazı içtihatlarında da savunmasız tanık çıkarlarının sanık ile doğrudan yüzleşmesi ve açık duruşmada ifade vermesinden dolayı ciddi şekilde zarar göreceği kabul edilmiştir.⁷⁶ Suça tanık olan çocukların büyük bir kısmının sanığın yakın çevresinden olma ihtimali, özellikle aile içi şiddet suçlarında, çocuğun tanıklık yapması nedeniyle zarar görmesine sebebiyet verebilir. Aynı zamanda sanığın duruşma salonunda bulunması, tanık üzerinde bir acıma hissi oluşturup beyanlarının sanık lehine oluşturabilmesine de neden olabilmektedir.⁷⁷

Tanığın dava ile ilgisi bulunmayan üçüncü kişi oluşu fakat dava ile tamamen ilgisiz bulunmayıp tanıklığının davayı etkileyeceği bilincinde oluşubakımından; gündüz tanık olduğu olayı akşam evinde anlatan kişi ile aynı olayı mahkeme önünde anlatan kişinin aynı psikolojik durumda olduğu düşünülemez.⁷⁸ Yetişkinin tanıklığı bile bu denli zor olabilirken, çocuk tanıkların içinde bulunduğu psikolojik durumun çok daha zorlu olacağı bir gerçektir.

2.3.1.1. Beyan Delili Olarak Tanık Çocuk

Çocuk tanık, mahkemede bilginin kaynağı olarak görülmektedir. Yani tanık çocuğun fonksiyonu duruşmada bilgiyi sağlamasıdır. Asıl konu, karara giderken en başarılı metodlaçocuktan bilgiyi hassas ve güvenilir bir şekilde elde etmektir. Ceza muhakemesi sürecinde katılımcı olarak çocuğu anlamak için bütünsel bir yaklaşımı benimsemek gerekmektedir. Çocuğun tanıklığını içeriğe bakmadan değerlendirmek mümkün değildir. Çocuğun tanıklığının niteliği (kalitesi) birçok faktöre bağlıdır. Bunlar; çocuğun şahsi özellikleri (yaşı, yeterliliği, eğitimi ve aile geçmişi, bilişsel

⁷⁶A.e., s.134.

⁷⁷ Bayram Turgut, **Ceza Muhakemesinde Tanıkların Korunması**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Turhan Kitabevi, , 2010,s.14.

⁷⁸A.e., s.13.

yeteneği, dava sürecinde (yönteminde) oluşan algısı, tanıklığın verileceği kurum (açık duruşma, videodan tanıklık) ve dava sürecindeki kişisel karmaşıklık olabilmektedir. Çocuğun adli süreçteki davranışlarını anlamak için çocuğun şahsi özelliklerine bakmak gerektiği kadar, eşzamanlı olarak çocuğun çevresel özelliklerine de bakmak gereklidir. Çocuk tanıklığına sadece tanıklık kavramı olarak dar bir görüş çerçevesinde bakmak mümkün değildir; tüm sistem birbirine bağlıdır. Çocuk tanıktan bilgiyi alırken esas olarak anlamamız gereken çocuğun gelişimi, bilişsel gelişimi ve dil yeterliliğidir. Büyümeleri boyunca çocuklar; fiziksel, duygusal ve zekâ anlamında değiştikleri kadar, başka farklı değişim aşamalarından da geçerler. Çocuk tanıklığını anlamak için çocuğun bilişsel gelişimine, ahlak gelişimine, dil gelişimine, hafızasına ve etki altına alınabilirliğine bakılmalı; aynı süreçte fantezi dünyası da göz önüne alınmalıdır.⁷⁹

Çocuğun tanık olduğu olay ya da deneyimi hakkında bilgi edinebilmek için gelişimsel kilometre taşlarının ne olduğunu ve her yaş periyodunun genel karakteristiğini ve çocuğun yeterliliğini bilmek gereklidir. Çocuk gelişiminde çocuğun neye sahip olduğunu bilmek çocukla iletişimin etkili yollarını belirlemede hazırlık için önemlidir.⁸⁰

Beyan delili olarak çocuğun tanıklığına başvururken, gelişimsel kilometre taşlarının bilinmesinin öneminin yanı sıra, çocuğun suçla ilişkisinin önüne geçebilmek ve suçla ilişki riskini önlemek adına izlenecek politika ve programlar için rehabilitasyon sürecinde çocuğun bireysel olarak tanınması ve gelişim evrelerinin bilinmesi oldukça önemlidir.

Suçta tanık olan çocukla etkili iletişim yöntemlerinin öneminin dışında, çocuk tanıklığının delil değeri de araştırmaların konusu olmuştur. Çocuk tanıklığına bakılırken, çocuk tanıklığının delil değeri de sıkça tartışılmış ve araştırmalara konu olmuştur. Çocuk tanıklığının bir yetişkinin tanıklığıyla aynı delil değerine sahip olup olmadığı, beyanlarının güvenilirliği ve bunun bir sonucu olarak da hafızaları araştırmaların konusunu oluşturmuştur. Valerie Reyna ve Chuk Brainer da

⁷⁹ Karen Hollely, Karen Müller, **Introducing The Child Witness**, 2 ndedition, Port Elizabeth, Printrite, 2009 pp.148.

⁸⁰Hollely, Müller, **A.e.**, s.148.

2.3.1.2. Beyan Delili Dışında Kavramsal Olarak Çocuğun Şiddet Tanıklığı

Şiddetin insanlar üzerinde yıkıcı sonuçları olabilmektedir. Şiddet, durgun bir suya yukarıdan bırakılan bir taşa benzemektedir. Taşın suya değdiği merkezden etrafa doğru halkalar oluşmaya başlar. Taşın ağırlığı, suyun durgunluğu ve taşın bırakılış kuvvetine göre halkaların sayısı ve genişliği değişir. Şiddetin büyüklüğüne, oluş biçimine, uygulayıcısı ve mağdurlarının kim olduğuna göre şiddetin etki alanı ve yıkıcı sonuçları değişir. Şiddetin birincil mağdurları gibi uygulayıcısı ve tanıkları da şiddetin yıkıcı sonuçlarından etkilenmektedir. Şiddet halkasının içerisinde bulunan herkes mutlaka bir şekilde o şiddet olayından etkilenmektedir.

Şiddetin görünüş biçimleri değişmektedir. Fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik olarak görünüş biçimleri vardır. Aile içinde, okulda ve işte olmak üzere şiddet, insan elinin değdiği her yere girebilmektedir. Savaş ve terör de şiddetin en geniş çaplı etki alanına sahip biçimidir.

Her şiddet eylemi ceza kanunlarınca suç olarak tanımlanmamaktadır. Suç, tipe uygun, hukuka aykırı ve kusurlu bir fiildir.⁸⁴ Her şiddet olayının birden fazla değişkene bağlı nedenlerle suç oluşturmadığını söylemek mümkündür. Tezin inceleme konusu suç olarak tanımlanmış fiillere tanıklık eden çocuklardır fakat suç olarak nitelensin ya da nitelenmesin her şiddet olayına tanık olan çocuğun bu şiddetten bir şekilde etkilendiği gerçektir. Özellikle ülkemizde yıllardır devam eden Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki silahlı çatışmaları bire bir yaşamış ve bu şiddet olaylarına tanıklık etmiş çocuklar bu tanıklıkları sebebiyle ağır mağduriyetler yaşamıştır. Bu mağduriyetleri günümüzde halen devam etmektedir.

Kamuoyunda “Bilge Köyü Katliamı” olarak bilinen, Mardin'in Mazı Dağı ilçesine bağlı Bilge Köyü'nde 04.05.2009 tarihinde, bir düğün baskınında gerçekleşen olayda kırkdört kişi hayatını kaybetmiş ve yetmişdört çocuk da en az bir ebeveynini kaybetmiştir. Bu çocukların birçoğu da bu katliama tanıklık etmiştir.⁸⁵ Bu çocukların

⁸⁴Artuk, Gökçen, Yenidünya, **a.g.e.**, s.410.

⁸⁵ TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanlığı Mardin ili Mazıdağı İlçesi Bilge Köyü Raporu, s.8 (Çevrimiçi) http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/bilge_koyu_raporu.pdf 14 Ağustos 2012

yaşadığı mağduriyet, haberlere de sıkça konu olmuştur. Türkiye ve dünya basınında da geniş yankı uyandıran bu olayın en büyük mağdurları bu katliama tanıklık etmiş ve ailelerini kaybetmiş çocuklar olmuştur.

İnsan eliyle gerçekleşen, özellikle suçun failinin mağdurun yakın çevresinden olduğu şiddet olaylarının, mağdurun ve tanıkların üzerinde daha büyük, onarılması güç etkiler bıraktığı mağdur bilim içerisinde tekrarlar söylenmektedir.

Okulda ise; çocuğun ailesinden sonra en yakın ilişkide bulunduğu öğretmenler şiddetin uygulayıcısı olarak karşımıza çıkabilmektedir. Şiddetin yöneldiği öğrencilerin mağduriyeti yanında bu şiddetin tanığı diğer öğrenciler de bu şiddet olayından olumsuz yönde etkilenmektedir. Yine adli makamlara yansımamış aile içi şiddet olaylarında çocuklar, ev içi şiddetin birincil mağduru olabildiği gibi tanığı da olmaktadır.

2.3.1.3. Mağdur –Tanık Çocuk

Mağdur ve şikâyetçi de, tanık olarak dinlenebilmekte ve onlar hakkında da tanıklığa ilişkin hükümler uygulanmaktadır. Fakat uyuşmazlığın tarafı olduklarından, bu kişiler yeminsiz olarak dinlenmektedirler. Mağdur ve şikâyetçinin beyanı, bu nedenle tanık beyanı olmayıp, sanıktan (şüpheliden) başka taraf beyanıdır.⁸⁶

Ceza Muhakemesi Kanunu 52. maddesi 3. ve 4. fıkrasında “(T)anıkların dinlenmesi sırasındaki görüntü veya sesler kayda alınabilir. Ancak; a) Mağdur çocukların, b) Duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin, Tanıklığında bu kayıt zorunludur. (4) Üçüncü fıkra hükmünün uygulanması suretiyle elde edilen ses ve görüntü kayıtları, sadece ceza muhakemesinde kullanılır.” denilmektedir. Kanun yalnızca çocuğun suçun doğrudan mağduru olması koşulunda ifadesinin alınması esnasında görüntü ve ses kaydını zorunlu kılmıştır. Bu karar emredici hüküm niteliğindedir. 52. madde,

⁸⁶Centel, Zafer, a.g.e., s.233.

kanunun emredici hükümlerinden de olsa, uygulamada büyük eksiklikler yaşanmaktadır. Gerek soruşturma, gerek kovuşturma aşamasında söz konusu hüküm hakimler ve savcılar tarafından re'sen uygulanması gerektirirken, gerek teknik yetersizlikten, gerek bilgi eksikliği sebebiyle, gerekse ihtiyaç olmadığı kanaatlerinden ötürü uygulanmamakta ve mağdur çocuk hem soruşturma aşamasında hem kovuşturma aşamasında birden fazla kez dinlenmektedir. Bu sebeple de örselenmektedir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda mağdur çocukların tanıklığına ilişkin başka koruyucu düzenlemeler konulmuştur. Ceza Muhakemesi Kanunu madde 236, işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdurun tanık olarak bir defa dinlenebileceğini, mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulacağını hüküm altına almıştır. Aynı zamanda Ceza Muhakemesi Kanunu madde 239/2'de, suç mağduru çocuğa istemi aranmaksızın, zorunlu müdafî tayin edileceği, mağdurun tanık sıfatıyla ifadesi alınırken müdafininin mağdurun yanında bulunacağı hüküm altına alınmıştır.

Mağdur çocuğa ilişkin olarak kanunlarımızda düzenlemeler bulunmakla birlikte, bu düzenlemeler yetersizdir. Çocuk Koruma Kanunu'nun soruşturma kovuşturma başlıklı ikinci kısmında, 15. madde ile suça sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturmanın çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılacağı hüküm altına alınmasına karşın; mağdur çocukların ifadeleri kolluk tarafından alınmaktadır. Mağdurunun çocuk olduğu davalara ilişkin soruşturma da çocuk savcılıklarınca yürütülebilmeli veya bu soruşturmalar için de Genel Cumhuriyet Savcılarının Çocuk Savcılıkları ile ortak hareket edebilecekleri bir düzenleme yapılmak zorundadır. Mağdur çocukların tanık olarak dinlenilmesi esnasında, ses ve görüntü kaydına alınması zorunluluğunun ise uygulamada savcı ve hâkimlerin takdirindeymişçesine bir usul ile izlendiği, suçun hafif ya da ağır olması, mağdur çocuğun yaşının görece daha büyük ya da küçük olması gibi keyfi bir ayrıma gidilerek mağdur çocukların ifadelerinin kayıt altına alınıp alınmayacağı belirlenmektedir. Bununla birlikte teknik yetersizliklerden ötürü de bu maddenin uygulanamaması söz konusu olabilmektedir. Yine, Ceza Muhakemesi Kanunu

madde 236 uyarınca mağdur çocuğun tanık olarak dinlenmesi esnasında uzman bulundurulması gereği hüküm altına alındıysa da, uygulamada mağdur çocukların dinlenilmesi esnasında yine aynı gerekçelerle keyfi şekilde uzman bulundurulmadığı da görülmektedir.

2.3.1.4. Tanık – Mağdur Çocuk

Sözü edilen çocuklar suça tanık olması sonucunda yaşadığı mağduriyet nedeniyle mağdur olarak da ifade edilen tanık çocuklardır. Bu çocuklar Ceza Muhakemesi Kanunu madde 52 ve madde 236'da sözü edilen kişiler değildir. Aslında tezin konusunu oluşturan söz konusu çocuklar bu grubun içerisinde. Tezin bütününe yayılmış olarak anlatılan çocuklar bu grubu karşılar.

2.3.2. Suça Tanık Olan Çocuğun Hakları

Anayasa m. 17, ve Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 6 ile çocukların varlığının korunması ve geliştirilmesinin temel yasal dayanaklarıdır. Çocuğun gelişmesi için gösterilmesi gereken çaba çocuğun şiddetten korunmasını doğurur. Anayasanın 41. maddesi ile; devlet tarafından çocuğun şiddetin her türlüünden korunması anayasal güvence altına alınmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 19 da çocuğun şiddetin her türlüünden korunması için devletlere yasal, idari, toplumsal, eğitsel önlemlerin alınması içi sorumluluk yükler. Çocuğa yönelik şiddetin önlenmesi, şiddetin doğrudan mağduru olan çocuklar kadar şiddetin dolaylı mağduru olan, yani suçun tanığı olan çocuklar için de uygulanması gereken korunma usullerini içerir.

Mağdur çocuğun sahip olduğu haklar bölümünde de bahsedildiği gibi Çocuk Hakları Sözleşmesi 24. maddesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 12. maddesi ile çocuğun sağlık hakkı kapsamında

rehabilitasyonunun sağlanması güvence altına alınmıştır. Çocuğun, suçun tanığı olarak şiddetin dolaylı mağduru olması sonucunda devletin çocuğun ruhsal sağlığı için tedavisini ve rehabilitasyonu sağlaması çocuğun sağlık hakkının gereğidir.

Aile içi şiddet suçlarına tanıklık yönünden, çocuklar için özel koruyucu hükümler mevcuttur. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin R (85) 4 numaralı Aile İçinde Şiddet Hakkında Tavsiye Kararı'nın 16. maddesinde aile içi şiddet vakıalarında tanıklık yapan aile üyelerinin herhangi bir dış baskıya karşı koruma sağlayacak önlemlerin alınması gerektiği özellikle çocukların uygun bir avukat tarafından yardım görmesi gereği belirtilmiştir.⁸⁷

Yine Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin R (85) 4 numaralı Aile İç Şiddete İlişkin Tavsiye Kararı'nda, aile içi şiddet davalarında tanıklık eden aile üyelerinin üzerindeki baskılardan korunmalarını sağlamak için gerekli önlemlerin alınması, özellikle reşit olmayanların uygun bir danışmanla desteklenmesi gereği belirtilir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin (97) 13 numaralı Tanıkların Korkutulması ve Savunmanın Haklarına İlişkin Tavsiye Kararı'nda, aile içi şiddet suçlarında aile içi duygusal bağlar, sadakat, sürekli şiddete maruz kalma gibi nedenler dolayısıyla tanıklığın oldukça zor olması gerçeği karşısında, bu suçların mağduru durumunda bulunan çocukların da tanıklıktan çekinmeleri konusunda destek olma amacı güdülmüştür.⁸⁸

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İç Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin Çocuk tanıkların korunması ve bunlara destek sağlanması başlıklı 26. maddesinde; *"1- (T)araflar mağdurlara koruma ve destek hizmetleri sağlanırken, bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet olayının çocuk tanıklarının haklarının ve ihtiyaçlarının gerektiği gibi biçimde göz önüne alınması maksadıyla gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır. 2-Bu madde uyarınca alınacak tedbirlere bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet olayının çocuk tanıklarına, yaşlarına uygun psikososyal danışmanlık hizmeti dahil edilecek ve söz*

⁸⁷ Gemalmaz, **Çocuk ve Genç Haklarına İlişkin Ulusal Üstü Belgeler**, s.83.

⁸⁸ Balo, **a.g.e.** s.244.

konusu tedbirlerle çocuğun menfaatlerine uygun olarak gereken ilgi gösterilecektir." denilerek, çocuk tanıklar hakkında, psikolojik destek almaları gibi ilgili tedbirlerin alınarak, onlara gerekli ilginin gösterileceği hüküm altına alınmıştır. Aynı sözleşmesinin 46. maddesinde, tarafların sözleşmede belirlenen suçların çocuğun huzurunda işlenmesinin cezanın belirlenmesinde ağırlaştırıcı koşul olarak göz önünde bulundurulması için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklarını söylemektedir. Bu madde ile aile içi şiddet suçlarının ve kadına karşı şiddet suçlarının işlenmesi esnasında, tanık olarak çocukların bulunması durumunun, faile verilecek cezanın belirlenmesinde ağırlaştırıcı koşul olması yönünde sözleşmeye taraf devletlere yükümlülük yüklemektedir. Sözleşmenin 56. maddesinin 2. fıkrasıyla; kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet mağduru ve tanığı olan bir çocuğa, çocuğun çıkarları ilkesini dikkate alınarak, yerine göre, özel koruma önlemleri sağlanacağı hüküm altına alınmıştır.

5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu'nun birinci maddesi kanunun amacını tanımlayıp "*(C)eza muhakemesinde tanıklık görevi sebebiyle, kendilerinin veya bu kanunda belirtilen yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü veya mal varlığı ağır ve ciddi tehlike içinde bulunan ve korunmaları zorunlu olan kişilerin korunması amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin esas ve usulleri düzenlemek*" olduğunu belirtmiştir. İlgili kanun hükümleri çocuk tanıklar yönden de uygulama alanı bulabilmektedir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda tanığa ilişkin özel düzenlemelere de yer verilmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu madde 50'de yemin verilmeyen tanıklar sayılmıştır. Bu hükme göre dinlenme sırasında 15 yaşını doldurmuş olanların da yemin etmeleri istenemez.

Ceza Muhakemesi Kanunu m. 45, nişanlılık, evlilik ve akrabalık nedeniyle tanıklıktan çekinmeyi düzenler. Bu düzenlemeye göre şüpheli ve sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından alt soy veya üst soyunun, şüpheli veya sanığın üçüncü derece dâhil kan veya ikinci derece dâhil kayın hısımları, şüpheli veya sanığın aralarında evlatlık bağı bulunanların tanıklıktan çekinme hakkı vardır. Aynı maddenin ikinci fıkrası ise; yaş küçüklüğü nedeniyle de tanıklıktan çekinmenin

önemini anlayabilecek durumda olmayanların yasal temsilcilerinin rızasıyla tanık olarak dinlenebileceği söylenmiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunu madde 236 işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk ifadesiyle suçun tanığı olmuş çocuk yönünden doğrudan işletilmesi gereken bir hükümdür. Özellikle şiddet suçlarına tanıklık yönünden, çocukta zaten psikolojik tahribatın mevcut olduğu ön kabulüyle çocuk, psikolojisinin bozulmuş olup olmadığının kanıtlanmasına ihtiyaç duyulmadan yalnızca bir kez dinlenmelidir. Üçüncü fıkrada ise suç tanığı çocuğun dinlenirken yanında uzman bulundurulması gerekliliği “işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş diğer mağdurların” ifadesi içinde görülmektedir. Oysaki mağdur ve suç tanığı çocukların her halükarda uzman eşliğinde dinlenilmesi gerekmektedir. Emredici hüküm olarak bu şekliyle uygulanmalıdır. Tanığın ayrıca psikolojisinin bozulmuş olup olmadığı hakkında hâkime takdir yetkisi bırakılmadan, suçun tanığının çocuk olması durumunda uzman eşliğinde ifadesine başvurulması zorunluluktur.

Ceza Muhakemesi Kanunu madde 200’de tanığın, sanığın yüzüne karşı gerçeği söyleyemeyeceğinden endişe edilirse mahkeme, sorgu ve dinleme sırasında, o sanığın mahkeme salonundan çıkarılmasına karar verebileceğini, sanık tekrar getirildiğinde, tutanaklar okunabilip, gerektiğinde içeriğinin anlatabileceğini belirtilmiştir. Özellikle tanık çocukların sanık karşısında gerçeği söylemekten çekinebileceği durumlarda uygulanması önemli olan bir hükümdür.

Ceza Muhakemesi Kanununun “Diğer Kişilerin Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması” başlıklı 76. maddesinin 4. fıkrasında; tanıklıktan çekinme sebepleri ile muayeneden veya vücuttan örnek alınmasından kaçınılabileceği, çocuğun çekinmesi konusunda kanunî temsilcisinin karar vereceği, çocuğun tanıklığın hukukî anlam ve sonuçlarını algılayabilecek durumda olması hâlinde, görüşünün de alınacağı, kanunî temsilci de şüpheli veya sanık ise bu konuda hâkim tarafından karar verileceği, ancak, bu hâlde elde edilen deliller davanın ileri aşamalarında şüpheli veya sanık olmayan kanunî temsilcinin izni olmadıkça kullanılamayacağı şeklinde ayrıntılı bir düzenlemeye yer verilmiştir.

Suçta tanık olan çocukların tazminat hakkı olup olmayacağı konusu da gündeme gelebilmektedir. Mağdurun özel hukuk hükümleri çerçevesinde tazminat hakkı mağdur çocuğun hakları bölümünde değinilmiştir.⁸⁹Suçta tanık olan çocuk kavramı ve tazminat ilişkisinde suç eylemi Borçlar Kanunu hükümlerince haksız fiil sorumluluğu içerisinde değerlendirilmektedir. Suçta tanık olan çocuklar açısından tazminat hükümleri değerlendirildiğinde, her olayın ayrı özellikleri göz önüne alınmalıdır.Türk hukuk sistemi açısından haksız fiil sorumluluğu esasına bakıldığında çocuğun yalnızca suçta tanıklık etmesi ve fiilin onun şahsiyetine yönelmiş bir haksız fiil olmayışı sebebiyle çocuğun, sadece suçta tanıklık etmesinden ötürü onda yaratacağı manevi yıkım sebebiyle tazminat davasının davacısı olması mümkün gözükmemektedir. Fakat suçta tanık olan çocuğun haksız fiil nedeniyle zarar gören kişi olması durumunda tazminat davasının davacısı olabilecektir. Tanık olduğu suç eylemi Borçlar Kanunu hükümlerince haksız fiili karşılayıp aynı zamanda tanık olduğu suç eylemi sebebiyle haksız fiilin yöneldiği kişinin ölümüyle sonuçlanması ve suçta tanık olan çocuğun ölenin yakını olması durumunda maddi zararının tazmini destekten yoksun kalma tazminatı ile mümkün olabilmektedir. Haksız fiilin yöneldiği kişinin suçta tanık olan çocuğun yakını olması ve haksız fiilin ağır bedensel zarar veya ölüme yol açması halinde manevi zararının tazmini gündeme gelecektir.

Ayrıca, 17.7.2004 tarihli ve 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun'da tazminata ilişkin düzenlemelere rastlanmaktadır. Söz konusu kanunun birinci maddesinde, kanunun amacı tanımlanarak; *“(B)u Kanunun amacı, terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle maddî zarara uğrayan kişilerin, bu zararlarının karşılanmasına ilişkin esas ve usulleri belirlemektir.”* denilmiştir. 16 yaşından büyükler için ölenlerin mirasçılarında 30 günlük aylık asgari ücretin tamamı üzerinden, paylaşılması şeklinde aylık bağlanacağı Ek 1 fıkrayla hüküm altına alınmıştır.

Mağdur ile devlet arasında doğrudan bir ilişki kurulmasını sağlayacak teoriler üzerinde durulmasının başlamasıyla, mağdurun, suçtan doğan zararının giderilmesini

⁸⁹ Bkz. Mağdur Çocuğun Hakları başlığı, s.24,26.

doğrudan doğruya devletten talep edebilmesi ve devlet kendisine yüklenen bu yükümlülüğü yerine getirmesi gerekliliği ile Şiddet Suçu Mağdurlarına Tazminat Ödenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi düzenlenmiş olup; Türkiye bu sözleşmeyi 1985 yılında imzalamıştır. Sözleşmenin gerekliliklerine istinaden de Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı hazırlanmıştır. Söz konusu tasarıya göre suçun mağdurunun, suça tanık olan çocuğa bakmakla yükümlü kişi olması halinde ve mağdurun ölmesi durumunda, zararlarının giderilmesi için yapılacak nakdi ödemelerden suça tanık olan çocuk yararlanabilecektir.⁹⁰

Bunlarla birlikte Ceza Muhakemesi Kanunu madde 61’de tanığa kaybettiği zamanla orantılı bir tazminat verileceği, hazır olmak için seyahat etmek zorunda kalmışsa, yol giderleri ve tanıklığa çağrıldığı yerdeki ikamet ve beslenme giderlerinin karşılanacağı hüküm altına alınmıştır.

Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu’nun “Sanık veya tanığın yüz yüze ifadesinin alınması” başlıklı 165. maddesinin 3. fıkrası şöyledir: “(M)ahkeme, tanığı menfaati icabı özellikle tanığın yaşının küçüklüğü, ruhsal veya sağlık durumu nedeniyle ya da gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla, savcılığın talebi üzerine veya re’sen vereceği bir kararla, muhakemeye katılanlar ile temsilcilerinin sorgulanma sırasında hazır bulunmadan söz ve görüntünün teknik araçlarla nakledilmesi yoluyla tanığı dinleyebilecekleri ve soru sorma hakkını kullanabilecekleri bir şekilde tanığın dinlenmesine katılmaları kısıtlayabilir. Özellikle tanık henüz on dört yaşını tamamlamamışsa, bir bilirkişi tanığın ifadesinin alınması ile görevlendirilebilir. Her halükarda tanığın, sanık veya muhakemeye katılan diğer kişilerle karşılaşmasının mümkün olduğunca önlenmesi için gerekli tedbirleri alır.” Aynı maddenin 4. fıkrasında ise “(B)ir tanık henüz 14 yaşını tamamlamamış ve sanığa isnat edilen suç ile mağdurun cinsel bütünlüğü ihlal edilmişse, mahkeme, tanığı mutlaka 3. fıkarda belirtilen şekilde dinlenmelidir.” denilmektedir. Yine 5. fıkra da ise “Tanığın dinlenmesinden önce mahkeme, mahkemenin ileriki aşamasında tanıklık yapmaktan kaçınsa bile tutanağın duruşmada okunabileceği konusunda tanığı bilgilendirir. Dinlemenin gerçekleştirilmesinde bir bilirkişi görevlendirmişse (fık.3) bu

⁹⁰ Bkz. s.26,27.

*bilgilendirme görevi bilirkişi ve 161 fık. 1'de belirtilen kişi tarafından yapılır. Dinleme yapılırken tanığın yaşı ve durumu gözetilir. Bilgilendirme ve bunun üzerine yapılan açıklamalar tutanağa geçirilir.”denilmektedir.*⁹¹ Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu bu madde ile tanık çocuğun ondört yaşını doldurmamış olması halinde ifadesinin alınmasında bilirkişi görevlendirilebileceği, cinsel suç tanıklığında ise bu atamanın zorunlu olduğu, muhakemeye katılanlar ve temsilcilerin olmadığı ortamda ifadesinin alınabileceği ve ifadenin görüntü ve ses kaydına alınabileceği açıkça hüküm altına alınmıştır.

Common Law sisteminde mağdur, bir suçun işlenmesi neticesinde fiziksel, psikolojik ya da maddi zarara uğramış kişiler olarak tanımlanmakta ve böyle olduğu için tanığın korunmasıyla mağdur hakkındaki düzenlemeler birbirinden farklı olmamaktadır.⁹²

İngiltere'deki Çocuk Adaleti ve Suç Delili Kanunu'na göre; tanık veya mağdur onyediy yaşından küçük ise tanık koruma hükümlerinden yararlandırılır. Ayrıca, tanık olarak ifade veren cinsel suç mağdurları da tanık koruma hükümlerinden yararlandırılmaktadır. Yine aynı kanunda tanığın, sanık tarafından görülmesini engelleyecek şekilde düzenlemeler yapılması öngörülmüştür.⁹³

Görüldüğü gibi farklı hukuk sistemlerinde ve farklı ülkelerde tanığın çocuk olması durumunda çocuğa özgü düzenlemeler yapılmıştır. Böylece, savunmasız ve hassas tanık grupları içerisinde sayılan çocukların tanık koruma hükümlerinden yararlandırılmaları hüküm altına alınmıştır.

2.4. Mağdur Çocuk ve Suç Tanığı Çocuğun Haklarının Karşılaştırılması

Çocukların şiddete karşı korunmak için önleyici tedbirlerin alınmasına ilişkin hakları olduğu gibi; şiddetin mağduru olduktan sonra, koruyucu tedbirlerle çocuğun

⁹¹ Faruk Turhan, **Ceza Muhakemesinde Tehlike İçindeki Tanıkların Korunması: Türk Alman ve Avusturya Hukuklarında Karşılaştırmalı Olarak**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009, s.259

⁹² Balo, **a.g.e.**, s.151.

⁹³ **A.e.**, s.158.

korunarak rehabilitasyonun sağlanması hakları vardır.⁹⁴ Çocuklar tüm bu çerçeve haklara suçun mağduru da olsa tanığı da olsa sahiptirler. Ceza hukuku ve Ceza Muhakemesi Hukuku prensipleriyle değişen sıfatları çocuğun temel olarak şiddetten korunması için koruyucu tedbirlerin alınabilmesi ve yaşadıkları mağduriyetin giderimi için gerekli kurumlara başvurumun önüne geçmemelidir.⁹⁵ Suça tanık olan çocukların mağdur çocuklardan farklılaşan şekilde doğrudan zararlarının tazminini Türk Hukukunda özel hukuk hükümleri çerçevesinde suç failinden istemeleri mümkün olamamakla, diğer hallerin varlığında tazminat hakları gündeme gelebilmektedir.

Suçta tanık olan çocuklara ilişkin hazırlanmış en ayrıntılı belge olan, 2005/20 Birleşmiş Milletler Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklara İlişkin Konularda Adalet Rehber İlkeler⁹⁶ suç tanığı çocuklara uygulanacak esasları suç mağduru çocuklara uygulanacak esaslarla bir tutmuştur. Suç tanığı ve suç mağduru çocukların haklarının karşılaştırılmasında her iki grup çocuğun da özellikle usuli haklar bakımından eşit haklara sahip olması gerekliliği bu belge de belirtilmiştir.

Amaç başlıklı bölümde rehber ilkelerin; ulusal ve yerel yasaların, usullerin ve uygulamaların gözden geçirilmesine yardım etmek ve böylece suç mağduru ve şahidi çocukların haklarına tam saygı gösterilmesini sağlamak gibi amaçların gerçekleşmesi için uygulanabilir bir çerçeve sunmak üzere hazırladığı belirtilmiştir. Yine aynı bölümde rehber ilkelerin uygulanması esnasında suç mağduru ve şahidi çocukların özel ihtiyaçlarını karşılamak ve korumak için, her adli yargı merciinin, uygun eğitimin, seçimin ve usullerin doğru yapılmasını garanti etmelidir, der. Ve suçun farklı grupları, örneğin cinsel suç mağduru çocukları ve kız çocuklarını, farklı etkilediğinden bahseder.

Özel durumlar başlıklı bölümünde, gerçekten mağdur veya şahit olduklarında yanlışlıkla suçun faili olarak gösterilirlerse, mağdur ve şahit olan çocukların fazladan zarar göreceğinin bilincinde olarak; çocuk mağdur ve şahitlere verilen desteğin

⁹⁴ Bkz. s.25.

⁹⁵Bkz.Suçta Tanık Olan Çocuğun ve Mağdur Çocuğun Hakları başlıkları, s.24,40.

⁹⁶Rehber İlkelerin tamamı için 22 Temmuz 2005 tarih ve 2005/20 sayılı Ekonomik ve Sosyal Konsey kararına bakınız.

artırılarak ailelerinin mağduriyet durumlarını ortaya çıkarmaya daha istekli olmalarını ve aynı zamanda yargılama sürecine daha çok destek sağlayabileceklerini düşünerek suçun ulusal sınırları aşarak büyüdüğünü ve suçun mağduru ve şahidi çocukların bütün ülkelerde eşit koruma sağlamanın bir gereklilik olduğunu belirterek rehber ilkelerin hazırlandığı belirtilmiştir.

İlkeler başlıklı bölümde itibar, ayrımcılığa uğramama, çocuğun çıkarları, korunma, uyumlu gelişim ve katılım hakkı kavramları tanımlanmıştır.

Tanımlar başlıklı bölümde çocuk mağdurlar ve şahitler, profesyoneller, adli süreç ve çocuğa karşı duyarlılık tanımları yapılmıştır. Profesyoneller ile yaptıkları iş nedeniyle, suç mağduru çocuklar ve şahitlerle irtibatlı olan kişiler olarak, yargı sistemindeki bu tarz çocukların ihtiyaçların karşılanmasından sorumlu olan ve rehber ilkelerin kendisini ilgilendirdiği kişiler kastedilmiştir. Çocukların avukatları, hâkimler, kolluk görevlileri, savcılar, sosyal hizmet uzmanları ve sağlık uzmanları profesyoneller içerisinde örneklenmiştir. Çocuğa duyarlılık kavramı ise *“(H)aklarının korunmasındaki dengeler ve çocuğun bireysel ihtiyaç ve görüşlerinin hesaba katılmasıyla ilgili bir yaklaşımı ifade eder.”* şeklinde tanımlanmıştır.

İtibarlı ve şefkatli davranılma başlıklı bölümde, çocuğun başka zarar görmesini engellemek için ifade alma, sorgulama ve diğer soruşturma işlemlerinin, çocuklara duyarlı, saygılı ve doğru şekilde yaklaşacak eğitilmiş profesyoneller gözetiminde yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Rehber ilkelerde belirtilen bütün işlemlerin çocuğun özel ihtiyaçlarının karşılanabildiği uygun bir ortamda, çocuğun yetenekleri, yaşı, entelektüel olgunluğu ve tekâmül kapasitesine göre, çocuğa karşı duyarlılık sergilenecek yerine getirilmesi gerektiğinin ve aynı zamanda çocuğun kullandığı dil ve anladığı dil kullanılarak yapılması gerektiğinin de altı çizilmiştir.

Ayrımcılıktan korunma hakkı başlıklı bölümde, suç mağduru ve şahidi çocuklar ve aileleri için adli süreç ve destekleyici hizmetlerin çocuğun yaşına, isteklerine, anlayışına, cinsiyetine cinsel gelişimine, etnik, kültürel, dini, dilsel ve sosyal gelişimine, sosyal sınıfına, sosyal ve ekonomik durumuna göçmenlik veya mültecilik durumuna karşı olduğu kadar çocuğun sağlığı, yetenekleri ve kapasitesi dâhil özel ihtiyaçlarına karşı da duyarlı olması gerektiği söylenmektedir. Ayrıca çocuğun yargı

sürecine tam katılma hakkına karşı yaşın bir engel olmaması gerektiğini, her çocuğa şahitlik yapabilir ve sorgulanabilir kişiler olarak davranılması gerektiğini, iletişim vasıtaları yaşı veya olgunluk düzeyinin anlaşılabilir ve doğru ifade vermeye izin verdiği müddetçe, sadece yaşı dikkate alınarak verdiği ifade güvenilirmez veya geçersiz sayılmamalıdır denilmektedir.

Bilgilendirilme hakkı başlıklı bölümde suç mağduru ve şahidi çocukların, onların ebeveynlerinin ve yasal temsilcilerinin adli sürecin başından sonuna kadar mümkün olduğunca çabuk ve yeterli bir şekilde bilgilendirilmeleri gerektiği; sağlık, psikolojik, sosyal ve diğer ilgili hizmetlerin yansira temsil, tazminat ve acil finansal destek alabilme imkânlarının varlığı, yargılamadaki rolleri ve diğer süreçlerle ilgili bilgilendirilmeleri gerekliliği söylenilmektedir.

Etkili yardım alma hakkı başlıklı bölümde yargılama öncesi ve esnasındaki anlamayı ve iletişimi geliştirmek için, profesyonellerin çocuklar için ifade vermeyi kolaylaştıracak tedbirleri geliştirip uygulamaları gerektiğini ve bu tedbirlerin çocuğun özel ihtiyaçlarını karşılamak için çocuk mağdurlar ve şahitler konusunda uzmanlaşmış kişiler olması gerektiği, aynı zamanda ifade sırasında çocuğa eşlik edecek uzmanlar ve uygun aile üyeleri dâhil destek kişilerin olması gerektiğinden bahsedilmiştir.

Mahremiyet hakkı başlıklı bölüm, ulusal kanunlar izin verdiği takdirde, çocuk ifade verirken kamuoyu ve medyanın adliyeden uzak tutulması gibi, çocuğun kamuoyuna teşhirini engelleyecek tedbirlerin alınması gerekliliğinden bahseder.

Adli süreçte zarar görmekten korunma hakkı başlıklı bölümde ise profesyonellerin çocuk mağdur ve şahitlere hassasiyetle yaklaşmaları, suç mağduru ve şahidi çocuğun süreçten ne beklemesi gerektiği gibi açıklamalar yapmak dâhil, süreç hakkında kesin bilgi sağlamaları gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu bölümde ayrıca çocuklar için düzenlenmiş görüşme odaları, çocuk şahitler göz önünde bulundurularak hazırlanmış mahkeme ortamları, çocukların ifadesi alınırken verilen molalar gibi çocuğun ifade vermesini kolaylaştıracak diğer uygun tedbirler dâhil çocuğa karşı duyarlı olan işlemlerin kullanılması gerekliliğinden bahsedilmiştir. Profesyonellerin, çocuk mağdur ve şahitlerden delil elde edilmesi için özel usuller

uygulanması gerektiğinin ve görüşme sayısının sınırlandırılarak video kayıt sistemin kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Bölüm içerisinde ayrıca yasal sistemle bağdaşması halinde çocuk tanığın çapraz sorgudan korunması gerektiği, zanlının görüş alanı dışında ifadesinin alınması gerektiği, ayrı bir bekleme odası ve özel görüşme mekânlarının çocuk tanığa sağlanması gerektiği ve psikoloji uzmanlarının görevlendirmenin gerekliliğinden söz edilmiştir.

Güvenlik hakkı başlıklı bölümde adli süreç ve sonrasında çocuk mağdurun veya şahidin güvenliği riskli olduğunda durum yetkililere rapor edilerek, çocuğu bu risklerden önceden korumak için gerekli tedbirler alınması gerektiği belirtilmiştir. Çocuk mağdur ve şahitlerin yıldırma, tehdit veya zarara maruz kaldıklarında uygun koruma koşulları belirlenmiştir. Bu bölüm, yargılama sürecinin hiçbir aşamasında suç mağduru ve şahidi çocukla zanlı arasında irtibat kurulmaması yönünde engellenme, uygun ve mümkün olduğunda polis ve diğer kurumlardan çocuk mağdura ve şahide koruma sağlanması ve bulunduğu alanın ifşa edilmemesi gibi koruma koşulları önermiştir.

Uygulama başlıklı bölüm, profesyonellerin çocukların ihtiyaçlarını karşılamak ve korumak için eğitilmeleri gerekliliğinden bahsetmekle beraber söz konusu eğitimlerin, çocuktan alınan bilginin kalitesini artırırken çocuğun yaşadığı sarsıntıyı en aza indirgeyecek görüşme ve değerlendirme teknikleri, delilleri tespit etme, koruma ve çocuk şahitleri sorgulama yöntemlerini kapsamı gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bölümde ayrıca adli sürece dâhil olmuş mağdur ve şahit çocuklara yardım etmek amacıyla kanunlar ve politikalar geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemlerinden olan “Odak Grup” görüşmesi bu çalışma için araştırma yöntemi olarak benimsenmiştir.⁹⁷

Çalışmada, 2012 yılında İstanbul yargı çevresinde görev yapan sosyal çalışmacılar ve İstanbul Sosyal Hizmetler Müdürlüğü’ne bağlı olan kurumlarda görev yapan uzmanlarla görüşülmüştür.

Gruplar dört ila altı kişi arasında değişmiştir.⁹⁸ Adliyede görev yapan uzmanlar Çocuk Mahkemesi, Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi ve Aile Mahkemesi’nde psikolog, pedagoğ ve sosyal hizmet uzmanı kadrolarında görev yapan uzmanlardan oluşmaktadır. Adliyede görev yapan uzmanların hangi adliyelerde görev yaptıkları katılımcıların kimliklerinin açıklanmaması adına belirtilmemiştir. Sosyal Hizmetlerde görev yapan uzmanlar ise Çocuk ve Gençlik Merkezi ve Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi’nde görev yapmaktadır. Çalışmada toplam yirmi altı uzmanla görüşülmüştür.⁹⁹ Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğünden 09.04.2013 tarihinde alınan bilgiye göre; bu tarih itibariyle tüm Türkiye’de Çocuk Mahkemelerinde psikolog olarak görev yapan uzman sayısı otuzbeş ve sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapan uzman sayısı sayısıkırkbir; tüm Türkiye’de Aile Mahkemelerinde psikolog olarak görev yapan uzman sayısı sayısiyüzon, pedagoğ

⁹⁷Nitel araştırma sosyal olaylar ve olguların nasıl ve ne şekilde gerçekleştiğini anlamamızı sağlayan tekniklerdir. Görüşme, sistematik ve katılımlı gözlem, odak grup görüşmesi ve içerik analizi gibi çeşitleri vardır. Odak grubu görüşmeleri ortak bir paydayı paylaşan kişilerin, grup ve moderatörü ve raportörünün katılımıyla düzenlenen ve belirli bir konu hakkında katılanların görüş ve davranışlarını anlamaya çalışan nitel bir araştırma yöntemidir. Dinamik bir olgu olarak odak grubu sosyal bir ortamdır ve katılımcıların etkileşimini ve üretken olmalarını kolaylaştırır. Oğuzhan Ömer Demir, “Nitel Araştırma Yöntemleri”, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Ed. Kaan Böke, 1.Bası, İstanbul, Alfa Yayınları, 2009, s.314.

⁹⁸Odak gruplar genellikle beş kişiden on kişiye değişen gruplardan oluşurlar. Fakat grubu oluşturan kişi sayısı dört kişiden on iki kişiye kadar değişebilir. Grup herkesin görüşlerini paylaşabileceği kadar küçük fakat farklı algıları yansıtabilecek kadar da büyük olmalıdır. dört yada beş katılımcıdan oluşan küçük gruplar fikirlerin paylaşımı açısından daha büyük fırsatlar sağlarlar. Richard A. Krueger, Mary Anne Casey, **Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research**, Sage Publications Inc.3.rd Edition, 2000,s. 10. Niteliksel araştırma alanındaki bazı profesyoneller dört ila altı kişi arasında değişen küçük odak gruplarla çalışmayı tercih ederler. Thomas L. Greenbaum, **Modareting Focus Groups**, Sage Publications Inc., 2000, s.3.

⁹⁹Eğer önem verilen konu, spesifik alanlardan elde edilecek olan özgün beklentilerse, dört ya da beş kişiden oluşan küçük gruplar kurmak daha mantıklıdır. Tek seferde on iki kişilik heterojen özellikler gösteren bireylerden oluşan bir odak grup görüşmesi yapmaktansa, dört ya da beş kişiden oluşan ve homojen özellikler gösteren üç farklı gruba on iki kişilik tek bir grubun heterojenliği yitirilmeden odak grup görüşmesi gerçekleştirilebilir. Edward F. Fern.,**Advanced Focus Group Research**, Sage Publications Inc., 2001, s.161,162.

olarak görev yapan uzman sayısı yüzbir, sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapan uzman sayısı doksan dokuz olarak bildirilmiştir.

Suçta tanık olan çocukların görünürlüğüne ve telaffuzunun azlığı, uzmanların bu gruptaki çocuklarla yalnızca tanık çocuk sıfatı varken karşılaşma ihtimallerinin azlığı, geniş literatür taramasından çıkan sonuçlar, basın taramasından çıkan sonuçlar ve mevzuat yokluğu sebebiyle grup görüşmelerinde görüşmecilere yöneltilen sorular sınırlı sayıda, ucu açık ve deneyimleri üzerinden görüşmenin ilerlemesini sağlamaya yönelik sorulardan oluşmuştur.

Bu çalışmada odak grup görüşmelerine katılacak uzmanların aynı kurumda görev yapan ya da yapmış, birbirlerini tanıyan, birbirlerinin deneyimlerine tanık olmuş kişilerden seçilmesine ve görüşmelerin çalıştıkları kurumlarda gerçekleştirilmesine önem verilmiştir.¹⁰⁰ Katılımcılar hakkında bilgi verilirken yalnızca katılımcıların şu anda görevli oldukları mahkemeler belirtilmiştir. Birçok katılımcı adliyede çalıştıkları süre boyunca Çocuk Mahkemesi, Çocuk Ağrı Ceza Mahkemesi ve Aile Mahkemeleri'nde görev yapmıştır. Adliyede çalışan uzmanlar sosyal çalışmacı olarak adlandırılmaktadır. Psikoloji mezunu uzmanlar psikolog kadrosunda, Psikolojik ve Rehberlik Danışmanlık mezunları pedagoğ kadrosunda, sosyal hizmet uzmanları da sosyal hizmet uzmanı kadrosunda görev yapmaktadır. Adliyede çalışan uzmanlar nitelenirken hangi kadroda görev yapıyorlarsa o unvanla nitelendirilmiştir. Sosyal Hizmetler'de çalışan uzmanlar ise mezun oldukları bölüm adıyla aynı olan kadrolarda çalışmaktadır.

Görüşmeler dört ila altı kişi arasında değişen altı farklı grupta gerçekleştirilmiştir. Her görüşme, görüşmecinin kendini tanıtmayı, görüşülecek konu hakkında genel bir bilgi verilmesi ve görüşmenin ses kayıt cihazına kaydedilmesi suretiyle gerçekleştirilmiştir. Görüşmede, görüşmecilere görüşülen konu sınırlarında kalınması

¹⁰⁰ Odak grupta kimlerin yer alacağı sorusu araştırma konusuyla ilgili doğrudan bağlantılıdır. Belirli ölçütler kullanmak kaydıyla da gereklidir. Aynı sosyal gruptan, aynı eğitim düzeyinden gelen kişiler odak grupta yer alabilir. Belkıs Kümbetoğlu, **Sosyolojide Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2005.,s.121.

için rehberlik edilmiştir. Son görüşmede yeni bir bilgi elde edilemediği görüldüğünden görüşmeler burada sonlandırılmıştır.¹⁰¹

Odak grup görüşmeleri sonucu elde edilen ses kayıtları metne aktarılmış ve betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir.¹⁰²

¹⁰¹ Odak grup sayısının uygun biçimde belirlenmesinde, araştırmacının belirlediği konu ve konularda yeni bilgiye ulaşmadığı durumları yeterli bir sınır kabul etmesi ve görüşmeleri durdurması önerilmektedir. **A.e.**, s.123.

¹⁰² Betimsel analiz yönteminde veriler görüşlerden elde edildiği şekilde değiştirilmeden alıntılar şeklinde okuyucuya aktarılır. Farklı kişilerin aynı soru hakkında farklı düşüncelerinin görüşülenlerden elde edildiği tarzda aktarılması esastır. **Demir,a.g.e.**, s.313.

4. BULGULAR

4.1. Basın Taraması Sonucunda Elde Edilen Bulgular

Basın taraması, 2010 yılı Nisan ayından Kasım ayına ait Radikal, Cumhuriyet, Hürriyet ve Milliyet gazeteleri; 2011 yılı Aralık ayından Haziran ayına kadar Radikal, Milliyet, Hürriyet, Cumhuriyet Gazeteleri ve 2012 yılının Ocak ayından Haziran ayına kadar Radikal, Milliyet, Hürriyet ve Cumhuriyet Gazeteleri taranarak gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu haberlere ilişkin araştırma, Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Platformu Medya Grubu'na hazırlanmış söz konusu yıllara ait çocuk haberlerinin derlendiği almanak üzerinden yapılmıştır. Kamuoyunda “Derya Öğretmen Cinayeti” olarak da bilinen “Okulda dehşet anasınıfi öğrencileri önünde aşk cinayeti” ve “Bilge Köyü Katliamı” olarak kayıtlara geçen “Mal kavgası, silah, berdel, 44 can” başlıklı haberler ise almanakta yer alan şekliyle olaylara ilişkin devam niteliğinde haberler olduğundan ilgili gazetelerin internet sayfasından alıntılanarak verilmişlerdir.

Çocukların hangi tip suçların tanığı olduğu, fail ve mağdura yakınlık dereceleri, suçun gerçekleştiği yer, haberler üzerinden araştırılmıştır.

Söz konusu yıllara ait aralıklarında yapılan taramada; suça tanık olan çocukların bulunduğu elli bir adet habere rastlanmıştır. Elli bir haberin otuzu fail veya mağdurun çocuğun birincil derecede yakını olduğu haberlerdir. Otuz haberin yirmisi, babanın anneye karşı işlediği şiddet suçuna tanık olan çocuklara ilişkindir. Bu vakıaların on dördü babanın anneyi öldürmesiyle sonuçlanmıştır. Söz konusu haberlerin on altısı eğitim kurumlarında gerçekleşen suçlara tanık olan çocuklara ilişkindir. On altı haberden bir tanesi Kur'an kursunda gerçekleşen suça tanık olan çocuklarla ilgilidir. Geri kalan on beşi Milli Eğitim Bakanlığı'na ait eğitim

kurumlarında gerçekleşen suçlara tanık olan çocuklara ilişkindir. Suçların on dördü, fail veya mağdurun çocukların öğretmenleri olduğu suçlardır.

İki adet haberde de, arkadaşlarının birbirlerini öldürdüğüne şahit olan çocuklar olduğu tespit edilmiştir. Geriye kalan iki haberin birinde, oyun parkında oynayan çocukların bir cinayete ilişkin tanıklıkları, diğerinde ise savaşa tanık olan çocuklar konu edilmiştir.

Suçta tanık olan çocuk haberlerinin büyük bir çoğunluğu, aile içi şiddet suçlarına tanık olan, özellikle babanın anneye karşı işlediği şiddet suçlarına tanık olan çocuklara ilişkindir. Hatta bu haberlerin bir çocuğunda aile içi şiddet vakiası ölümle sonuçlanmış ve buna tanık olan çocuk da haberlere konu olmuştur. Haberlerin geri kalan çoğunluğunda ise, okulda şiddet sonucu oluşan suçlara tanık olan çocuklar hakkındadır. Bunların büyük bir çoğunluğu da öğretmenlerin öğrencilere karşı işlediği şiddet suçlarıdır. Çocuğun okul ve ev eksenindeki suç oluşturan şiddet görgüsü, suç tanıklığının en önemli nedenini oluşturmaktadır.

Çok çarpıcı olan haberlerin başlıklarında, suçta tanık olan kişinin de çocuk olduğunu gösteren az sayıda habere rastlanmıştır. Genellikle haberin içerisinde görgü tanıklarının çocuklardan oluştuğu veya çocukların bulunduğu bir ortamda işlenmiş bir suç bile olsa orada çocukların bulunduğu vurgusunun çok fazla yapılmadığı tespit edilmiştir. Özellikle son yıllarda hem sayısı artan hem de daha fazla görünür olan ve önemsenmeye başlayan kadın cinayetlerinin ve aile içi şiddet suçlarının, haberlerde daha sık yer almasıyla buna tanık olan çocukların da bu haberler sayesinde biraz daha görünür olmaya başladığı gözlemlenmiştir.

Milliyet Gazetesi'nin 01 Ocak 2012 tarihli *“Oğlunun Gözü Önünde Eşini Doğradı”* başlıklı haberine göre; *“Antalya’da 25 yaşındaki Hasan Bakır 23 yaşındaki eşi Sultan Bakır’ı otomobil içinde 3 yaşındaki oğlunun gözleri önünde boğazını keserek öldürdü. Eşinin cep telefonuna gelen bir mesaj yüzünden çıkan tartışmanın ardından cinayetin işlendiği söyleyerek polise teslim olan Hasan Bakır “Namusumu temizledim” dedi. Olay dün Muratpaşa ilçesi Konuksever Mahallesi 793. sokakta meydana geldi. İddiaya göre Hasan Bakır, eşi ve 3 yaşındaki oğlu ile otomobiliyle gezmeye çıktı. Bu sırada Sultan Bakır’ın cep telefonuna bir mesaj geldi. Eşinin*

elindeki telefonu alan Hasan Bakır başka bir erkekten geldiği iddia edilen mesajı okuduktan sonra deliye döndü. İçeriği telefon kapandığı için henüz belirlenemeyen mesaj yüzünden Sultan Bakır ile tartışmaya başlayan Hasan Bakır otomobilde bulunan karısının boğazını kesti. Oğlunun gözleri önünde bıçaklanıp boğazı kesilen Sultan Bakır olay yerinde hayatını kaybetti. Arka koltukta bulunan eşinin cesedine battaniye örten Hasan Bakır oğlunu da alarak 2 sokak ileride bulunan Antalya Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü'ne teslim oldu. Polis cinayetle ilgili soruşturma başlatırken Bakır polislere sürekli namusunu temizlediğini söyledi.”¹⁰³

Bir diğer örnek haber ise 2 Eylül 2011 tarihli Milliyet Gazetesi'nde “Onlar annelerinin bıçaklandığını gördü” başlığıyla yer almaktadır; “Kadına şiddet ne Ramazan dinledi ne bayram... Bu kez şiddetin adresi Adapazarı... Akyazı ilçesinde oturan Nihat Ayyıldız (29), kendisine haber vermeden sık sık evi terk ettiği iddia ettiği Bahar Ayyıldız'ı (22) gar önünde bıçakladı. Olayın tanıkları ise 3 yaşındaki kızı ve 4 yaşındaki oğluydu... İddiaya göre olay şöyle gelişti: Bahar Ayyıldız 4 gün önce evden ayrıldı. Dün öğlen saatlerinde eşi Nihat Ayyıldız'ı arayıp “Adapazarı garındayım, seni bekliyorum.” dedi. Telefonu kapatıp hemen gara koşan Nihat Ayyıldız, eşiyle tartışmaya başladı. Tartışma büyüdü kavgaya dönüştü. Nihat Ayyıldız yanında getirdiği bıçakla 3 yaşındaki kızı ve 4 yaşındaki oğlunun gözü önünde karısını bacağından yaraladı. Hayatlarının en büyük şokunu yaşayan iki kardeş gözyaşlarına boğuldu. Bahar Ayyıldız hastaneye kaldırılırken çocukları sakinleştirmek olay yerine gelen polise düştü. Nihat Ayyıldız polis ekiplerince gözaltına alındı.”¹⁰⁴

Radikal Gazetesi'nin 22 Nisan 2010 tarihli haberine göre; “Okulda şiddet haberlerinin ardı arkası kesilmiyor. Erzurum 70. Yıl İlköğretim Müdürü Muammer K.'nin öğrencisi Oğuzhan Onay'ı döverek bayılttığı iddia edildi. Onay Ailesi Müdür K.'yi Cumhuriyet Savcılığı ve Milli Eğitim'e şikâyet etti. İddia konusu olay 16 Nisan'da meydana geldi. 8/B sınıfı öğrencisi 14 yaşındaki Oğuzhan Onay, teneffüste

¹⁰³ 1 Eylül 2011 tarihli Milliyet Gazetesi'nin 4. sayfasında yer alan haber. Ayrıca haberin ulaşılacağı internet sayfası için bkz. (Çevrimiçi) <http://gundem.milliyet.com.tr/oglunun-onunde-esini-dogradi/gundem/gundemdetay/01.01.2012/1482890/default.htm> 12 Temmuz 2012

¹⁰⁴ 2 Eylül 2011 tarihli Milliyet Gazetesi'nin 12. sayfasında yer alan haber. Ayrıca haberin ulaşılacağı internet sayfasıbkz. (Çevrimiçi) <http://gundem.milliyet.com.tr/onlar-annelerinin-bicaklandigini-gordu/gundem/gundemdetay/02.09.2011/1433626/default.htm> 12 Temmuz 2012

aynı okulda okuyan kız kardeşi Aslı'ya yeleğini vermek için sınıfına gitti. İçeri girdiğinde kız kardeşine bir erkek öğrencinin yumruk attığını gördü. Oğuzhan, öğrenciyle kavga etti. İddiaya göre bunu gören Müdür K. Oğuzhan'ı yakasından tutarak sınıfına götürdü, bayılana kadar dövdü. Öğretmenlerin yardımı ile kendine gelen Oğuzhan sınıf arkadaşlarınca evine götürüldü. Oğlunu yarı baygın halde karşısında gören anne Selma Onay, soluğu okulda aldı. Müdürle anne arasındaki kavgaya polis müdahale etmek zorunda kaldı. Müdürün karnına ve kafasına vurduğunu anlatan Oğuzhan korkarak okula gidiyor. Oğuzhanı evine götüren öğrenciler Furkan Ateş ve Tuncay Araz, "Müdür Oğuzhan'ı yanımızda dövdü." derken okul yöneticileri ise "Müdür izinli. Olayı biz de duyduk. Ancak Oğuzhan'ı Müdür değil kavga ettiği çocuk dövmüş. Müdür Bey'in böyle bir şey yapacağına inanmıyoruz." dedi.¹⁰⁵

Milliyet Gazetesi'nin 15 Temmuz 2011 tarihli "Annemi Eniştem Öldürdü Hâkim Amca" başlıklı haberine göre; "Bursa'da bileziği için kayınvalidesi Ayşe Gökçe'yi (35) öldürüp, tek görgü tanığı olan 5 yaşındaki kayınbiraderi Hasan Bayram'ı da balta ve bıçakla 17 yerinden yaraladığı iddiasıyla Güner Orhan'ın (27) yargılanmasına başlandı. Tanık olarak dinlenen minik Hasan, "Annemi bileziği vermediği için eniştem öldürdü hâkim amca" dedi. Merkez Osmangazi ilçesi Alemdar Mahallesi'nde mart ayında meydana gelen olayda, boşandığı eşinden dünyaya gelen oğlu Hasan Bayram'la yaşayan ve düğün salonunda temizlik görevlisi olarak çalışan Ayşe Gökçe, iddiaya göre kızı Nuriye Orhan'ın eşi Güner Orhan tarafından boğazı bıçakla kesilerek öldürüldü. Cinayete tanık olan Hasan Bayram'ı da elindeki küçük balta ve bıçakla 17 yerinden yaralayan Güner Orhan, kayınvalidesinin kolundaki bileziği alarak kaçtı. Cinayetten sonra eve giren komşular, yaralı Hasan'ı annesinin cesedine sarılmış halde buldu. Hastaneye kaldırılan Hasan Bayram, polise annesini öldürüp kendisini yaralayan kişinin eniştesi Güner Orhan olduğunu söyleyince yakalanan sanık cezaevine gönderildi. 35 yıla kadar ağır hapis cezası istemiyle yargılanan Güner Orhan, ilk duruşmada hâkim

¹⁰⁵ 22 Nisan 2010 tarihli Radikal Gazetesi'nin 10. sayfasında yer alan haber. Ayrıca haberin erişilebileceği internet sayfası için bkz. (Çevrimiçi)

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=992905&CategoryID=97> 13 Temmuz 2012

önüne çıktı. Psikolog eşliğinde verdiği ifadede, olay akşamı eniştesinin eve gelip annesini bahçeye çağırdığını, bu sırada kendisinin televizyonda çizgi film izlediğini belirten Hasan Bayram, “Eniştem annemden bileziğini istedi. Annem vermeyeceğini söyleyince eniştem bıçakla onu öldürdü. Çok korktum. Uyuyor numarası yaptım. Eniştem beni de bıçakladı. Sonra bırakıp gitti. Yaralı olarak annemin yanına kadar süründüm hâkim amca” dedi. Sanık salona alınınca, dışarı çıkmak istemeyen Hasan Bayram ilk kez annesinin katiliyle göz göze geldi. Annesini öldüren eşinin en ağır cezaya çarptırılmasını isteyen Nuriye Orhan, “Ondan şikâyetçiyim. Olaydan bir gün önce annemden bileziğini istemişti. ‘Senin anneni bir gün bıçaklarlar’ dedi. Ertesi gün de öldürdü” diye konuştu.”¹⁰⁶

Milliyet Gazetesi’nin internet sitesindeki 14.09.2011 tarihli “Okulda dehşet Anasınıfi öğrencileri önünde aşk cinayeti” başlıklı haberine göre; “Anaokulu öğretmeni minik öğrencilerin gözleri önünde öldürüldü. Dehşeti yaşayan küçüklerin şu sözleri ise yaşanan vahşeti gözler önüne serdi. “Derya öğretmenin boynundan salça akıyordu” İstanbul Bağcılar’daki ilköğretim okulunda Müdür Yardımcısı 33 yaşındaki Ekrem Şavran, aralarında gönül ilişkisi olduğu ileri sürülen 25 yaşındaki Ana Sınıfı Öğretmeni Derya Çakır’ı öğrencilerinin gözleri önünde öldürdü. Cinayeti karakolda öğrenen öğretmen Çakır’ın anne ve babası ile diğer yakınları sinir krizleri geçirdi.

ATEŞ ETTİ, BIÇAK SAPLADI

Cinayet bugün saat 14.30 sıralarında Yüzyıl Mahallesi, Kışla Caddesi, 18. Sokak, No 6’daki İstanbul Ticaret Odası İlköğretim Okulu’nda işlendi. Üç yıl önce okulda öğretmen olarak göreve başlayan Ekrem Şavran, geçen Ocak’ta ilişkilerini bitiren Derya Çakır’ın görev yaptığı ana sınıfına gitti. İki öğretmen öğrencilerin önünde tartıştı. Tartışma sırasında Ekrem Şavran, üzerinde taşıdığı 9 mm çapındaki ruhsatsız tabancasını çıkardı ve Derya Çakır’a ateş etti. Meslektaşlarının “Sabah çok kötü görünüyordu” dediği Ekrem Şavran, daha sonra, vücuduna bir kurşun isabet eden Derya Çakır’ı yere yatırıp boynuna ve sırtına bıçak sapladı. Okulda 2 yıldır görev yapan Derya Çınar, olay yerinde hayatını kaybetti.

¹⁰⁶ 15 Temmuz 2011 tarihli Milliyet Gazetesi’nin 6. sayfasında yer alan haber. Ayrıca haberin ulaşılacağı internet sayfası için bkz. (Çevrimiçi) <http://gundem.milliyet.com.tr/-annemi-enistem-oldurdu-hakim-amca-/gundem/gundemdetay/15.07.2011/1414569/default.htm> 12 Temmuz 2012

DERYA ÖLME

Derya Çakır yere düştü. Ana sınıfı kan gölüne döndü. Öğretmenleri gözleri önünde öldürülen öğrencilerden Melike Çelik'in babasına söylediğine göre Ekrem Şavran, kanlar içinde yerde yatan Derya Çakır'ın yanına diz çöktü. Ekrem Şavran, "Derya ölme" diye bağırdı.

Okul yönetimi cinayet üzerine Bağcılar Emniyet Müdürlüğü, Çocuk Büro Amirliği'ni aradı. Okulun hemen arkasında bulunan amirlikteki polisler okula gitti. Polisler Müdür Yardımcısı Ekrem Şavran'ı gözaltına aldı. Ekrem Şavran sağlık kontrolünden geçirildi. Olay Yeri İnceleme polisleri okulda araştırma yaptı.

VELİLER OKUL ÖNÜNDE TOPLANDI

Diğer öğretmenler dehşeti yaşayan öğrencileri, "Kamera şakası yapıldı" diyerek sınıftan çıkardı. Okul yönetimi görgü tanığı öğrencileri evlerine gönderdi. Öğrencilerden Melik Çelik'in babası Metin Çelik, "Kızım eve gelince, ne olduğunu sordum. Bana olayı 'Öğretmenler tartıştı. Öğretmenimin boynundan salça aktı' diye anlattı. Okula gittim. Sınıf kan içindeydi" diye konuştu. Olayı duyan diğer öğrencilerin velileri de okula koştu. Veliler çocuklarını eve götürmek istedi. Ancak okul yönetimi normal öğretimin devam edeceğini söyledi. Paydos saatine kadar okul önünde bekleyen velilerin sayıları arttı. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden bir grup yetkili, okula gelerek olay hakkında bilgi aldı ancak çıkışta gazetecilerin sorularıyla karşılaştılar. Gruptan bir yetkili, "Çocukları gönderdik. Çocuklarla ilgili gereken çalışmalar yapılacak" demekle yetindi. Cinayet ile şoke olan Derya Çakır'ın öğrencileri evlerine gönderildi ancak bazıları okul dışında velileri ile bir süre beklemeye devam etti. Yaşadığı olayın şokunu üzerinden atamayan bir kız öğrenci ise, okul dışında sürekli ağlayarak annesine sarıldı. Olaydan haberi olmayan Derya Çakır'ın annesi ve babası ile diğer yakınları çağrıldıkları Bağcılar Asayiş Şube Müdürlüğü'nde, cinayeti öğrenince sinir krizleri geçirdi. Fenalaşan Çakır ailesinin fertleri, ambulansla hastaneye götürüldü."¹⁰⁷

¹⁰⁷ (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/okulda-dehset-anasinifi-ogrencilerinin-onunde-ask-cinayeti/turkiye/sondakika/04.03.2010/1207049/default.htm> 13 Haziran 2012

Radikal Gazetesi'nin internet sitesinde 07.05.2009 tarihli Bilge Köyü Katliamı'yla ilgili haber "*Mal kavgası, silah, berdel, 44 can*" başlığıyla verilmiş olup haber şöyledir: "*Zamanında yaşanmış bir kan davası. Bu yüzden göçüp gidenlerin bıraktığı arazi yüzünden amca çocuklarının birbirine kurşun sıktığı bir mal kavgası. Herkesin elinde devletin verdiği bir Kalaşnikof. Çoluk çocuk 44 kişiyi öldürdükten sonra eve gidip uyuyan insanlar. Berdel... Mardin'de 44 kişinin öldüğü 'nişan' gecesi aydınlanırken, ortaya çıkan manzara tüyler ürpertiyor. Mardin'in Mazıdağı ilçesine bağlı Bilge köyü dün güne, 'hayatta kalanların', evlerin hemen aşağısında açılan mezarlığa akın etmesiyle başladı. Kadınlar, mezar taşlarına sarılarak Kürtçe ağıtlar yaktı. Katliamda kaybettikleri yakınlarının isimlerini teker teker sayan kadınların ağızlarından "Bilge köy, Filistin olmuş..." feryatları yükseldi. Mezarlığın ilk ziyaretçilerinden biri Vedat Çelebi'ydi. Rahatsızlığı nedeniyle Ankara'da tedavi gördüğü için ölmekten kurtulan Vedat Çelebi, kaybettiği yakınlarının başında "Vuranlar teyze çocuklarımız. Nasıl yaptılar bunu anlamıyoruz" diyerek gözyaşı döküyordu. Mezarlığın erken ziyaretçilerinden biri de 13 yaşındaki Abdullah'tı. Babası Veysi, annesi Nedime ve kız kardeşi Ayşe Çelebi'yi kaybetmişti. Olay günü köyde olmadığı için kurtulan bir diğer şanslı kişiydi. Kimsesiz kalan Abdullah, mezarların başında bir süre oturdu, ağıt yakan kadınlara baktı, ağladı."*

Sultan: 'Hiç kimse sağ kalmasın' diye bağırıldılar. Damadın 13 yaşındaki kardeşi Sultan, olayda annesini, babasını, ağabeyini ve kardeşini kaybetti. Nişanda damat tarafı Arı ailesinden dört kişi ölürken, kızları 13 yaşındaki Sultan Arı katliamdan sağ çıktı. Ağabeyi Habip, annesi Kafiye, babası Mithat ve kardeşi Ruhşen'i toprağa veren Sultan, nişan evinde erkeklerin ve kadınların ayrı ayrı yerlerde olduğunu söyledi. Kendisi de gelin Sevgi Çelebi ile ayrı bir odada bulunan Sultan, o anları anlattı:

"Birden silah sesleri geldi. Odada bulunan büyüklerimiz hemen bizi başka odaya götürüp odanın ışığını kapatıp, televizyon ve elektrikli ısıtıcının fişini çekti. Odada yatak ve battaniyelerin konulduğu bir yer vardı. Biz oraya saklandık. Bir süre sonra silah sesleri kesildi. Ama tekrar adamlar eve gelerek 'her yeri arayın hiç kimse sağ kalmasın, herkesi öldürün' diye bağırıldılar. Bazı adamlar ayaklarıyla yerde yatanların ölüp ölmediğini kontrol ediyordu. Ölmeyenin üzerine ateş açtılar. Benim

yanımda ablam ile köyden bazı çocuklar vardı. Biz sesimizi çıkarmadan orada saklandık. Sonra eniştem odaya gelince biz çıktık. Bize, “Allah’a şükür siz ölmemişsiniz. Ama herkes ölmüş.” dedi.

‘Kardeşimi alnından vurmuşlar’

Daha sonra gizlendiği yerden çıktığını söyleyen Sultan, “Bana babamların namaz kılarken öldürüldüğünü söylediler. Annemin olduğu odaya gittiğimde beş yaşındaki kardeşim Ruhşen yerde yatıyordu. Onu alnından vurmuşlardı. Gözleri açıktı. Daha sonra ablam polisi ve jandarmayı aradı, ama vaktinde gelmediler. Biz yine gelecekle diye bir süre evden çıkamadık. Askerler geldikten sonra çıkabildik” dedi. Kimsesiz kalan çocuklar şaşkınlık içinde dolaşiyor. Devlet çocukları koruma altına almayı planlıyor.

Katliam kurbanı köyde aralarında süt emen bebeğin de olduğu 70 çocuğun öksüz ve yetim kaldığı belirlendi. Bu çocuklara Kürtçe bilen psikologlarca destek veriliyor. Mardin Sosyal Hizmetler İl Müdürü Fevzi Hamidi, köylülere sosyal destek vermek amacıyla ekip oluşturduklarını belirterek, şunları söyledi: “Saldırı nedeniyle 35 çocuğun hem annesi, hem de babası ölmüş. Ayrıca annesi ölen 20, babası ölen 15 çocuk tespit ettik. Biz köyde Kürtçe bilen bir psikolog görevlendirdik. Kadın ve çocuklara yönelik rehabilitasyon çalışması başlattık. Anne ve babasını kaybeden çocukların yakınları kabul ederse devlet koruması altına alacağız. Kabul etmezlerse her çocuk için ailelere 350 TL para yardımında bulunacağız.” Ancak çocukların devlet koruması altına alınma teklifine ailelerin sıcak bakmadığı öğrenildi.”¹⁰⁸

¹⁰⁸ Haberin bir bölümünden alıntı yapılmıştır. (Çevrimiçi)
<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=934740&CategoryID=97>
 14 Temmuz 2012

4.1. Odak Grup Görüşmesi Sonucunda Elde Edilen Bulgular

Oluşturulan altı ayrı grupla odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar hakkında bilgi verilirken katılımcıların cinsiyeti ve yaş bilgilerinin verilmesine ihtiyaç olmadığı kanaatiyle, katılımcıların kadro unvanları, Sosyal Hizmetler’de ve adliyede görev yaptıkları süre ve şu anda hangi mahkemede görevli oldukları bilgileriyle yetinilmiştir. Birinci odak grup görüşmesindeki katılımcılar İstanbul yargı çevresinde aynı adliyede görev yapan, ikisi Aile Mahkemesi’nde, biri Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi’nde, biri Çocuk Mahkemesi’nde görev yapan dört uzmandan oluşmaktadır. Görüşmecilerin dördü de psikolog kadrosunda görev almaktadır. Katılımcıların ikisi yedi yıldır, biri üç aydır, bir diğeri de üç yıldır adliyede uzman olarak görev yapmaktadır. Görüşme doksan iki dakika sürmüştür. 21.07.2012 tarihinde ilgili adliyenin uzman odasında gerçekleştirilmiştir.

İkinci odak grup görüşmesi beş katılımcıyla gerçekleştirilmiş. Hepsi İstanbul yargı çevresindeki aynı adliyede görev yapan Aile Mahkemeleri’nde görevli Aile Mahkemesi uzmanlarıdır. Katılımcıların üçü psikolog, biri pedagoğ, biri sosyal hizmet uzmanı kadrosunda görev yapmaktadır. Katılımcıların ikisi beş yıl, ikisi üç yıl, biri yedi yıldır adliyede uzman olarak görev yapmaktadır. Görüşme altmış beş dakika sürmüştür. 26.07.2012 tarihinde ilgili adliyenin uzman odasında gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü odak grup görüşmesi dört katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların üçü Aile Mahkemesi uzmanı, biri Çocuk Mahkemesi uzmanıdır. Katılımcıların dördü de İstanbul yargı çevresindeki aynı adliyede Aile Mahkemesi uzmanı olarak görev yapmaktadır. Katılımcıların dördü de psikolog kadrosunda görev yapmaktadır. Katılımcıların ikisi beş yıldır, biri üç yıldır, bir diğeri ise dört aydır adliyede uzman olarak görev yapmaktadır. Görüşme altmış dakika sürmüştür. 25.07.2012 tarihinde ilgili adliyenin uzman odasında gerçekleştirilmiştir.

Dördüncü odak grup görüşmesi dört katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların hepsi İstanbul yargı çevresindeki aynı adliyede görev yapan uzmanlardır.

Uzmanların üçü Aile Mahkemesi, biri Çocuk Mahkemesinde uzman olarak görev yapmaktadır. İki psikolog, biri pedagog, biri sosyal hizmet uzmanı kadrosunda görev yapmaktadır. Uzmanlardan biri yirmi altı yıldır, biri yedi yıldır, biri yedi buçuk yıldır, biri de üç yıldır adliyede uzman olarak görev yapmaktadır. Görüşme yetmiş dakika sürmüştür. 31.07.2012 tarihinde ilgili adliyenin uzman odasında gerçekleştirilmiştir.

Beşinci odak grup görüşmesi beş katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar İstanbul yargı çevresindeki Çocuk Mahkemeleri'nde uzman olarak görev yapmaktadır. İki psikolog, biri sosyal hizmet uzmanı, ikisi pedagog kadrosunda görev yapmaktadır. İki üç yıldır, bir tanesi bir yıldır, bir tanesi yedi buçuk yıldır, bir tanesi de yedi yıldır adliyede uzman olarak görev yapmaktadır. Görüşme seksen dakika sürmüştür. 02.08.2012 tarihinde ilgili adliyenin uzman odasında gerçekleştirilmiştir.

Altıncı odak grup görüşmesi dört katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne bağlı kurumlarda görev yapmaktadır. Katılımcılardan ikisi şu anda aynı kurumda görev yapmakta, diğer ikisi ise daha önce aynı kurumda çalışmış fakat şu anda farklı kurumlarda görev yapan uzmanlardır. Katılımcılardan biri psikolog, biri sosyolog diğer ikisi sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapmaktadır. Üç katılımcı altı yıldır, bir katılımcı üç yıldır sosyal hizmetlerde görev yapmaktadır. Görüşme altmış dört dakika sürmüştür. 05.08.2012 tarihinde katılımcılardan birinin görev yaptığı kurumda gerçekleştirilmiştir.

4.2.1. Odak Grup Görüşmesinin Betimsel Analizi

Odak grup görüşmesinde elde edilen bulgular gruplandırılarak değil konu başlıkları içerisinde incelenmiştir. Bu şekilde farklı ve benzer görüşleri aynı başlık üzerinden görmek mümkün olmaktadır.

Her görüşmeye ve katılımcıya ayrı numaralar verilmiştir. Örneğin birinci odak grup G1 (görüşme 1) olarak nitelenmiş, birinci odak grubun birinci katılımcısı ise G1 K1 (birinci görüşmenin birinci katılımcısı) şeklinde nitelenmiştir.

Görüşmeler boyunca görüşmecilerle, aşağıdaki konu başlıkları sırası ile izlenerek konular hakkında fikir beyan etmeleri istenmiş, bunun üzerine aşağıda belirtilen yorumlar elde edilmiştir.

1. Suça tanık olan çocuk denildiğinde aklınıza ilk neler geliyor?

Bu başlıkta katılımcıların suça tanık olan çocuk kavramıyla akıllarına gelen ilk şeyin ne olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Görüşme boyunca söz edilecek kavramın ana hatları çizilerek; katılımcıların diğer başlıklarda ayrıntılı bilgi verecekleri çocuğun sıfatının tam olarak belirlenmesi için bir ön hazırlık yapmaları amaç edinilmiştir. Katılımcıların bir kısmı karşılaştıkları örnekleri hemen anlatmaya başlamış, bir kısmı da hangi çocukların suça tanık olarak sayılabileceği hakkında kanaatlerini ortaya koymuşlardır. Görüşmecilerin birçoğu ilk başta hiç tanık çocuk görmediğini ya da çok az tanık çocuk gördüğünü ve uzman olarak yanında bulunmadıklarını söylemiş ama görüşmenin ilerleyen safhalarında akıllarına örnek olaylar gelmeye başlamıştır. Birkaç görüşmeci de şimdiye kadar tanık çocuk hakkında hiç düşünmediğini beyan etmiştir.

Katılımcı G2 K2, aile içi şiddet olaylarında olayın bir numaralı görgü tanığının çocuk olduğunu, ceza mahkemelerine bu yönde bir sürü dava gelebileceğini, bir sürü tanık

çocuk olabileceğini ama kendilerinin genelde bu durumdan habersiz olduklarını, aile içi şiddet olaylarını haberlerde, gazetelerde okuduklarını ve bu aile içi şiddet olaylarında ilgili ailelerin hepsinin çocukları olduğunu ve bu çocukların tanık oldukları için muhtemelen mahkemeye çıkarıldıklarını beyan etmiştir. Katılımcı G3 K2, cinayete tanık olan ve şiddete tanık olan çocukların bu grup içerisinde sayılabileceğini ya da çocuğun arkadaş çevresinde bir suç işlenmiş olup, onun karışmamış olduğunu, bu suça tanık olmuş olan çocuklar olabildiğini söylemiştir. Aynı zamanda çocuklarla görüşmelerinde, “Ben yapmadım arkadaşlarım yaptı.” diyen fakat suça sürüklenen çocuk sıfatıyla mahkemede bulunan çocuklar olabildiğini, suç işlemediği ortaya çıktığında aslında bu çocukların da birer tanık olduğunu beyan etmiştir. Başka bir katılımcı, G4 K1, aile içi cinsel suçlarda, suçun bir kardeşe karşı işlenebildiğini ama diğer kardeşin bunu görmeyip daha sonra konuşmalarda duyabildiğini, onun da bu suçun tanığı olarak düşünülebileceğini söylemiştir.

Katılımcıların söz konusu soru hakkındaki görüşleri aşağıdaki şekildedir:

G1 K1 (Psikolog, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): “(B)ir çocuk aynı anda hem suçun mağduru, hem tanığı, hem faili olabiliyor. Tek başına sadece tanık statüsünde, tanık olarak dinlenmek üzere gelen çocuk sayısı çok az. En azından benim mahkememe gelen tanık çocuk sayısı az. Mahkemeden mahkemeye geçebiliyordur. Örneğin ağır cezada daha fazla olabilir.”

G5 K1 (Pedagog, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): “(S)uçta ve şiddete tanık olan çocuklara baktığımız zaman ilgilendiğimiz çocuklar mağdur da olsa, suça sürüklenen çocuk da olsa bunların % 50’sinden fazlası aile içerisinde mutlaka şiddete tanık olmuş çocuklar. Geri kalan % 50’si ya sosyal ortamlarda suça tanık olmuş ya sanal ortamlarda buna tanık olmuş ya da akranlar arasında buna tanık olmuş. Yani adli sistem içerisine gelen bütün çocuklar istisnasız bir şekilde, şeyi bağışık tutuyorum hani bir şekilde bir şeyi yoktur, yani çok rastgele tutulup getirilmiştir, seçmece olarak ama çok küçük bir oran, buraya, onlardan bahsetmiyorum. Hiçbir suçu yok, hiçbir şeyi yok has bel kader buraya gelmiştir. Ama onları bağışık tutarak, adli sistem içerisine giren bütün çocuklar bir şekilde şiddetin tanığı olmuşlardır. Ne

kadar hem daha sonra bir olayın mağduru da olsalar bir olayda fail de olsalar bir sefer mutlaka tanık olmuşlardır ve bundan son derecede derinlemesine etkileniyorlar.”

G6 K3 (Sosyolog, Sosyal Hizmetler Çalışanı): *“(S)uç tanıklığı denince ilk aklıma aile içi fiziksel şiddete, aile içi şiddete tanık olan çocuklar geliyor. Bir çocuğun belki de suça tanıklığının gerçekleşmesi ilk burada; annenin uğradığı bir mağduriyet, kardeşin uğradığı ya da kendisinin bir mağduriyetle oluyor. Bunun karşılığının olmaması çocukta bir haksızlık ve adalet duygusunda bir incinmeye sebep oluyor. Bunun reaksiyonlarını gördüğümüzü düşünüyorum. Daha sonra sokağa çıkan çocuklar için konuşursak eğer; sokağa çıkan çocuklar çeşitli çocuklar arasında bir takım suça tanıklık ediyorlar. Kendilerine yönelikte olabilir başkalarına yönelikte olabilir ama bu küçük grup psikolojisi içerisinde bunu saklamayı sindirmeyi veya bunu göz ardı etmeyi görüyorlar. Çünkü itiraz etme lüksü yok ama ola ki itiraz ederse de o gruptan dışlanma riski var ama gruba dahiliyeti özellikle sokakta yaşayan çocuklar için güçlü olmak zorunda. Dışarının zor koşullarında o ilişkiler belki de onları koruyor.”*

2. Şimdiye kadar suça tanık olan bir çocukla uzman olarak görüştünüz mü? Ya da suça tanık olan çocuğun tanık olarak dinlenilmesi esnasında yanında bulundunuz mu?

Bu başlıkta uzmanların yaptıkları görev dolayısıyla suça tanık olan çocukla karşılaşp karşılaşmadıkları sorgulanmıştır. Özellikle adliyede çalışan uzmanlar yönünden adli sistem içerisinde tanık çocuk dinlenilirken yanında uzman bulundurulup bulundurulmadığı, duruşma öncesinde uzmanla görüştürölüp görüştürölmediği araştırılmıştır.

Katılımcı G1 K1, birden fazla mağdur çocuğun bulunduğu dosya hakkında bilgi vererek şunları belirtmiştir; dört mağdurlu dosyada bir sanık olduğunu, çocuklara belli aralıklarla sürekli istismarın gerçekleştiğini, çocukların birbirlerine yapılan tacizlere aynı zamanda da tanık olduklarını, yani olayın hem mağduru hem tanıkları olduklarını, sonuç olarak bir diğerinin istismarını gözleriyle de görmüş olduklarını söylemiş; aynı dosyada hem çocuklarla hem ailelerle görüştüğünü, o dosya için

hâkimle ortaklaşa çalıştıklarını, sadece olayın gidişatı ve çocukların durumuna ilişkin olaya dair özet bir rapor hazırladığını söylemiştir. Yine aynı katılımcı, kendi mahkemesinde şimdiye kadar hiçbir çocuk tanığın dinlenmesi sırasında yanında uzman bulundurulmadığını ve hiçbir tanığın dinlenmesinde uzmana ihtiyaç da duyulmadığını, zaten bildiği kadarıyla yasalarda da ister tanık çocuk olsun yetişkin olsun tanık dinlenilirken yanında uzman bulundurulmasına ilişkin hüküm olmadığını, aynı zamanda hâkimlerin de böyle bir şeye ihtiyaç duymadıklarını düşündüğünü beyan etmiştir.

Katılımcılardan G1 K2, üç aydır Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nde uzman olarak çalıştığını, bugüne kadar yalnız bir duruşmada suç tanığı çocuğun dinlendiğini gördüğünü, onun dinlenmesi esnasında da yanında mahkeme uzmanı olmadığını, sadece vasi statüsünde Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu çalışanı olduğunu belirtmiştir. İlgili çocuğun, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'nda kalan yabancı uyruklu bir çocuk olduğunu, suçun kasten adam öldürme suçu olduğunu, bu olayın tanığının 17 yaşında bir Türk çocuk olduğunu beyan etmiştir.

Katılımcılardan G1 K3, Ağır Ceza Mahkemesi'nde bir kez böyle bir olaya tanık olduğunu, baba ve annenin birbirini tartaklamış ve çocuğun da buna tanık olduğunu, aslında yaşanan durumun aile mahkemesinin (boşanma sürecinin) bir uzantısı olduğunu, bu ifadede uzman olarak bulunduğunu, çocuğu mağdur çocuk gibi sürece hazırladığını ve çocuğun yanında duruşma esnasında bulunduğunu beyan etmiştir. Bir başka kez de, yine Ağır Ceza Mahkemesi'nde annenin babayı öldürdüğü, çocuğun da sosyal hizmetlerde kalmaya başladığı bir durumda uzman olarak bulunduğunu beyan etmiştir. Bir başka dosyada da sanık olan ilkokul öğretmenin hakkında öğrencilerin cinsel istismar iddiaları olduğunu, sınıfın bir kısmını öğretmenin tanık olarak gösterdiğini, geri kalan kısmını da mağdur çocukların tanık olarak gösterdiğini, söz konusu sanığın zaten üç farklı okulla ilgili üç farklı ceza dosyası daha olduğunu söylemiştir. Sanık hakkındaki suçlamaların, kız çocuklarını kucağına oturtarak eteklerinin altından istismarda bulunması şeklinde olduğunu, çocukların göğüslerine dokunarak sırtını kütletme oyunu oynadığını, bunun yıllarca çocuklar için bir oyun olarak süregittiğini, çocukların dördüncü sınıfa gelince bunun bir oyun olmadığını farkına vardıklarını söylemiştir. Yıllar önce, bahsedilen kişinin

bu hususta belirtilen dosyasına girdiğini, dava açılınca öğretmenin başka bir okula tayin edildiğini, tayin edildiği okulda dördüncü sınıfları okuttuğunu, bu sefer de söz konusu etkinlik kolundaki küçük çocukları taciz ettiği iddiası ile burada da bu olayla ilgili dava açıldığını, sonra öğretmenin buradan alınıp başka bir okula daha verildiğini ve burada da aynı tacizler ile aynı pedofilik davranışları bu okul öğrencilerine de sergilediğini, yani tek bir sanıkla üç ayrı davada karşılaştığını söylemiştir. Son dosyada şahsın tutuklu olduğunu da eklemiştir. Çocukların bir kısmına bu tacizi uyguladığını ve bunu da gören çocukların olduğunu, yani istismarlara tanıklık ettiğini beyan etmiştir.

Yine aynı katılımcı ergenlerde, özellikle cinsel istismar dosyalarında tanıklığın sıkıntılı olabildiğini, verdiği bir örnekte on yedi yaşındaki bir kızın otuz yaşındaki bir erkekle ilişkiye girdiğini, arkadaşlarıyla birlikte bir yerlere gittiklerini, arkadaşların da durumu bildiğini, aile durumu öğrenince durumdan şikâyetçi olduğunu, tanık çocukların önce şikâyetçi olan kız arkadaşlarının istediği gibi ifade verip sonra olay ciddiye bindiğinde mahkeme önünde olayın gerçeğini anlatmaya başladıklarını, “*kankalarını*” bırakıp sanığın tarafına geçtiklerini, kız ve erkeğin sevgili olduklarını ifade ettiklerini, o zaman mağdurun tanıklara küstüğünü, kızın babası durumun gerçeğini öğrenince mağdurla tartışma yaşadığını, ergenlikte adliyeğe yansıyan aşk ilişkilerinde tanıklığın oldukça problem yaratabildiğini ve bazen savcıların yalancı şahitlikle ilgili suç duyurusunda bile bulunabildiğini beyan etmiştir. Katılımcılardan G2 K2, mağdur çocuk ifadelerinde bulduklarını ama tanık çocukta çağrılmadıklarını, hâkimin takdirine göre tanıklık yapacak çocuğun yaşı çok küçük ise o zaman çağrılabilirliklerini, yani bu durumun çok nadir olduğunu, yüz – iki yüz dosyadan bir tanesinin bu duruma teşkil olabileceğini ve beş yıldır çalıştığını fakat kendisinin de böyle bir duruma bir kere denk geldiğini söylemiştir.

Yine aynı katılımcı, Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi’nde bu konuda bir duruma denk geldiğini, yargılamada bütün herkesin çocuk olduğunu, mağdurun, sanığın ve tanığın da hepsinin çocuk olduğunu, olayın Kur’an kursu gibi bir yerde gerçekleştiğini, duruşmada suça sürüklenen çocuk, mağdur ve tanık çocuk olmak üzere üçünün de uzman olarak ifadelerinde yanında bulunduğunu, suçun cinsel istismar suçu olduğunu belirtmiştir. Çocukların doğru düzgün konuşamadığını, ne suça sürüklenen

çocuğun ne de tanık çocuğun konuşabildiğini belirtmiştir. Mağdura ifade verirken yardımcı olabildiğini ama tanıkların konuşmak istemediğini, aileleri tarafından “kesinlikle konuşmayacaksın, hiçbir şey söylemeyeceksin” diye yönlendirildiklerini söylemiştir. Olayın kursun tuvaletinde meydana geldiğini de eklemiştir.

Katılımcılardan G3 K3, bir ceza dosyasında mağdur çocuğun mahalle sakinleri tarafından sistematik bir şekilde cinsel istismara maruz bırakıldığı bir olayda tanık bir çocuk bulunduğunu, tanık çocuğun mağdur çocuğa uygulanan istismarı ve failerin bunun sonrasında mağdur çocuğa para verdiklerini gördüğünü, mağdurun da aldığı bu parayı alıp annesine götürdüğünü gördüğünü söylediğini ifade etmiştir. Tanık çocuğun ifadesiyle yargılamanın seyrinin değiştiğini, o yetişkinlerin çoğunun çocuğa on lira, yirmi lira ve elli lira gibi paralarla evine çağırdıkları ya da bir bina gibi bir yerde gerçek bir birleşme olmayıp, her türlü şeyi mağdur çocuğun üzerinde uygulayıp kendilerine de uygulattıklarını ifade etmiştir. Sadece tanığın söylediği bir şeyden bile dosyanın ne kadar etkilendiğini ifade etmiştir. Yargılamanın devamında ailesinin çok korktuğu için tanık çocuğun ifadesini değiştirttiklerini, tanık çocuğun faillele aynı mahallede olduğu ve bir şekilde korkutma ihtimallerinin olduğunu düşündüğünü, ifadesini daha sonra “Eylemleri görmedim. Para aldığını da görmedim.” diyerek değiştirdiğini, tanık çocuğun korktuğunu düşündüğünü ifade etmiş ve tanık çocuğun bile mahalle ve yargı sürecinde başına geleceklerden korktuğu için normal tanıkların yaşadığı kaygıları yaşayıp ailesinin baskısıyla ifadesini geri aldığını ve o çocuğun arada kaldığı ikilemi çok ciddi bir şekilde gördüğünü, yani çocuğun ailesi ve yargı süreci arasında kaldığını gördüğünü söylemiştir.

Katılımcı G4 K2, Samsun’da gerçekleşen ve çocuğun babasının annesini bıçakladığı bir olay hatırladığını, çocuğun da olay sırasında koltuğun arkasına saklandığını ve Samsun’daki uzman arkadaşlarına çocukla görüşen olup olmadığı konusunda mail attığını, ilk defa aslında bildiği bir şeyin o zaman farkına vardığını ifade etmiştir. Katılımcılardan G4 K4, tanık çocukla duruşma öncesi hiçbir görüşme yapmadığını, suça sürüklenen çocuk ve mağdur çocukla görüşme yaptığını çünkü böyle bir istek olmadığını beyan etmiştir. Katılımcılardan G5 K1, uzman olarak orada bulunup bulunmamalarının hâkimin takdirine bağlı olduğunu, kanunda emredilmediği sürece

uzman olarak orada bulunmalarının takdire bağlı olduğunu, kanunda bu konu hakkında dzenleme olmadığını beyan etmiştir. Yine aynı katılımcı, ağır cezalarda çocuk tanıklığına çok başvurulmadığını ama asliye cezalarda, komşular arasında kavga gibi olaylarda tanık olarak getirilebildiklerini ama ona da çok nadir denk geldiklerini belirtmiştir. Katılımcı, bir yıldır uzman olarak çalıştığını ve bu süreç içerisinde üç ya da dört çocuğu tanık olarak gördüğünü beyan etmiştir.

Katılımcı G5 K3, tanık bir çocuğun mahkemede dinlenmesine bir kez şahit olduğunu, özel yetkili mahkemede, çok sanıklı, çocuğun anne babasının da aynı dosyada sanık olduğu bir uyuşturucu dosyasında bir çocuğun tanık olarak dinlendiğini, uzman olarak kendinin çağırıldığını söylemiştir. Heyet başkanına gidip nasıl bir Şey bekleediklerini sorup; tanık çocukla ilgili ilk kez bir çalışma yaptıklarını, başkanın da çocuğun söyleyecekleri güvenilir olup olmadığı ya da baskı altında tutulup tutulmadığı ile ilgili görüş bildirmesini istediğini beyan etmiştir. Bununla ilgili görüş bildiremeyeceğini ve görüşün adli tıp uzmanları tarafından bildirilebileceğini, kendisinin sadece yaşına uygun davranışlar gösterip göstermediği ve zihinsel becerilerine ilişkin görüşme yapıp dosyaya sunulabileceğini ifade ettiğini söylemiştir. Duruşma öncesinde çocukla on beş-yirmidakika görüştüklerini, çocuğun dokuz yaşında olduğunu, mutlu bir hayatı olduğunu, Samsun'un bir köyünde yaşadığını, bu konulardan uzak olduğunu ama buraya gelmesinin bir travma olduğunu, ocuğun "Ben ne diyeceğim?" diye sorduğunu, endişeleri olduğunu, duruşma esnasında odak noktasının kendisi olmasını sağlamaya çalıştığını, duruşmada güven duyması için sürekli gözünün içine baktığını, anne ve baba arasında duruşma esnasında atışmalar yaşandığını söylemiştir. Bir ocuğun Samsun'dan alındıktan sonra duruşmaya getirilip, çocuğa nasıl travma yaşatıldığını ve travma sonrası stres bozukluğu nasıl oluşturulduğunu bizatihi gördüklerini, çocuğun annesinin, babasının zaten hapse girdiğini, çocuğa daha fazla nasıl kötülük yapılabilir noktasında gerçekleşenin bu olduğunu söylemiştir. Hâkim, ocuk çıkmadan önce annesine sarılabilir dediğinde bütün salonun hüngür hüngür ağladığını söylemiştir. Çıkışta ocuğun rahatlaması için dondurma yediklerini, telefon numarasını çocuğa verdiğini, kendini kötü hissederse arayabileceğini söylediğini, biraz dolaştıklarını, yanlarında çocuğun dayısının da olduğunu, kendini

iyi hissettikten sonra oradan ayrıldığını beyan etmiştir. Çocuğun anne babasıyla ilgili bir şeyde tanık olarak dinlenmesinin onun açısından sakıncalı olduğunu, çünkü çocuğun anne ve baba arasında taraf tutması istendiğini beyan etmiştir.

Katılımcı G6 K3, çocuk şubede üç yaşında bir tanık çocuk ifadesine girdiğini ve bu ifadede çocuğu konuşturamadıklarını belirtti. Yaşanan olayda, çocuğun babasının annesini öldürdüğünü, çocuğun da olayı gördüğünü, çocuğun şoka girdiğini ve çocuğun o anda zaten tanık olarak konuşturulamayacağını ifade etmiştir. Çocuğun mahkemeye de psikolog eşliğinde götürülmesi gerektiğini, ifadeye olayın olduğu gece girdiğini, çocuğun ağlamadığını, şok yaşadığını yani kitlenmiş ve konuşamaz durumda olduğunu ve bu durumda ifadeyi de bir çocuk psikoloğunun alması gerektiğini beyan etmiştir.

G2 K1 (Psikolog, Aile Mahkemesi Uzmanı): *“(A)ğır cezada böyle bir olay gördüm. Mağdur için görevlendirildim ama mağdur çocuk gelmedi. Tanık çocuk vardı on yaşındaydı. O beni orada gördü ve konuştuk. Orada sohbet ettik falan sonra duruşmaya o girdi. Bekledik mağdur gelmedi. Ben tanık çocukla birlikte girmek istedim duruşmaya çünkü o parmaklıkların içinde onu dinlemek için aldılar. Böyle bakıyordu geldiği zaman, korkuyordu on yaşında. Ben geleyim mi? diye sorduğumda hâkim gerek yok dedi. Bu tanık çocuk, gerek yok, dedi. O yüzden de almadı. İlk defa karşılaştım çok da üzüldüm açıkçası çünkü mağdurlar gibi bir tarafta yanında avukatının, psikoloğun yanında değildi. Sanıkla aynı yerde duruyordu daha çok küçüktü on yaşında ve konu cinsel istismar. Çocuk da bunu görmüş. Bir şekilde anlatmaya çalışacak ama istemedi hâkim. Orda olmak zorunda olsam, alsa hâkim diye düşündüm ama istese alabilirdi. Bunu da kullanmadı. Ben daha ısrarcı olabilirdim. Sonrasında pişman oldum, ilk defa o zaman gördüm.”*

Katılımcı devamında; *“(Ç)ok küçük olduğu için panikliydi çocuk. İlk defa duruşmaya giriyor. Ağır ceza duruşması; tutuklular var, jandarmalar bir tarafta ve tek başına duruyor. Yani zihinsel algısı olarak da tek başına. O mağdur değil o parmaklıklar arasında duruyor. Çok kötü bir durumdaydı. Karşısında bütün üyeler duruyor. On yaşındaki bir çocuk için çok ağırdı aslında onun yanında olmak istiyordum ama çok üzüldüm. Hatta orda iki arkadaşım vardı onlara da anlattım yani. Olaya ilişkin*

ondan birkaç yaş büyük bir kız arkadaşı dükkânda olduğunu biliyor. Böyle bir olay olmadığına ilişkin tanıklık verecek aslında olayın böyle bir olay olup olmadığını da bilmiyoruz. Belki de öğretilmiş bir şeydi. Tam bir ön görüşme yapma fırsatım olmadı aslında mağdur gibi bir ön görüşme yapmış olsak belki daha farklı olurdu.” demiştir.

G4 K1 (Psikolog, Aile Mahkemesi Uzmanı): *“(B)ir mağdur ifadesinde çocuk tanıktı, ifadesini verirken bence mağdurdan çok daha fazla bize de ihtiyacı vardı ve hâkim hiçbir şekilde göz önünde bulundurmadi. Ben de çok müdahaleci olduğumu düşünmüyorum. Ben de şaşırđım çünkü onun tanık olarak ben bu çocuğun geleceğini zaten bilmiyordum. Belki bilsem... Çünkü tanıklar çağırıldı; Ahmet gelsin, Mehmet gelsin, bilmem ne gelsin diye ve bir çocuk geldi. Dolayısıyla onun dinlenmesi sırasında dediğim gibi hiçbir şekilde müdahale edemedik ve bence onun tanıklığı da önemliydi. Cinsel istismar mağduru olan bir çocuğun... Yanlış hatırlamıyorsam serviste servis şoförü bunları alıyor bir yere götürüyor ama esas mağdur olan arkadaşı. Kendisi de orada bunu sadece görmüş. Tanık olan çocuk birebir olarak anlattı. Evet, servis şoförü aldı bizi götürdü vs. vs. Ama ona hiçbir şey yapmamış o sadece duruyormuş. Bu anlamda bence mağdur olmasıyla tanık olması hiçbir şey değiştirmez. Aslında ikisine de aynı şeyler uygulanmalı. En azından bizler bulunmalıyız yanında, demek istediğim o, ama birebir tanık olarak ifadesi sırasında ben bulunmadım ama hemen aklıma ilk gelen örnek buydu ve çocuk ifadesini verdi ve çok kötü hissetti kendini. Zaten sanığın vermiş olduğu... Hayır, bu tanık yalan söylüyor dedi çünkü. Sonuçta küçücük bir çocuk, hayır ben doğru söylüyorum ben yalan söylemiyorum sen yalan söylüyorsun, dedi ve bu şekilde bitti. Çocuk, tanık olmanın da ne demek olduğunu bilmiyordu bence ifadesinin ne ifade ettiğini de çok iyi bilmiyordu o anlamda biz nasıl mağdur ifadesine girersek çocuğu hazırlıyorsak bence aynı hükümler tanıklar için de uygulanmalı ve mutlaka aynı sistemden onlarda geçirilmeli.”*

“(H)iç rahat değıldi çocuk hüngür hüngür ağladı hatta mağdur çocukta kendini iyi hissederken kendini kötü hissetti.”

“(H)âkim en azından, aaa unutmşuz bu da çocuktu, onunla da bir görüşme yapın vs. demeliydi.”

G4 K2 (Psikolog, Aile Mahkemesi Uzmanı): “(B)ir dosyada babanın silahla anneyi kovalamasını hatırlıyorum mesela ve çocuğun buna şahit olması var. Çok ciddi şekilde şiddete maruz kalan bir çocuk da hatırlıyorum, annesinin çok ciddi bir şekilde şiddete maruz kaldığını ifade eden bir çocuk ki, bu resimlerle de ispatlanmıştı. Anne tabiri caizse hastanelik olmuş. Neredeyse yerinden kalkamayacak hale gelmiş, eve gelen başka bir kişi kurtarıyor anneyi vs. Ve çocuk bunların hepsini görüyor. Baba da bir yandan çocuğu da, hani nasıl kendinden geçtiyse, çocuğu da fırlatmış. Annenin ve çocuğun beyanları buna yönelikti. Baba da anneyi çok ciddi dövdüğünü söylüyor ama ben o an kendimde değildim şöyleydi böyleydi ya da alkole sığınması vs. Dolayısıyla bu çocuk babasıyla kesinlikle görüşmek istemiyor. Değil velayeti, kişisel ilişki de dâhil olmak üzere kesinlikle görüşmek istemiyor. Hatta uzman eşliğinde kişisel ilişkinin tesisi ayarlamıştık. Yine de istemiyordu yani. Böyle bir durumda da tekrar bu ilişkiyi kurmak oldukça zor olur. Baba çocuk ilişkisi ya da anne çocuk ilişkisi.”

G4 K4 (Sosyal Hizmet Uzmanı, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): “(B)en Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi’nde daha fazla karşılaştım en başta anladığımız anlamda tanık çocukla. Mağdur olan çocukların yanında genelde arkadaşları oluyor. Bıçakla tehdit edilmiş, mesela cep telefonu alınmış. Genelde iki kişi oluyorlar ya da cinsel istismara uğramış kız çocukları yanında arkadaşları oluyor ve bunlar sürekli tanık olarak dinleniyordu. Çok kez şahit oldum. Neden? Çünkü bizim hâkim diyordu ki, sen mahkemenin başından sonuna kadar burada duracaksın. Özel olarak tanıklar için beni orada tutmuyordu ama bir şekilde orada bulunuyorduk.”

G5 K1 (Psikolog, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): “(A)ğır cezalardan birinde denk geldim. Hâkim baktı çocuk, on beş yaşından küçük, onu dışarı çıkarttı. Hayır, dedi, bunun tanıklığını alamayız, dedi ve dışarı çıkardı. Hâkim ne düşündü bilmiyorum ama yönlendirilmeye açık diye herhalde dışarı çıkartıldı ama tabii hâkim tutup o ortam içerisinde çocuk bundan etkilenir çocuğu bundan bağışık tutalım diye düşünmemiştir belki de. Ama bu ağır cezalarda böyle ama Asliye Ceza Mahkemeleri’nde dinleniyor hepsi.”

“(B)ir tanesinde anne baba boşanmış, kız çocuğu on iki yaşında. Onu tanık olarak getirmişler. Baba, kızın anneannesini dövüyor, bizim aramızı sen bozdun ve boşanmamıza sen sebep oldun diye. Kız da o esnada orada. Kızın annesi de kızını tanık olarak yazdırıyor. Hâkim bizi çağırdı gittik. Kızla önce bir görüştim. İfade vermek istiyor musun istemiyor musun diye. İfade vermek zorunda değilsin, taraflardan biri senin çok yakının, annen olduğu için tanıklıkta yapmayabilirsin dedim. Hayır, ben konuşabilirim dedi. Annen baban salondayken konuşabilecek misin? dediğimde orada bir tereddüt yaşadı. Şimdi tereddüdü gördüğünüz zaman da acaba nedir sorun diyorsunuz. Çünkü çocuk olduğu zaman bizim başka bir görevimiz daha var. Çocuğa karşı herhangi bir istismar varsa fiziksel anlamda da olabilir cinsel anlamda da olabilir. Eğer aile içerisinde çocuğa karşı istismar varsa bizim raporumuzda belirtme yükümlülüğümüz var “

“(B)ir tanesinde yine bir kız çocuğu on bir yaşında, anne baba Türkçe bilmiyor. Kız burada okula gidiyor ama kendini Türkçe olarak ifade edemiyor tam olarak. Ben çocukla görüşmeyi yarı Kürtçe yarı Türkçe yaptım. Anlayamadığı yerlerde Kürtçeye çeviriyordum. Kız bana diyor ki, bizim komşumuz geldi. Komşu dediği de eniştesinin hanımı sanırım. O da anlatıyor ki, geldi babaannemi dövdü annem de onu dövdü. Ben, diyor, araya girmeye çalıştım kafama da sopayla vurdu. Kafası kırılmış zaten. Bunu yapan da otuz beş yaşlarında bir kadın. Sonra bu kadın gidip şikâyetçi oluyor. Şimdi bu çocuğu tanık olarak çıkardılar. Tanık olarak ben diyorum ki bu kızın dil bilgisi çok yeterli değil bunun için bir tane tercüman atayın. Peki, hangi dil? Kürtçe. Yok. Kürtçe olmaz. Anlatabildiği kadar. İşin özü başka onun anlatabildiği kadarı başka. Şimdi o nokta da onun tanıklığı şöyle böyle. Sen orda mıydın? Evet ordaydım. Ne oldu? İşte dövdü. Bu kadar, detay yok. Maddi gerçeği ortaya çıkarmak amaçları ya, hadi çıkar. Bir tane Kürtçe çevirmen ata ne olacak? Orada da politik görüşleri devreye giriyor. Başka bir dil olsaydı muhtemelen tercüman atanacaktı. Tamam, ben biliyorum ama ben görüşme yaptığım için biliyorum. Atıyorum, İngilizce konuşan biri olsa o zaman atanırdı. O kızcağız ne yapsın? Duruşma salonunda bana bakıyor konuşmak istiyor ama konuşamıyor. Ben çeviremeyeceğimi söyledim ona duruşma öncesinde. O yüzden sen anlatabildiğin kadarını anlatmaya çalış. Ama ben biliyorum ki o çocuk kendini ifade edemeyecek. Şeyden de korkuyor... Suçlama annesine

yapılıyor. Diğer taraf hem dayağı atan kişi hem de boğuşma sırasında boynunda tırnak yarası var diye gidip rapor almış suçlamış. Diyor ki ya annem cezaevine girerse? Şimdi öyle bir psikoloji de var. Kendini de ifade edemiyor. Tanıklık yapmak istiyor. Şimdi orada da bir çıkmaz var. İstedığı gibi de yapamadı tanıklık. Duruşma ertelendi zaten, gittiler.”

G5 K2 (Sosyal Hizmet Uzmanı, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): *“(B)izim karşımıza ya mağdur ya da çokça suça sürüklenen çocuk olarak geliyorlar. Biz genel öykülerini alırken içinde şiddete ilişkin herhangi bir şey yani mağdur olduğunu tespit edebiliyoruz. Yani direkt tanıklık boyutuyla gelmemiş oluyor. Ya da çok küçük bir oranda gelmiş oluyor.”*

G5 K5 (Psikolog, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): *“(D)ört yıl önce bir tanık ifadesine girmiştim. Çocuk olayı direkt görmemiş ama annesi aynı evde yaşadıkları adamı öldürüyor. Çocuk 5 ya da 6 yaşındaydı. Çocuğuma cinsel istismarda bulunuyordu, bu yüzden öldürdüm şeklinde de bir savunması var. O nedenle çocuğu çağırılmışlardı ve benim de düzenli olarak gittiğim Ağır Ceza Mahkemesi’ydi. Mağdurlar için gidiyordum oraya, çağırdılar. Çocukla ön görüşme yaptım oraya neden geldiğiyle ilgili. Dedesi getirmiş. Orada hâkim hanım şey yaptı, çocuğu kendi odasında koltuklara oturtarak ifadesini aldı ve direk olayla ilgili de soru sormadı çocuğu travmatize etmemek için. Sadece genel olarak ev yaşantısının nasıl olduğunu, gizli olarak da şeyi sorguladı, bu adamın buna herhangi bir cinsel istismarda bulunup bulunmadığını. Onu çıplak görüp görmediğiyle ilgili sorular sordu. Daha çok o cinsel istismarı hissettirmeden bilgi almaya çalışmıştı. Hâkim hanım bana soruyordu ben böyle bir şey öğrenmek istiyorum şeklinde, nasıl sorabilirim, diyerek. Soruları ben yöneltiyordum. O tabii güven ilişkisi kurduktan sonra gerçekleşiyor bunlar. Ara ara ifade alımını kesiyordu. Çocuğun okulundan bahsediyordu, oyunlardan bahsediyordu. Şeyde de bunu görüyoruz zaten, mağdur çocukların ifadesinde bayan hâkim varsa işler biraz daha normal çizgilerde gidiyor. Yani sizin dediklerinize kulak veriyorlar ama erkek hâkimlerde bunu göremiyoruz. Hatta mesela sürece dâhil olmayan bir savcı da çıkıp orada abuk sabuk konuşabiliyor. Mağduru yargılıyor direkt. Tecavüze uğrayan bir çocukta, erkek çocuğunda, çocuğa neden müdahale etmedin, neden bağırmadın şeklindeki bir soruya korktum o yüzden bağırmadım*

dediğinde; savcı, erkekliğin elden gidiyor daha neden korkuyorsun şeklinde bir yargılamada bu oluyor. Bunu savcı yapıyor. Bazı savcılar burada ifade almayıp karakola gönderiyor polis alsın ifadesini mağdur çocuğun diye. Gelip burada 3 saat o koridorda bekletip çocuğu sonra karakola geri gönderiyorlar ifadesi alınsın diye. ”

G6 K1 (Psikolog, Sosyal Hizmetlerde görevli): *“(B)enim eski kuruluştaki kalan çocuklarımın hepsi de suça tanık oldu aslında. Aslında hepsi o mahalledeyken suça tanık oldular. Karşı taraftaki grupta çocukken mağdurken yavaş yavaş suça sürüklenen ve en sonunda da kusursuz failler olan gençler oldular şu anda. Çünkü hepsi on sekiz-on dokuz yaşında. Benim kuruluş oradayken bu çocuklar on beş-on altı yaşındaydı. Bu üç yıllık süre içerisinde kanun önde reşit oldular ve şu an hakikaten kusursuz failler. Başlarda sadece davranış problemleri olan genç çocuklardı ve bir kurum içerisinde de yine kız olması onların ilgisini çekiyordu ama hep bir saygı ve uyarılar karşısında kaile almayı dikkate alma durumu vardı onlarda. Bunlardan bir tanesi var, A¹⁰⁹. A'nın abisi uyuşturucu satıcısı. A, ağabeyini idol olarak görüyor. A, yaşı büyüdükçe uyuşturucu kullanmaya başladı. Yaşı biraz daha büyüyünce uyuşturucu satmaya başladı. Biliyoruz bunun farkındayız ama şöyle bir şey varmış, polislerle çalıştığım bazı zamanlar olmuştu ve onlar şöyle anlatmıştı: “Biz biliyoruz ve eminiz, bir şüphe değil bu çocuk satıyor”. Ve bizim kızlara da satıyor. Bu çocuk mahallede biraz sözü geçen bir çocuk olduğu için o güç bizim kızların ilgisini çekiyor. Ve onlarla arkadaşlık kurdular, tabii arkadaş olarak buluşuyorlar ve bir yerde birlikte vakit geçirmeye başlıyorlar. Ve o suça tanık olmaya başladılar. Hani uyuşturucu satışı sırasında izleyici oldular. Uyuşturucunun taşınması sırasında izleyici oldular. Bir şekilde buna tanıklık ettiler. A, biraz daha büyümeye başladıktan sonra tabii çok kurnazlardı, çok iyi akıllıca hareket ediyorlardı, bir türlü yakalanamıyorlardı. Daha doğrusu her seferinde bir olay patlak veriyor. İfade veriyor şikâyetçi oluyoruz çocuklar çocuk büroya getiriliyorlar. İfadeleri alınıyor, savcılıkta savcılık serbest bırakıyor. Tekrar ve sürekli serbest bırakıldıkları için artık çok cesur hareket etmeye başlar hale gelmişlerdi, korkusuz hale gelmişlerdi. Nasıl olsa başımıza bir şey gelmeyecek diye. Suçüstü yapmak gerekiyormuş dedi polisler, uyuşturucu satışı sırasında suçüstü yapmak lazım ancak*

¹⁰⁹ Görüşmecinin sözünü ettiği çocuğun ismi kullanılmamış, çocuk A olarak adlandırılmıştır.

o zaman tutuklama kararı çıkarabiliriz onlar hakkında ancak o zaman yakalayabiliriz onları diyorlardı. Bu çocukta baktığın zaman birazcık pencereyi değiştirsen kuruluştaki kalan kız çocuklarının tamamı bu suça tanıklık etmiş olan çocuklar. Baktığın pencereyi biraz daha değiştirdiğinde a abisinin uyuşturucu ticaretine tanık olarak bu işe başlıyor, kendisi kullanıcı oluyor ve sonrasında abisinin işini devralıyor çünkü abisi askere gidiyor. Sonrasında o abisinin işini devam ettirmeye başlıyor. Şu an da bizim taşındığımız mahallede ciddi anlamda gücü olan ve bu ticarete de hiç durmaksızın, tam gaz devam eden bir çocuk ve onun arkadaşları da aynı şekilde, beş-altı kişi arkadaş grupları var ve elebaşları A. Diğerleri de ona yardımcı olan, ona destek olan, taşıyan, satışı gerçekleştirip parayı A'ya veren tipler. Çok yakınlardaki bir örnektir. Mahalle de bir o kadar mutaassıptır. Hiç ceza almadılar. Bir psikolog olarak baktığımda o çocuklara bir öfke beslemiyorum çünkü ben onların nasıl evirildiklerini gördüm. Bana “B abla”¹¹⁰ derken saygı gösterirken veya kuruluştan bir kız kaçtığı zaman bana mesaj atarken... Benim telefon numaram vardı onlarda. Ben onları dışlayarak değil onlarla sohbet ederek bir iletişim kurma yolunu denemiştik. Onların çok karşısında, dışında yer alırsam eğer; çok daha kritik bir duruma sebep olabilirim düşüncesiyle, hani biraz daha onların arasında, hani durumu kontrol altında tutayım daha rahat engellerim, daha rahat bazı şeylerin oluşumunu fark ederim düşüncesiyle telefon numaram bile vardı benim onlarda ve ilk bir- bir buçuk sene kuruluştan bir kız kaçtığında ve gece onu bir yerlerde gördüğünde bana telefon edip; B abla, C'yi¹¹¹ gördüm. Alıp getireyim mi sana, diye arayan çocuk, son haline bu şekilde geldi. En son olarak eski kuruma gitmek durumunda kaldım. Orada bir sağlık ocağında işim vardı. Minibüste onlarla karşılaştık, yani ben minibüsteydim onlar da minibüse bindi, minibüsten inerken yurdu ve yurttaki kızları ve yurttaki herkesi nasıl da s... ettik değil mi, deyip gayet tacizkar konuşmalarını devam ettirerek indiler minibüsten. B ablayken onlar için, s... ettikleri kişi oldum.”

Yine aynı katılımcı devamında: “(B)en, bize geldikten sonra bu tip çocuklar oluyor, onları biliyorum ama daha önce aileleriyle beraber yaşadıkları dönemde herhangi

¹¹⁰ Görüşmeci olayı anlatırken kendi ismini söylemiş, ismi metine aktarılmayarak görüşmeci B olarak adlandırılmıştır.

¹¹¹ Görüşmecinin sözünü ettiği çocuğun ismi kullanılmayarak, C olarak adlandırılmıştır.

bir suça tanık olup da mahkemede veya başka bir yerde tanıklık etmiş olan bir çocuk öyküsü bilmiyorum. Bana gelmedi bilmiyorum ama bizim kendi kurumumuzda kalırken izinsiz terkler çok fazla olur. Yurttan kaçmalar çok fazla olur ve genelde buradan kaçtıkları zaman güvende olabilecekleri yerlerde olmadıkları için genelde hep suç oranının yüksek olduğu semtlerde kalıyorlar. Zaten suç işleyen insanlarla bir arada bulunuyorlar. Çünkü zaten kendileri illegal bir şey yapıyor, saklanmaları gerekiyor. Onları saklayabilecek kişiler de genelde suç işleyen kişiler oluyor. Bu tip ortamlarda polisler tarafından bulduklarında o kaçak oldukları süre içerisinde herhangi bir suça tanıklık etmiş olan, bunu görmüş olan çocuklar oluyor. Çünkü polis ifadesini alıyor. Eğer dürüst davranırsa ifadede... Olanları anlatmaya başladığında tabii ki tanık olarak bu sefer mahkemeye çağırılmaya başlıyorlar. Bu tip çocuklar var.” demiştir.

G6 K4 (Sosyolog, Sosyal hizmetler Çalışanı): “ (B)ize gelen çocukların önemli bir kısmı savaştan, şiddetten, insan hakları ihlalinden kaçarak geliyor. Afganistan’da belki bazıları ekonomik sebeplerden kaçsa da gene de yaşadıkları coğrafya da bir sürü suça şahit oluyorlar.”

3. Suça Tanık Olan Çocukların Bulunduğu Yargılamalar Hakkındaki Düşünceleriniz Nelerdir? Suça Tanık Olmuş Çocuklarla İlgili Tecrübelerinizden Edindiğiniz Kanaatler Nelerdir?

Katılımcıların suça tanık olan çocuklar hakkında genel yargıları, gördükleri tanık çocuklara ilişkin izlenimleri, suça tanık olan çocukların bulunduğu yargılamaların işleyişi hakkındaki bilgileri ve bu işleyişle ilgili düşüncelerini öğrenmek adına bu soru sorulmuştur. Tanık çocukla ilgili süreçlerde katılımcılar bir önceki sorularda anlattıkları vakıalara ek cevapları bu başlıkta vermiştir. Anlatımlar zaman zaman diğer sorularda sözü geçen vakıaların devamı niteliğindedir.

Katılımcılardan G1 K2, suç tanığı çocukla bir kez karşılaştığı ve kendisinin de bulunduğu yargılama hakkında; hâkimin tanık çocuğa ilişkin tavrının yetişkin

tanıklara davranışlarıyla aynı olduğunu, mağdur çocuklara tavrının daha farklı, tanık çocuğa ise daha farklı olduğunu söylemiştir.

Katılımcılardan G1 K1, Asliye ve Ağır Ceza Mahkemeleri'nde hâkimlerin mağdura ya da ebeveynlere karşı daha sert tavırda olduklarını, hâkimlerin mizaçları, iş yükü ve mesleki deformasyonlarının buna sebep olduğunu, tanığın aslında mahkemeler için bir iş yükü olduğunu ve özellikle Çocuk Mahkemeleri'nin iş yükünün çok fazla olduğunu, günde otuz beş dosya bakılabildiğini, çocuğun yüksek yararı ilkesinin daha sonra geldiği kanaatinde olduğunu, hâkimlerin “mecbur bırakıldım” duygusuyla tanıkları dinlediklerini düşündüğünü ifade etmiştir. Aile Mahkemesi'nde çocuğun yüksek yararı ilkesinin daha fazla gözetildiğini, kendi hâkiminin mağdurlara yönelik tavrın daha sert olduğunu, özellikle mağdur çocuğun ergen yaşta olduğu istismar dosyalarında, mağdur çocuğa ve ailelerine karşı kendi hâkiminin tavrının çok sert olabildiğini, “Siz nasıl insanlarsınız ki bir çocuğunuza sahip çıkamadınız” gibi suçlayıcı tavırlar sergilediğini, mağdura da “Sen nasıl insansın? Bak bu yaşta kaç sevgilin olmuş” gibi tavırları olabildiğini söylemiştir. Tanıklık noktasında ergenlerde zeminin çok kaygan olduğunu, ifade değiştirmelerinin sık sık söz konusu olabildiğini, dostluk bağları sebebiyle arkadaşlarını koruma isteğiyle yalan ifade verebildiklerini ama onların dünyasında yalan ve doğru olanın tartışıldığını, önceliklerinin arkadaşlarının başına bir şey gelmesini istememeleri olduğunu beyan etmiştir. Suça sürüklenen çocuk, mağdur çocuk ya da tanık çocuk ayrımı gözetmeksizin, çocuğu yargılama hakkında bilgilendirdiğini, hangi sıfatla orada bulunduğu, baro avukatının ücretsiz olduğu, duruşmada nerde durması gerektiği, hâkimin, savcının, avukatın kim olduğu konularıyla ilgili kesinlikle ön görüşmesinde çocuğu bilgilendirdiğini, genelde ailenin de, çocuğun da çok şaşkın ve durum hakkında bilgisiz olduğunu, çocuğun yargılamada kimin kim olduğunu bilmemesinin yargılamayı etkilediğini, bu durumun hâkimin kanaatini az da olsa etkilediğini düşündüğünü söylemiştir. Hâkimlerin çocuğun yüksek yararını gözetmekten çok, hukuksal olarak ben bunu çözdüm mü çözmedim diye hareket ettiklerini, dosya sayılarının çokluğunun insani boyutlardan uzak yargılama yapmalarını gerektirmediğini düşündüğünü söylemiştir. Yine aynı katılımcı devamında; genç bir çocuk savcısının çocukların ifadesinin alınması için açılan özel bir birim hakkında

“O çocuğun ayağına ben mi gideceğim? O gelecek.” şeklinde bir beyanı olduğunu, bu bakışın değişmediği müddetçe beş yüz bin birim kurulsaydı da durumun değişmeyeceğini ifade etmiştir.

Katılımcılardan G1 K3, çalıştığı mahkemenin hâkiminin (aile mahkemesi hâkimi) eğiliminin, özellikle çocuk çok küçükse, çocukları dinlememe yönünde olduğunu, bunun sebebinin çocuğun inanılabilirlik ya da güvenilirlik değerinin azlığı değil, çocuğun örselenmesini istememeleri olduğunu, çocuğu kürsüye çıkartmak için hâkimin önce kendilerinden bir görüşme ve devamında raporlama istediklerini, Ceza Mahkemeleri’nde ise hâkimin, çocuğu olayda yalnızca tanık olarak algılıyorsa, tavrının mağdur çocuğa davrandığı gibi olmadığını, çocuğun suçtan etkilenmesi ve zarar görmesi söz konusu değilse sert tavırla “Olayı gördün mü? Ne kadarını gördün? Anlat, çık” şeklinde olduğunu, bu ifadelerin saniyeler içerisinde alınan ifadeler olduğunu beyan etmiştir. Kendilerinin bile “adliyede çalışıyoruz” dediklerinde insanların; “Aman Allah düşürmesin” dediklerini, mahkeme heyetinin, ister çocuk, ister yetişkin olsun, karşılarında insan olduğunu unuttuklarını, heyetin insani kalıplarla ifade almayı bilmesi gerektiğini, avukatlar için de aynı durumun söz konusu olduğunu, iki satır fazla söylediklerinde hâkimlerin “Yeter, yazılı bildirin.” diyerek yargılamaları sonlandırdıklarını, hâkimlerin kendilerine de çok kez “kısa kes” dediklerini söylemiştir. Mağdur ifadelerinin video kaydına alınması durumu söz konusu olduğunda bir de dış bir video konulması gerektiğini düşündüğünü, videoya alınması sırasında o adamların gidip, bir anda şeker, kibar insanlara dönüştüklerini, kameraya oynadıklarını düşündüğünü, kayıt kapandığında, “Tamam yeter, kes çık” diyen bir ifadenin yeniden söz konusu olduğunu, çocuklara iyi davrandıkları müddetçe bütün duruşmanın kameraya alınmasının önemsiz olduğunu, kendisinin yeter ki çocuklara iyi davransınlar düşüncesinde olduğunu, oysa kamera kapanınca birer canavara dönüştüklerini ifade etmiştir. Çocuk tanıklığında, özellikle aile mahkemelerinde bazı durumlarda çok travmatik bir durum olabildiğini, çocuğun bildiği bir şey var ve bunu yabancıların önünde ifşa etmek zorunda kaldığını, çocuğun aslında zor durumda kaldığını ama hâkim için bunun bir zafer olduğunu, hâkimlerin, “çocuğu zorlarsan bilgiyi alırsın” diye düşündüklerini söylemiştir.

Katılımcılardan G1 K4, hâkimlerin delil toplamaya çalışırken her yol mubah gibi bir anlayışları olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir.

Katılımcılardan G1 K2, mağdurun olayı anlatırken kronolojik sıraya uymamasının da azarlanmasına sebep olabildiğini söylemiştir.

Katılımcılardan G2 K5, mağdur çocuğun dinlenilmesinde bile gerekli özen gösterilmezken tanığa özen gösterilmesinin lüksmüş gibi algılandığını, cezalarda genelde uzmanın adet yerini bulsun diye çağrıldığını, hâkimlerin söz konusu bir kız çocuğu olduğunda da “Sen niye o saatte dışarıdaydın” gibi yargılayıcı tavırları olduğunu, bir defasında çocukla ifadeden çıktıklarında kapıda bekleyen polisin “Eee, ne yaptınız çocukluğuna indiniz mi?” diye sorduğunu, uzman görüşmesini gereksiz görenlerin çok fazla olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcılardan G2 K2, bazı hâkimlerin çocuklara normal bir yetişkini sorgularmış ve bir yetişkine davranırmış gibi davrandıklarını, aslında hâkimlerin böyle davrandığı için çocuktan istediği bilgiyi de alamadıklarını, kendilerinin çocukla duruşmaya girdikleri zaman çocuğun rahat bir şekilde ifade verebilmeleri için çocuğu ortama da alıştırdıklarını, mahkemenin de hem tanık çocuktan hem de mağdur çocuktan istediği bilgiyi alabilmesinin mümkün olmasını ve böylece yargılamanın da düzgün yapılabilmesini sağladıklarını, süreç bu şekilde olmadığı zaman bu durumun mahkeme için de kötü bir şey olduğunu, mahkemenin istediği bilgiyi alamadığını, çocukların bazen cevap vermediğini beyan etmiştir.

Yine aynı katılımcı devamında; birçok davanın şahitler üzerinden gittiğini, görgü tanığının davada çok önemli olduğunu, bir çocuğun görgü tanıklığının yetişkinle bir tutuluyorsa bunun mümkün olduğunca objektif yapılması gerektiğini, çocuğun bu sayede objektif bir şekilde bilgiyi verebileceğini, tarafların daha öncesinde çocuğu etkileyebileceklerini, daha önce görüşme yapılmış bir çocuğun mahkemede daha tutarlı konuşabileceğini ve uzmanın varlığından güven duyduğunu, aynı şeyin tanık içinde geçerli olduğunu, tanık çocukla da duruşma öncesi bir görüşme yapılmış olmasının çok önemli olduğunu söylemiştir. Katılımcı aynı zamanda, zaten mağdur çocuk ve tanık çocuk ifadelerinin karakolda alınıyor olmasının sonucunda ve karakolda da uzman bulunmamasından dolayı, ifadelere daha sonra çelişki

olduğunu, tanık çocuğa “Sen yalan söylemişsin” diye ifade alımına başlayan hâkim gördüğünü, baştan bu soruyu sorduğunuz zaman resmi kopardığınızı, böylece çocuğun bir-sıfır yenik başladığını ifade etmiştir. Yine aynı katılımcının ikinci başlıkta sözünü ettiği Kur’an kursunda cinsel istismar vakıası hakkında; bu vakıanın başlı başına bir travma olduğunu, çocuğun böyle bir eğitim kurumunda böyle bir cinsel istismar vakıasına tanık olunduğunu, bir de çocuğun destek aradığını, ailenin ise tam tersini yaptığını, “Sakın söyleme, sakın konuşma, senin de başına bir şey gelir” diyerek ailenin çocuğa telkinde bulunduğunu, böyle de olunca çocuğun iyice travmaya maruz kaldığını, o yaşta bilmemesi ve görmemesi gereken bir şeye şahit olduğunu, cinsel istismarın mağdur açısından ve diğer tüm bireyler açısından önemli bir suç olduğunu, dolayısıyla bu çocuğun çok erken yaşta görmemesi gereken bir şeye tanık olduğunu, bu yaşta bunu öğrenmiş olduğunu ve bunun ileriki yaşamını da etkilediğini söylemiştir.

Katılımcılardan G2 K1, tanık çocuğun kendini suçlu zannedebildiğini, mağdur çocuk da bile bunun böyle olduğunu, özellikle ailelerin “Doğruyu söylemezsen seni tutuklarlar” gibi müdahalelerde bulunabildiğini, “Bu çocuk suçtan çok etkilenmiş” denildikten sonrasının olmadığını, sonrasında bu çocukların takip edilmesi gerektiğini, uzmanların, çok zorda kalındığında ifadeye çağırıldıklarını düşündüğünü, örneğin çocukta mental determinasyon olması halinde çağırıldıklarını, uzmanın gereksiz görülmesinin nedenin de hâkimin bir olsun, bir olmasın tavrı olduğunu, hep olsun dediğinde diğer sistem çalışanlarının da bunu kabul ettiğini beyan etmiştir.

Katılımcılardan G3 K3, çocuklarla çalışan hâkimlerin cinsiyetinin de yargılamanın gidişatını etkilediğini gördüğünü, kürsüden inip çocuğun yanına gelen ve cübbesini çıkararak hâkimlerin genelde kadınlar olduğunu, çocukların bulunduğu yargılamalarda çocuğun yararı açısından kadın hâkimin yargılamayı daha iyi idare ettiğini düşündüğünü, Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri’nde özellikle avukatların taleplerini uzmanlar üzerinden yerine getirmeye çalıştıklarını, bu şekilde “Hâkime siz söylerseniz olmaz mı?” şeklinde ifadelerle sanki avukatların taleplerini kendileri iletince taleplerinin yerine gelmeyeceğini düşündüklerini, avukatların bazen işin kolayına kaçtıklarını ve birçoğunun dosyayı bile okumadan geldiğini, avukatları da

oldukça yetersiz bulduğunu, duruşma öncesi çocukla tanışıp görüşmediklerini ifade etmiştir.

Katılımcılardan G3 K1, Ağır Ceza Mahkemesi'nde bir gasp davasında tanık çocuk gördüğünü, hâkimlerin tanık çocuğa olan tavırlarının suça sürüklenen çocuklara da davrandıkları gibi çok sert ve ters olduğunu, hâkimlerin sorularının çok yönlendirici olduğunu, soruların açık uçlu ve çocuğun anlayabileceği biçimde olmayıp kayıtlara çocuğun ifadesinin yanlış geçmesine sebep olduğunu, yetkilerinin de bulanık olduğunu düşündüğünü, çocukla hâkim arasında bir yanlış anlaşılma olduğu zaman hâkimin avukata baktığını, avukatın da bir şey söylemeyip; kendisinin de acaba gidişat için çok önemli değil mi diye düşündüğünü, bu noktada çok müdahale edemediklerini beyan etmiştir.

Katılımcılardan G4 K3, Aile Mahkemeleri'nin daha sistematik olduğunu beyan etmiştir.

Katılımcılardan G4 K4, gasp, yağma ve uyuşturucu suçlarında mağdur, sanık ve tanık hepsinin tanıdık hatta aynı mahalleden insanlar olabildiğini, o tanığın dinlenmesi esnasında sanıkla tanığın yüz yüze gelmesinin sorun yarattığını, “Aman şahit yazarlar” diye bir sözün olduğu ülkede tanık olmanın, hele ki çocuk tanık olmanın oldukça zor olduğunu dile getirmiştir.

Katılımcılardan G5 K1, tanık çocuğa yetişkin bir tanığa nasıl davranılıyorsa öyle davranıldığını, yetişkin tanığa tavırlarının da sert üslupla “Ne gördüysen anlat” şeklinde olduğunu, on yaşında bir mağdur çocuğun olayı anlatırken o esnada jandarmanın içeri geldiğini, çocuğun jandarmayı gördüğünde ağlamaya başladığını, jandarmanın onun için gelmediğini ve merak etmemesi gerektiğini ve onu alıp gitmeyeceğini çocuğa söylediğini, çocuğun yine de jandarma onu alacak diye korktuğunu, hâkimin “Ne oluyor?” dediğinde “Jandarma geldi, çocuk korktu cezaevine gidecek diye” dediğini, ifade esnasında böyle şeylerin olabildiğini söylemiştir. Yine aynı katılımcı, ikinci soruya ilişkin verdiği yanıtta bahsettiği, babasının anneannesini dövdüğüne tanıklık eden çocuk hakkında; “Sen ifade dediğinde ne olabilir?” diye sorduğunda “Babam hapse girebilir” dediğini, çocuğa o zaman “Tanıklık yapma, tanıklık yapmak zorunda değilsin” dediğinde “O zaman

annem kızar” dediğini, “Bir tarafı söyleyeceksin” dediğini ama çocuğun da kendi mantığı içerisinde de “Babam cezaevine girer” dediğini, çocuğun anne ve babası arasında kaldığını, o esnada çocuğun yoğun bir baskı hissettiğini, o yoğun baskı içerisinde ağlayan ve bayılan birçok çocuk gördüğünü, çünkü çocukların durumu kaldıramadıklarını, o çocuğa duruşmada hâkimin sorular sorduğunu, çocuğun bir yandan anneye baktığını, bir yandan babaya baktığını, çocuğun oldukça gergin olduğunu, kendisinin de zabıta “çocuğun baskı altında ifade verdiği” hususunu yazdırdığını söylemiştir.

Katılımcılardan G5 K2, çocuğun suça sürüklenen çocuk olarak geldiğinde bile genel öyküsünü alırken şiddetin ya da başka şeylerin tanığı olduğunu görebildiklerini, onu raporlarında şiddet olgusunun hem tanığı hem mağduru olmuştur diye belirtebildiklerini, aslında karşılarna suça sürüklenen çocuk olarak geldiğini, bu hususları da gözlemlemişlerse raporda belirttiklerini söylemiştir. Yine aynı katılımcı; çocuğun, özellikle 0-6 yaş arasındaysa, kavramlarının da çok iyi oturmamış olabileceğini, zaman sıralamasıyla olayları anlatmanın yargısal süreçte önemli olduğunu ama çocuğun o kavramı oturtmamış olabileceğini, hâkimlerin çocuğu çocuk olarak değil, onu da bir dosya olarak gördüklerini beyan etmiştir.

Katılımcılardan G5 K3, mağdurda yaşanan sorunların çok büyük olduğunu, gün geçtikçe bu sorunların daha da büyüdüğünü, mağdur olgusundan tanık olgusuna Türkiye’nin gelemediğini, mağdurla yaşanan sorunlar azaltılmadığı müddetçe sorunların çözülmesi noktasında sıranın tanığa gelinmesinin zor olduğunu beyan etmiştir.

Katılımcılardan G5 K4, çocuk suç işlemeden onu dikkate almadıklarını beyan etmiştir.

Katılımcılardan G5 K4, hâkimler için önemli olanın çocuğun doğruyu söyleyip söylemediği olduğunu, çocuğun süreçten etkileniyor mu etkilenmiyor noktasını önemsemediklerini, aslında sorunun biraz çocuk gibi görülmemeleri olduğunu, hukukta her şeyin madde olarak görüldüğünü, bu çocuktur etkilenir gibi bir düşünce tarzı olmadığını, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması içinde tanık çocuğa gerekli ortamın sunulması gerektiğini beyan etmiştir.

Katılımcılardan G6 K1, kurumda babası annesini öldürmüş bir çocuklarının olduğunu, bir süre farklı şehirlerde ve kurumlarda kaldığını, daha sonra on yedi yaşındayken kendilerine geldiğini, babanın anneyi öldürmesine tanık olduktan sonra aile ilişkilerinde bozulmanın başladığını, çok geleneksel yargıları olan bir aile olduğunu ama bir taraftan da ağabey sayısının fazla olduğunu, ağabeylerin arasında suça karışanların olduğunu, bu çatışmalar yoğunlaştıktan sonra evden kaçtığını, İstanbul'a bir arkadaşının yanına geldiğini, onunla yaşadığını, o arkadaşının uyuşturucu sattığını, o dönem uyuşturucu satışına sadece tanıklık ettiğini ve kendisinin uyuşturucu satmadığını ama belirli bir zaman sonra onun da satmaya başladığını ve sonrasında yakalandığını, dört yıl başka bir kurumda kaldıktan sonra kendilerine geldiğini belirtmiştir. Kendilerine geldiğinde çok iyi ilerleme gösterdiğini, reşit olduğunda bir işe yerleştirip kurumdan o şekilde çıkışını yapmak istediklerini, sonra garson olarak bir işe yerleştirildiğini ama kollarındaki kesik izleri yüzünden işten çıkartıldığını, sonrasında kurumla da ilişkisinin kesildiğini, görüşmecinin bir süre sonra kendisiyle yeniden ilişkiye geçtiğini, çocuğun Tarlabası'nda oturduğunu ve uyuşturucu satıcılığına başlamış olduğunu, parası olmadığını ve bu yüzden yeniden bu işe başladığını ve ona ilk kez uyuşturucu sattıran kişiden intikam almak için bu işe devam ettiğini, gerekirse kendinin de cezaevine girebileceğini ama onu muhakkak içeri attıracağını, o yüzden bu işe geri döndüğünü ve tabii parasının da olmadığı için yeniden bu işi yaptığını söylediğini beyan etmiştir. Sonra yine iletişimlerinin kesildiğini ve gasp suçundan dolayı Bakırköy Kadın Tutukevi'nde olduğunu öğrendiğini, bu öykünün zamanında bir şekilde suça tanıklık eden ve yeterli psikolojik destek alamayıp travmasıyla baş etmesi konusunda ne aileden ne de sosyal herhangi bir destek biriminden hiçbir manevi destek görmeyip daha sonrasında suça sürüklenen bir çocuk öyküsü olduğunu söylemiştir. Yine aynı katılımcı; bu durumun sosyal hizmetlerin yapısında ortaya çıkan bir sonuç olduğunu ve iki ila dört yıl arasında başkaca koruyucu-önleyici çalışmalar yapılmazsa yetiştirme yurtlarının ve yuvaların tamamen kapatılacağını, onun yerine sadece Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM) ile Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezlerinin (BSRM) kurulacağını, çünkü kendilerinin hep kapasite üstü olduklarını, eskiden fazla çocuk sayısının iki ya da üç kişi olduğunu, şimdi tamamen kapasite üstü olduklarını, İstanbul'da yeni

açılacak kurumların tamamının BSMR olduğunu, o yüzden suça tanık olan çocuğa verilecek hakların, onun korunmasının ve onun biraz daha iyi tanımlanmasının, yargılama sürecinde çok fazla önemli olduğunu beyan etmiştir.

Katılımcılardan G6 K1, ikincil mağduriyetin çok önemli olduğunu, çocuğun Adli Tıp Kurumu, emniyet ve hastane gibi birçok yerde sert ifadelerle sorgulandığını, Türkiye’deki sistemde çocukların takibinin asla yapılamadığını, babasının annesini öldürdüğünü gören bir çocuğun sonrasında suça sürüklenen çocuk olmasının muhtemel olduğunu, bu çocukların çoğunun suç ortamında büyüyen ya da ihmal ve istismara uğramış çocuklar olduğunu söylemiştir.

Katılımcıların söz konusu soru hakkındaki görüşleri aşağıdaki şekildedir:

G2 K1 (Pedagog, Aile Mahkemesi Uzmanı): *“(B)ize haber verilmeyen bir duruşma vardı. Hâkim bana şunu söyledi ‘Ben baktım fiziksel olarak iyi gözüküyordu çocuk’ dedi. ‘Gelişimi normal gözüküyordu’ dedi. Aslında mantık hatası orada başlıyor. Yani benim ona bakmak için geldiğimi düşünüyorsa tabii ki beni de tanık için çağırmaya gerek duymuyor.”*

Yine aynı katılımcı hâkimlerin duruşmadaki ifade alımları sırasında sergiledikleri tutuma ilişkin; *“(H)âkim soruyor mesela kıza ‘Çıktı mı ki senin memen’ diyor çocuk cinsel istismarı anlatmaya çalışırken, o sorudan sonra kız ne kadar ayrıntısını anlatabilir ki zaten size?”* demiştir.

G2 K3 (Psikolog, Aile Mahkemesi Uzmanı): *“(Ç)ocuğun illa gelişim bozukluğu olması zekâ problemi olması gerekmiyor ifadesinde zorluklar yaşaması için. Çocuğun, hâkimin o sırada sorduğu bir soruyu anlayamaması bile buna yetiyor. Dolayısıyla her halükarda çocuk işin içine girdiğinde, çocuk olarak adlandırılabilir her yaşta, mutlaka ona yardımcı birinin olması işi kolaylaştıracak.”*

G3 K3 (Psikolog, Aile Mahkemesi Uzmanı): *“(İ)lk zamanlar girdiğim bir duruşmada tanıgın birisi beni hapse koyacaklar mı diye sormuştu. Gerçekten yargılanacağını zannediyordu.”*

Katılımcı devamında; “ (D)aha önce kendi çalıştığım mahkemede çok çirkin bir tutum farkı söyleyeyim, bence buna benzer şeyler çok sık oluyordur zaten, ben birine tanık olmuşum. Hakim normalde bu tarz şeylere çok da dikkat etmeyen bir çocuk hâkimi. Olaya gerçekten biz de çok şaşırmiştık. Bir anlamda ismi belli bir yerlere gelmiş bir ailenin dosyası geldi bizim mahkememize ve arkasına acayip düşülmüş bir dosyaydı, iki küçük çocuğun cinsel istismarı dosyası. Önemli ve sansasyonel bir dosya, basına yansımaları istenmiyor. Bir yandan da aileler çocukların psikolojik durumlarıyla ilgili acayip kaygılılar. Adliyeye getirmek istemiyorlar. O ortama maruz kalmalarını istemiyorlar. Bir de görülürlerse, duyulurlarsa kaygıları var. Mesela o dosya için, hayatta yapılmaz, ben kaç defa yazmışımdır raporlara çocukların ifadeleri görüntülü alınsın diye bir daha çağrılmasın diye hiç birinde yapılmazken onda görüntülü ifade alındı. Çocuğun özel psikiyatrisi getirildi. Çocuk psikiyatrisiyle birlikte çocuğun ifadesinin alınması uygun mu değil mi diye ona soruldu. Hâkim hiçbir zaman doğrudan bir soru sormadı. Hep psikiyatrisi aracılığıyla yöneltti sorularını. Psikiyatrist uygun dille çocuğa sorularını aktarır, çocuktan aldığı şeyi mahkemeye sundu. Yani bu yapılabiliyormuş aslında, istenilince yapılabilen bir şeymiş ama para olunca demek ki ya da işte başka şeyler olunca çünkü uğraşılacak ve belki Yargıtay bozacak bu kararı. Çünkü o ailenin avukatları uğraşacaktır bu işle. Mesela böyle tutum farkları da olabiliyor. Mesela oradaki çocuğun yaşadığı tramvayla başka bir çocuğun yaşadığı, ailesinin imkanları o kadar olmayan aynı olaya maruz kalmış bir çocuk düşünün ikisinin yaşadığı, algıladığı travma boyutunu düşünün aynı mahkemede yargılanıyor bu sistemin içinde ama orada bile bir tutum farkı var yine.” demiştir.

G3 K1 (Psikolog, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): “(B)ana gelmiş suça sürüklenen bir çocuk da tanık olduğunu zannediyordu. Ben sadece gördüm zaten o yüzden çağırdılar beni demişti.”

“(Ç)ok ciddi suçların mağdurları bile bu sistem içerisinde artık yılıp vazgeçebiliyor. Tanıkların vazgeçmesi işten bile değil.”

Katılımcı devamında;“(B)ir de şeye de çok tanık oldum ben. Mesela sadece çocuklara karşı değil diğer yetişkinlere karşı da aynı şekilde davranmaları lazım.

Çocuk mesela babasıyla geliyor, babası bile o kadar korkmuş bir şekilde davranıyor ki hâkimin karşısında ezilip büzülüyorlar. Altı üstü annenin babanın adı ne ya da adres soruyor falan... Öyle bir soruyor ki söylesene be adam falan gibi bir şey diyor mesela. Adamı orda azarlıyor. Çocuk için zaten babasının o hale girdiğini gördüğü zaman zaten koca bir otorite ve çok korkunç bir durum söz konusu oluyor.” demiştir.

G3 K2 (Psikolog, Aile Mahkemesi Uzmanı): *“(Y)aş grubuna göre mesela somut dönemdeyken bir çocuk bir şey anlatırken; hani bizim Ayşe teyze var ya, evdeki köpek var ya gibi, onun bildiği her şeyi dünyadaki herkesin de bildiğini düşünür ve olayı o şekilde anlatabilir. Duruşma sırasında da böyle konuşabiliyor. “Hani Ayşe Teyze var ya” gibi. Hâkimler bunu bilmeyerek ters tepkilerde bulunabiliyor. Çocuğun yaş özelliklerine göre davrandıklarını hiç gördüğümü söyleyemem.”*

Katılımcı devamında; *“(Y)etişkin bir insanın bile tanıklığının ne kadar sıkıntılı olduğunu görüyoruz özellikle Türkiye de. Biz bile yolda bir şey gördüğümüzde kaçıyoruz bir olay olduğunda yargı sistemi çok sıkıntılı olduğu için. O şeyin yıllarca sürebileceğini biliyoruz. Birden fazla kez gitmemiz gerektiğini biliyoruz. Orda çok olumsuz şeylere maruz kalabileceğimizi biliyoruz. Dışarıdaki insanda bunu çok bariz bir şekilde biliyor. Kaçınmalar çok klasik. Taraf da olmak istemiyor. Bir yandan adalete güvenle ilgili problem var. Bir taraf hakkında tanıklıkta bulunuyorsunuz, olumsuz bir şey söylediğinizde sizin korunacağınızla ilgilide çok ciddi sıkıntılar var. Bunu bir de çocuk üzerinde düşündüğümüzde ailenin o çocuğa yükledikleriyle bu iş çok daha riskli bir duruma dönüşebilir.”* demiştir.

G4 K3 (Pedagog, Aile Mahkemesi Uzmanı): *“(M)ağdurlarda bile bizim bulunmamızı sadece bulunma olarak değerlendiren bir zihniyetin yasada geçen şekliyle, hiç yasada olmadığı için tanık varken bir de uzman onun için bir külfet olacaktır. Mutlaka bunun için yasal düzenleme olması gerektiğini düşünüyorum.”*

G4 K4 (Sosyal Hizmet Uzmanı, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): *“(İ)ki tane kız çocuğu bir tanesi cinsel istismara uğramış. Diyor ki nasıl oldu nasıl gelişti diyor kız anlatıyor. Ben anlıyorum nasıl olduğunu ama o kitabına uydurmaya çalışıyor. Gündüz mü oldu gece mi oldu gibi sorular var ya belirli parametreler var... Onlara uydurmaya çalışıyor onun cevabını almaya çalışıyor. Aslında nasıl geliştiği belli. Bir*

de şu soruyu soruyor “Sen o pozisyondayken seni arkadan nasıl yapabiliyor?” diyor. O çocuğun tanığı da aslında yanındaki başka bir çocuk o pozisyondayken nasıl becerebiliyor sen gördün mü diyor? Yapabildi mi öyle diyor. Arada hiçbir fark yok aslında o çocuk o çocuk. Aynı olumsuzluğun içerisinde aynı travmayı o da yaşıyor bir daha ve görmüş. ”

Katılımcı devam etmiş; *“(O) saate senin ne işin vardı diyor ve tanığa da aynı soruyu soruyor. “Sen kaç yaşındasın onla beraber gece vakti gidiyorsun”. Yaklaşım açısından baktığınız zaman tanık olmuş mağdur olmuş çok da farkı yok. Mağdur için ayrı düzenleme yapılması lazım tanık için ayrı düzenleme yapılması lazım ama bunların birleşiminde büyük bir yapı da daha büyük bir sıkıntı var yaklaşımla ilgili.” demiştir.*

Katılımcı devamında: *“(İ)şin şöyle bir tarafı var, mağdur için orada bulunup bulunmanla, tanık için orada bulunup bulunmamam arasında hiçbir fark oluşmuyor. Çünkü sistem içerisinde, elbette başta mağdurla görüşmek, mahkemedir vs., çocuğu bir şekilde hazırlıyorsun ama içerideki sürece pek fazla müdahale edemiyoruz. Ne avukatın kendisi müdahale edebiliyor ne başkanın dışındaki üyeler müdahale edebiliyor ne de ben müdahale edebiliyorum. Öyle bir otorite var ki orada. Dehşet bir yetkisi var. Aslında yok. Sistem içerisinde o çocuğu aşağılıyor. Hem mağduru aşağılıyor tanığı da aşağılıyor her türlü travmatik olay aslında orada gerçekleşiyor, mağduriyeti oluşturan olay dışında. Onun ayrı bir kötü tarafı var zaten. Özel olarak tanık için bulunması gerekiyor kesinlikle ama sistem bu şekilde işlerken, bu şekilde ele alınırken hem avukatlar açısından, hem uzmanlar açısından başka bir yerlerde daha iyi ayarlamaların gerçekleşmesi gerekiyor. Tanıklar içinde bu uygulamaların yerleştirilmesi gerekiyor.” demiştir.*

G5 K1 (Pedagog, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): *“(S)uçta sürüklenen çocukların % 80 şiddetin tanığı ya da mağduru olmuşlar. Şiddetin tanığı olan çocuğa ilk etapta desteğı kim sağlamak zorunda? Aile. Aile bu bilinçte mi değil? Aile o yüzde % 80’in büyük bizzat uygulayıcısı. Aile de böyle bir şey bulamıyorsunuz. Diğer mekanizmalara bakıyorsunuz okul diyorsunuz, okulda okuyan 1000 küsur tane öğrenci var. Bir kere bir çocuk geldiğinde öğretmene sormuştum bir çocuk okula*

geldiğinde milli eğitimde uygulanan testler vardır, sosyometri çalışması vardır, kişilik değerlendirme envanterleri vardır. Bu çocuğun envanterini çıkartın. Yok öyle bir şey diyor ama yapması zorunlu. Dedim “Nerde bunlar?” bbiz o sınıfa yapmadık” dedi. Dolayısıyla okulda ekarte olmuş oluyor.”

Yine aynı katılımcı devamında: *“(T)anık olan çocuk konuşurken kendini güvende hissetmiyorsa ifadeleri aksamalıysa, duraksıyorsa veya orda ki gruplardan birine bakıyorsa ben genelde bu şekilde bu çocuğun kendini ifade edemeyeceğini belirttim. Olayı gördüğü gibi anlatırsa taraflardan birinin hışmına uğrayabilir çıkışta. Bunu adli sistem ön görüyor mu? Hayır, umurlarında da değil yani. Çocuk bildiğini gördüğün anlatsın diyor ama doğru ama yanlış onu tanıklığa zorlamanın ya da söylediği şeylerin doğuracağı psikolojik durumu ya da sosyal durumu Türk adli sistemi çok da fazla gözetmiyor.” demiştir.*

G5 K3 (Pedagog, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): *“(C)eza davalarında mağdurla ilgili hiçbir şey yapılmıyor. Aynı şey tanık için de geçerli. Aile Mahkemesi baksın onlar karar çıkarsın deniyor. Çocuk sonuçta zarar görmüş tedbir kararı bas bas bağıyor. Ben tedbir istiyorum diye. Bana şu tedbiri uygulayın. Bakım tedbiri olabilir, danışmanlık tedbiri olabilir, ağır psikiyatrik tedavi gerektiriyor olabilir. Çok bas bas bağırın çocuklar olabiliyor yani baktığınız zaman tanık da olsa, mağdur da olsa .”*

Yine aynı katılımcı devamında: *“(K)ızacak esrarı çekecek, alacak baliyi, asılacak, camı kıracak, çalacak, öyle haberi olacak. Ondan önce görme yok. Duygusal şiddet yaşayan bir çocuktan haberi olmuyor kimsenin.” demiştir.*

G5 K4 (Pedagog, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): *“(B)iz bile mesela mağdur çocuk oluyor, tanıklara girmedim ama ortam sağlanmadığı zaman mesela görüşme ortamı, çocukla görüşecek bir yer yok, oda yok bir şey yok, koridorda kalıyorsunuz çocukla. Nerede konuşalı, şurada konuşalım. Konuşmak zorunda kalıyoruz bir köşede, banka oturuyoruz. Onu duruşmaya hazırlamaya çalışıyoruz ki görüşme yapılacak bir yer değil. Görüşme yapmanın şartları ortamın şartları bellidir. Onu hiçbir şekilde tamamlamıyor, yerine getirmiyor o ortam. Konuşuyorsunuz belki ama sürekli tedirgin. Belki de daha fazla artıyor çocuğun tedirginliği. Ortamı anlatıyorsunuz ama şey olmuyor, tam bir profesyonel görüşme gibi olmuyor. Belirli fiziksel koşullar*

var aslında, yok değil. Mesela hâkimin odası boş oluyor ama bazı hâkimler mesela benim odamda görüşebilirsiniz diyebiliyor ama bazen de hâkimin odasında görüşemezsiniz şeklinde kızar şeklinde tavırları olabiliyor çalışanların. Hâkim de kızabiliyor bazen. Gerçekten kişilerle ilgili bir şey. O ortamı sunmaları gerekiyor. O ortam sunulmadığı zaman sıkıntılar yaşanabiliyor. Çünkü gerçekten bir şey anlatırken güvensiz bir ortamda bulunduğu zaman insanda sıkıntı oluyor. Biz de bile oluyor. Bir kelime söyleyeceğiz, bu yanlış anlaşılabilir diye bir düşünce olduğu zaman ya da mahkeme ortamı sonuçta herkes bir gerginlik yaşar orada.”

Yine aynı katılımcı devamında: *“(A)slında bu olayda herkesin suçu var. Bu çocukların zarar görmesinde tek hâkimler böyle yapıyor değil. Avukatların da suçu var. Avukat demiyor ki bu çocuk, zarar görmesin. Öyle görmüyor. Nedir? Sanığın tarafında, çocuğa olmayacak sorular sorabiliyor. Yani sizin çalışmalarınız boşa gidebiliyor bir anda. Bence herkesin dikkat etmesi gerekiyor. Madem böyle bir sorumluluk var. Toplumda böyle bir şey olması gerekiyor.”* demiştir.

G5 K5 (Psikolog, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): *“(Y)ani sistemin özünde şöyle bir durum var. Tabi tanıklar için söylemeyeceğim ama mağdurlar için. Bizim orada bulunmamızın nedeni çocuk için değil yasada öyle yer aldığı için bizi çağırıyorlar. Zaten çoğu zamanda son dakikada çağırılıp mağdur içerideyken duruşma salonundayken giriyoruz ve bize görüş soruyorlar. Çocuğun zihinsel olarak nasıl olduğu falan soruluyor. Görerek bunu anlamamız bekleniyor. Ve siz şu anda böyle bir yorumda bulunulamayacağını çocukla görüşmediğinizi belirttiğinizde de “Ya bir iki kelime söylesen ne olur?” tepkisi bu oluyor genelde. Yani orada çocuğun ruh sağlığının bozulup bozulmaması, sürecin onu etkilememesi değil sadece yasada öyle yazıyor, o zaman bunu çağırmamız gerekir.”*

Katılımcı devamında; *“(Ç)ocuk için de ayrı bir travma oluyor. Siz duruşmadan önce ona güven veriyorsunuz, onu rahatlatmak için güven ilişkisi geliştirmek için konuşuyorsunuz. O da zaten duruşmada hep yanınızda oluyor, konuşmadan önce size bakıyor ama bir anda böyle bir düzensizlik olunca işte hâkim kendince bazı kararlar alınca, çocuğunda dünyası sarsılıyor bir anda. Artık size karşı da güvenini*

kaybediyor. Mesela duruşmadan sonra rapor hazırlıyoruz çocuklara yani artık bu çocuktan hangi bilgiyi alabilirsiniz. Bunları etkiliyor.” demiştir.

Yine aynı katılımcı devamında; “(T)anıkta biraz insiyatif aslında ailede yani bu çocuğun aslında orada olmamasını sağlayabilir. Ortada bir istismar varsa ailenin yaptığı bir istismardan söz edebiliriz yoksa genelde zaten mahkemelerin tavrı 18 yaşın altındaki çocukları, Ağır Ceza Mahkemeleri’nde, tanık olarak dinlenmemesi yönünde.” demiştir.

G6 K2 (Psikolog, Sosyal Hizmetler Çalışanı): “(B)en daha önce Çocuk Gençlik Eğitim Merkezi’nde (ÇOGEM) çalışırken özellikle sokak çocuklarıyla birlikte, bizim çocukların tanıklık anlamında ciddi bir geçmişleri vardı. Atıyorum incelemeye gittiğimiz zaman verdikleri örnekler hep şeydi... Şuradan çarparlar şu kadar alırlar. O nitelikli suç ya da hırsızlık dedikleri şeye ağabeyleri arkadaşları, akranları buldukları o çevrede çok küçük yaştan itibaren tanık olmuşlar. Kemerburgaz da öyle bir yerdir. Yani çocuklar bunu meslek olarak da dillendirirler. Ciddi anlamda bu konuda uzmanlaşmışlardır. Onların tanıklığı, onların mağduriyeti... Mağdurlar ama bu suça sürüklenmeyi getiriyor. ”

Yine aynı katılımcı devamında; “(Y)aşama tutunabilen oğlan çocuklarında çok fazla örnek görmedim en nihayetinde, açıkçası sayamam. Çocukların birçoğu ya cezaevine girmiştir yani o tanıklık istismarı mağduriyeti getirmiştir.” demiştir.

G6 K1 (Psikolog, Sosyal Hizmetler Çalışanı): “(G)enelde reşit olan çocuklarımızın birçoğu önce suça tanık oluyorlar, sonra mağdur oluyorlar sonra suça sürüklenmeye başlıyorlar. Ya kaybolmuş hayatlar ya da genelde cezaevinde sonuçlanan öyküler duyuyoruz daha sonrasında. Gerçekten ayakları üzerinde durmayı başarıp kendisini kurtarabilmiş çocuk sayısı çok az yani.”

Katılımcı devamında; “(B)enim kendimce gözlemlediğim şey; bir çocuk suça tanık olduğunda ilk önce gördüğüm şey, bize gelen çocukların ailelerine ulaşabildiğimizde, aile öykülerini alıp ya da aileyle bir nebze olsun çalıştığım, bu tip çocuk sayısı da çok fazla olamıyor, aile öyküsünü alabildiğim aileyle çalışabildiğim çocuklarda, ailelerin sosyo-kültürel düzeyinin çok düşük olduğu. Ekonomik durumları

da çok kötü oluyor genel olarak. Genelde göç aileleri oluyor. Bir şekilde ailede daha önce bir şekilde suça karışmış, suç işlemiş ya da suç işleme konusunda meyilli olan aile yakınlarıyla da beraber büyüyor çocuk. Ve bir şekilde suça tanık oluyor. Yani babanın anneyi dövdüğüne tanık oluyor. İşte ağabeyinin hırsızlığına tanık oluyor ya da işte madde bağımlılığına tanık oluyor, uyuşturucuya tanık oluyor vs. Sonra bir şekilde düzensiz ve tehlikeli bir ortamda büyüdüğü için sonunda mutlaka bir şekilde mağdur ediliyor bir yerde. Aile tarafından mağdur ediliyor veya bulunduğu çevre veya ortam tarafından mağdur ediliyor. Bize geliyor. Bize geldikten sonra, bizde henüz aileyle sağlık çalışılmıyor, bazı noktalarda da aileye vermeye çalıştığımız şeyleri, aile alma konusunda çok yetersiz kalıyor. Yani çocuğun rehabilitasyonu hep sekteye uğruyor. Çünkü ufacıkta olsa olumlu bir adım atmayı başardığında bile geri döneceği yer aynı ortam olacağı için ve o ortamda hiçbir olumlu değişiklik olmadığı için; çocuk oraya döndüğünde bu sefer suça sürüklenen çocuk olmaya başlıyor. Yani iç içe geçmiş bir kavram olarak görüyorum ben bunu.”

Katılımcı devamında; *“(B)izim sosyal hizmetlerde eksiklik olduğu kadar yargılama sürecinde de bir örselenme söz konusu bu çocuklarda, benim gözlemlediğim.”* demiştir.

Katılımcı devamında; *“(Ç)ocukların geçmişlerini aldığında ve bana anlatmaya başladıklarında, ailelerinde, yakın çevrelerinde mutlaka ve mutlaka adli öyküsü olan birileri var. Suça yabancı değil. Görmüş işitmiş ve bunu normalize etmiş olan çocuk. Yakın çevresinde temas edebildiği insanlar arasında böyle öyküler olan insanlar oldukları için... Bize geldiklerinde yaşları daha büyük oluyor. On iki-on sekiz yaş arasıyla çalışıyoruz ama bende on iki- on üç yaşında çocuk sayısı çok az, olanlar da zaten mentaldetarmasyonu olan çocuklar, genelde on beş yaş ve yukarısı, on altı, on yedi tabi bizde daha fazla. Çocuk daha ileri bir yaşta iken geldiği için belki sekiz-dokuz yaşlarında, on - on bir yaşlarında o suça tanıklık etmiş ama bize gelen kadar çoktan mağdur edilmiş belki suça sürüklenmiş ama gizli kalmış oluyor. Belki bir yasal işlem başlatılmamış olan çocuklar. O yüzden bizdeki öyküler biraz daha karmaşık. İç içe geçmiş durumda”* demiştir.

Aynı katılımcı devam etmiş; “(K)adın cinayetleri çok ön planda ya... Özellikle son bir yılda giderek artan bir şekilde devam ediyor ve hep aynı öykü. Kadın aslında korkmaya, tedirgin olmaya başladığında ki birçoğu en azından o bilinci edinmiş, başvuruda bulunması gereken her yere başvuruda buluyor ama sadece telkin ediliyor veya dilekçesi alınıyor. Tamam, işleme konulacak deniyor vs. Kadın debeleniyor debeleniyor, bir şey patlayacak ve ben zarar göreceğim ve çocuklarım zarar görecek diyor ama gerçek anlamda hukukun işin içine girmesi o kadın öldürüldükten veya hastaneye kaldırıldıktan sonra başlıyor. Bizde ki de aynı şey yani. Çocuk suça tanık olduğu zaman bir şeyler yapılmalısın ki ona yasalar önünde gerekli hakları vermelisin, gerekli korumayı göstermelisin ki ancak o zaman biz sosyal devlet olabileceğiz, ancak o zaman bir sosyal hizmet modeli geliştirebileceğiz ancak o zaman çocuğu rehabilite edebileceğiz.” demiştir.

G6 K3 (Sosyal Hizmet Uzmanı, Sosyal Hizmetler Çalışanı): “(T)anık çocuk olsun suça sürüklenen çocuk olsun onların, bizde ifade almamızın önemi dediğim gibi ifade ettiği şey ile çocuğun gerçekten bunu yaşadığını... Belli yaşlarında hayal dünyasında da yaşayabilir hayal edebilir ya da psikolojik olarak o kadar çok etkilenmiştir ki yanlış şeyler söyleyebilir. Bunu nereden anlayacağız? Çok zor tabii bunu anlamak ama iyi kötü zaten burada bir çocuğun, işte dediğim gibi mimikleri çocuğun konuşma isteği ya da konuşmama isteği. Zaten konuşmazsa zorlamıyoruz. Daha sonra belki cevap veriyor. Tanık çocuk zaten mağdur çocuk konumunda gerçekten. ”

Katılımcı devamında; “(M)ülteci çocukların öyküsünde çok var suça tanık olan çünkü baktığımız incelediğiniz zaman kan davaları çok Afganların. Afganistan’da Taliban öldürtüyor, amca babayı vuruyor. Arazileri oluyor köylerde, köylerden geliyor bu çocuklar. O araziye almak için bu çocuğu da vurmaya kalkıyorlar. Bu çocukta kaçıp geliyor. Bu çocuk tanık olmuş aslında babanın vurulduğuna tanık olmuş. Gözünün önünde vurulmuş. Psikolojileri hepsinin bozuk. Düzgün olan yok ki. Çok azdır düzgün olan. Zaten düzgün olması da imkânsız. Bozuk olması normal çünkü hepsi ayrı bir travma yaşayıp gelen çocuklar normal bir hayattan gelmiyorlar ki bunlar ve hepsi biraz da bize karşı düşmanlar.” demiştir.

G6 K4 (Sosyolog, Sosyal Hizmetler Çalışanı): “(E)n son cinsel taciz olayında Çocuk Mahkemesinde şahit oldum hem sanık için, hem mağdur çocuk için uzman vardı ama tanık istemişlerdi, tanık çocuk, tanık için kimsenin geldiğini görmedim. Gene yaralama olayında da öyleydi. Bizden bir çocuk çağırdılar şahit olarak, şahit çocuk uzman eşliğinde falan dinlenmedi. Hâkim sordu anlat bakalım olayı hâkim yönlendirdi ama hâkim uzman değildi. Çok komik anekdotlarda çıktı olayın ayrıntılarında. Hâkim yönlendirmesiyle ifade verildi. Olayı nasıl özetlemek istiyorsa oraya getirdi yani. Benim gördüğüm uzman arkadaş sadece eşlik ediyordu mübaşir gibi. Hâkim getirelim diyordu, getiriyordu. Şimdi hatırlıyorum orada birçok şey vardı orada. Uzmanın da orada bunu böyle yapmayalım demesi gereken bir yer vardı. Hâkim bir şey demediği sürece uzman hiçbir şey söylemedi. Kocaman kürsülerin üzerinde oturuyorlar. Katı bir hiyerarşi. Çocuk mahkemesi ama mantık aynı mantık. Heybetli adamlar yukarılarda oturuyorlar. Sosyal çalışmacı bireyi gerekirse devlete karşı koruyan kişidir. Mahkemelerde bunun çalıştığını zannetmiyorum.”

Aynı katılımcı devamında; “(A)ynı zamanda suça tanıklık eden çocukların bir kısmı, mesela Afgan çocuklardan biliyoruz, bir süre sonra suçun kendisine iştirak eden bir yapıya bürünüyorlar. İnsan kaçakçılığı ağlarına dâhil olup, ilişkilerini, tanıdıklarını veya bildiklerini bu ağla paylaşan onlar için çalışan birkaç örnek biliyorum. Bize gelen çocuklardan bir tanesi aslında hem suç mağduru, ülkesindeki çok ciddi ihlallerden kaçmış vaziyette, ama aynı zamanda daha sonra başka birinin, gene aynı şebekeyle Türkiye’ye gelen başka bir çocuğun yaptığı tanıklıkta, adı geçen ilk çocuğun insan kaçakçılığı grubunun içinde olduğu ve getirdikleri kafiledaki insanlara çok şiddet uyguladığı, dövdüğü söylenmiştir. Böyle örnekler de çıkıyor karşımıza. Bize gelen birçok çocuk da kan davası ihlallerinden geliyor. Buraya gelmiş olup, burada yaşamak zorunda kalıp ondan sonra hayatta kalmak için gene bu şebeke adına sınır illere insan götüren çocuklardan veya böyle olduğunu düşündüğümüz, böyle olduğu konusunda keskin şüphelerimiz olan iki çocuğumuz bir süre önce bu yol üzerinde trafik kazası geçirdi. Hayatlarını kaybetti. İkisini de tanıyoruz. Ülkelerinde yaşadıkları mağduriyetin aslında uzantısıdır bu sonuç. Çok başka koşullarda hayatta kalma mücadelesi verip, illegal suç örgütlerinin içine

karışmak durumunda kalıyorlar. Çünkü burada sosyal güvenceleri yok. Hayatta kalmak için ihtiyaçları olan şeyleri karşılamakta sıkıntı yaşıyorlar. Bu aslında bütün bu sürecin devamı. Bu zararları bir senede de, anında da görebiliyorsunuz. Çok daha uzun vadede de karşınıza çıkabiliyor.” demiştir.

4. Bir Çocuğun Suça Tanıklık Etmesi Onda Ne Gibi Etkiler Yaratır? Bu durum ne gibi sonuçlara Yol Açabilir?

Katılımcılardan G1 K4, çocuğun suça tanıklığının yarattığı travmanın yanı sıra adli sürecin çocuğun ikincil travmasını tetiklediğini, aile içi şiddetin yaşandığı boşanma veya velayete ilişkin dosyalarda bu ortamda bulunmuş çocukların daha içine kapanık olduklarını, “Aile içi yaşadığınız nasıl?” diye sorduğunda ve dosyada şiddet söz konusuysa çocuğun genelde bundan pek söz etmek istemediğini, aile içi şiddetin olmadığı çocuklara göre daha çekingen ve iletişim yönünden farklı olduklarını, bu çocukların daha üstü kapalı konuştuklarını ifade etmiştir.

Katılımcılardan G1 K1, çocuğun olayı algılamasının ve üzerinde travmatik etki yaratıp yaratmamasının, ailelerin tutumlarıyla da çok ilgili olduğunu, anne ve baba olayı çok büyük yaygara halinde yaşattıysa, çocuk üzerinde de bu şekilde tezahür edebildiğini, böylece çocukların olayı travmatik hale getirebildiklerini, bu durumun çocukta travmatik etki yaratıp yaratmaması için çocuğun neye tanık olduğunun da çok önemli olduğunu, travmatik sonucun çocuğun yaşına, olayı anlamlandırabilmesine ve sosyal desteğine bağlı olduğuna ama aynı zamanda olayın nasıl bir olay olduğuna da bağlı olduğunu, mizaçsal özellikleri, çocuğun içine doğduğu sosyal ortam, anne ve baba, anne ve babanın varlığı, çocuğun nasıl büyütüldüğü ve arkadaş grubu, çocuğun kaç yaşında olduğuna da bağlı olduğunu, çocuk tanıklığına her açıdan bütüncül bakıp her çocuğun kendine özgü olduğunu unutmamak gerektiğini söylemiştir.

Katılımcılardan G1 K2, tanık çocuklarda suça ilişkin travmatik etkilerin söz konusu olabildiğini, bu tip olaylara direk maruz kalmış insanlarda ortaya çıkabilecek süreçlerin onlarda da yaşanabileceğini söylemiştir.

Katılımcılardan G2 K1, olayın çocukta o an travma yaratmamış olmasının ileride yaratmayacağını da göstermeyeceğini, on beş yıl sonra bu konuyla ilgili psikolojik tedavi görürken bundan nasıl etkilendiği ortaya nasıl çıktığı ya da çıkacağı ve çocuğun iç dünyasında olayın aslında çocuğa ne hissettirdiği, bilinç altında ne olduğunu bilmediklerini, çocuğun o an bunları göstermiyor olmasının ondan etkilenmediği anlamına gelmeyeceğini, durumun mağdur için de tanık içinde öyle olduğunu beyan etmiştir.

Katılımcılardan G2 K3, çocuğun etkilenmesinin tamamen yaşına, bireysel özelliklerine ve neye tanık olduğuna göre değişebileceğini, yaşanan olayın çok bireysel bir şey olduğunu beyan etmiştir.

Katılımcılardan G3 K3, çocuğun yetişkin gibi ifade veremeyeceğini, çocuğun yönlendirmeye, özellikle ailenin yönlendirmesine çok açık olduğunu, bir şekilde adli sürece dâhil olmak istemeyen ailenin, çocuğu tehdit ederek tanıklık yapmasını engelleyebileceğini, tanıklığın bu açıdan da çocuk için çok zorlayıcı bir şey olduğunu, yetişkinlerde daha önce görmüş olmanın, yaşanmışlığın daha fazla olduğunu, medyadan, çevreden gördüğü şeyin nasıl bir şey olduğunu ve en azından şiddeti bildiğini ve bu açıdan yetişkinin hazırlıklı olabilmesinin söz konusu olduğunu ama durumun bir çocuk için tamamen şok bir şey olduğunu söylemiştir. Yine katılımcı; bu tip şiddet olayını gözlemleyen çocukların suça sürüklenme riskleri olduğunu, şiddet görgüsünün çok daha yakınından gelmesinin ağır patolojilere de neden olabileceğini söylemiştir.

Katılımcılardan G4 K3, çocuk tanıklığının bazı zamanlarda tamamen mağduriyet olduğunu, çocuk tanıklık yaparken neredeyse bir tercih yapmak zorunda kaldığını, hele ki sanığın tanıdığı olduğu düşünüldüğü zamanlarda tamamen mağdur olduğunu, bir sürü kişi varken o çocukların ifadesinin alınmaması gerektiğini söylemiştir.

Katılımcılardan G4 K3, çocuğun bu yapıdaki mahkemeye tanık olarak gidildiğinde örseleneceğini, erişkin kişinin bile örselenmemesinin mümkün olmadığını, suç tanıklığının kişinin hayatında bir yer edeceğini, kanserli bir hücre gibi ne zaman ortaya çıkacağını bilinemeyeceğini, tanığın o ortamdan normal çıkmasının mümkün olmadığını söylemiştir.

Katılımcılardan G6 K2, çocuğun tanıkken sürüklenen, sonrasında sürükleyen olacağını yani fail olacağını, durumun başka türlü olmayacağını söylemiştir.

Katılımcılardan G6 K1, tanık olan çocuğun yasal süreçte çok fazla önemli olduğunu, kendilerinin o tanık olan çocuğun geldiği son nokta olduklarını, tanık olan çocuğa gereken özen gösterilirse hem yasal anlamda, hem çocuğun rehabilite edilmesi anlamında, o zaman işe yarar bir şey yapılmış olacağını, ancak o zaman kendilerinin işe yaradıklarını hissedeceklerini, burada pek de işe yaradıklarının aslında söylenemeyeceğini beyan etmiştir.

Katılımcılardan G6 K3, çocuğun adli süreçte hayatı boyunca hiç silinmeyecek izler yaşayacağını beyan etmiştir.

Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri aşağıdaki şekildedir:

G2 K2 (Psikolog, Aile Mahkemesi Uzmanı): “(Ç)ocukların etkilenmeleri daha fazla oluyor. Çünkü henüz kişilikleri daha oturmamış, savuma mekanizmaları daha gelişmemiş, henüz yardıma muhtaç, daha tek başına bir birey haline gelememiş varlıklar. Dolayısıyla onların travmadan etkilenmesi bir yetişkine göre biraz daha farklı, fazla oluyor bazı durumlarda. Özellikle o yüzden çocukların yardım alması gerekiyor. Yetişkinler bir yerde bazı şeyleri kendileri de atlatabilirler, eğer farkındalık düzeyleri yüksekse, ama yani çocukta öyle bir şey yok. Çocuğun illa bir yardım alması gerekiyor. Bir yerden profesyonel bir destek alması gerekiyor. Özellikle adli sistem içerisinde alması gerekiyor.”

G3 K3 (Psikolog, Aile Mahkemesi Uzmanı): “(Ç)ocuk belli bir bilişsel düzeye gelmediyse yaşadığı şeyin ya da tanık olduğu şeyin kavramını tam kafasında oturtmadığı için travma yaratıp yaratmaması değişebilir. Ya da Tarlabası’nda olan bir olayın tanığı olan bir çocuk zaten olayın akışında buna benzer birçok şey

görüyorsunuz ki buraya geldiğinde rutin bir şey anlatıyor gibi algılayıp bunu o kadar normal süreçte bir şey gibi algılamak, çünkü sürekli polisle iç içe geçen bir ortamdır, ama çok korunaklı bir ailede büyümüş, daha sosyo-ekonomik düzeyi yüksek bir ailenin içerisinde büyüyen bir çocuk, çok basit bir olaya tanık olduğunda bile, yargı merciine intikal ettikleri zaman ciddi anlamda o küçük olayı bile travmatik algılayabilir. Hakikaten hem kültürel düzey, hem sosyo-ekonomik düzey, hem aile, çocuğun yaşı, algılama biçimi, zekâ düzeyi hepsi etkiler tanık çocuğu da mağdur çocuğu da.”

Katılımcı devamında;“(S)uçta tanık olmuş olmanın verdiği bir şaşkınlık var ve zaten bir travmaya maruz kalıyor doğal olarak. Onun verdiği bir şey var. Onun dışında özellikle akran gruplarda tanık olmak bir yandan taraf olmak gibi bir şey de oluyor. Çünkü bir şekilde sen olayı gördüysen ve doğruyu anlatmak zorunda olduğunu biliyorsan olanı anlatacağın zaman mağdur olan tarafın, eğer doğruyu gözlemlediysen, onun tarafını seçmen lazım ama bu defa öteki tarafla arada kalma durumu var. Aslında bu çocuğa çok ciddi sorumluluk yükleyen bir şey. O anlamda da hani zaten onun ikilemini ve ahlaki boyutunu içinde bir sürü gelgitle yaşıyordur mutlaka. O anlamda çocuk için oldukça yüklü bir şey. Onun dışında da zaten bu sürece bir şekilde dâhil olması başlı başına bir şey. Belki tanık çocuğun hiç bu adliyenin içerisine getirilmemesi bile gerekiyor. Başta ifadesinin alınması gerekiyor. Emniyet çocuk şubede belki başka daha uygun koşullara sahip mesela çocuk koruma merkezlerinde. Bir daha buraya gelmesi aslında çok da gerekli bir şey değil. Duruşma öncesi kapıda beklerken bile başka duruşma bekleyen tarafların birbirleriyle kavgalarına tanık olabiliyor. Aslında suçun içinde olmamasına rağmen farklı farklı bir sürü şeye maruz kalmak zorunda kalabiliyor örneğin. Onun dışında yine o var olan tanık olduğu dosyayla alakalı gelişebilecek her türlü durumla orda olacağı için yine onlara maruz kalabilir. Onun dışında aslında risk faktörünün içinde gibi bir şey bir yandan tanık olması. Arkasından diğer riskleri de getiriyor.” demiştir.

G4 K3 (Psikolog, Aile Mahkemesi Uzmanı): “(B)öyle bir şey yaşanmış olması da bir mağduriyettir. Travma sonrası stres bozukluğu diye bir şey var anksiyete skalasının içerisinde. Tanımlamalardan biri şuydu sanırım, kişinin ya kendisinde ya da bir yakınına karşı gerçekleşen bir olay. Tabii bu bir doğal afette olabilir, bir

suçta olabilir, başka bir şey de olabilir. Karşısındaki yakınına karşı olmuş olsa bile bununla ilgili bundan dolayı travma sonrası stres bozukluğu yaşayabiliyor. Yani bu kadar geniş bir şey aslında. Yani sadece bize olması değil karşımızdaki bir yakınımıza, gördüğümüz birine olması da birinin başına bir şey gelmesi sonucunda da travma sonrası stres bozukluğuna maruz kalabiliyor, akut veya kronik olmak üzere. Ceza Mahkemeleri'nde görmedim ama dediğim gibi Aile Mahkemeleri'nde böyle bir şey değerlendirdiğimizde en çok karşımıza çıkan şey şiddet olur. Aile içi şiddete tanık olmuş, birebir tanık olmuş çocuklar. Bunun en büyük örneklerinden bir tanesi de ki genelde babanın anneye şiddet uyguladığını varsayarsak; babaya karşı gerçekleşen bir ebeveyn yabancılaşıma sendromu oluyor. Ciddi bir şekilde babayla görüşmeme onla konuşmama ona ciddi bir öfke duyma nefret etme ve gibi şeyleri sıkça görüyoruz. Sıkça karşılaşıyoruz açıkçası.”

G5 K2 (Sosyal Hizmet Uzmanı, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): *“(B)ana suça sürüklenen çocuk olarak gelmiş bir çocuk da, işte babam annemi öldürdü. Ben küçükken öldürdü dedi. Bizzat bunun görgü tanığı ama üzerinden çok da zaman geçmiş. Yine onun etkisini tamamen şu an görmek çok mümkün olmuyor ya da bizim yaptığımız buradaki görüşmede, kısa ve tek görüşmede çok mümkünatı olmayabiliyor ama bu bağlamda şunu söyleyebiliyor çocuk: Babam annemi öldürdü sonrada ailemiz dağıldı zaten. Çocuk bunu görmüş, bunun bizzat şahidi olmuş. Hem anneyi kaybetmiş oluyor hem babayı kaybetmiş oluyor. Çünkü baba cezaevinde. “Sonrasında ailemiz dağıldı. O zamandan sonra ben bir ablamda kaldım, bir ağabeyimde kaldım. Uzun zamandır da sokakta kalıyorum” diyor. Zaten olayın devamı niteliğinde çocuğun tüm hayat dinamikleri değişmiş oluyor. Onun öncesinde okula devam eden başarılı da bir çocukken sonrasında tamamen hayat dinamikleri değişmiş oluyor. Bu bağlamda çocuk üzerindeki etkisini görebiliyoruz. Direkt olayın üzerinden yakın zaman içerisinde görmüş olmadığımız için direkt tam belirtilerini şahsen ben o görüşmede elde edemediğimi düşünüyorum ama daha uzun soluklu bir görüşme olsa, terapi modunda olsa belki olabilir. Ama bizim buradaki görüşmelerde birebir etkisini o an görmüş olmuyor ama sonrasında işte yaşamının değişmesiyle direkt etkisi olduğunu görebiliyoruz. Zaten bizzat kendisi söylüyor ailem dağıldı. Direkt ağızından çıkan kelime bu. Belki adli sisteme tanık olarak girdiğinde fark*

edilebilir bir durum olsaydı; hatırladığım kadarıyla evli ağabey ve abla vardı. Belki desteklenerek, mesela sosyal hizmetler tarafından maddi olarak desteklenseydi, aynı nakdi yardım dediğimiz şey uygulanarak o ablanın ya da ağabeyinin yanında kalması desteklenmiş olsaydı... Şu an kardeşine bakmak bir abla olarak külfet ama zaten maddi bir yardım sağlansa onun bakımını sağladığı için, o yardımı sağladığı için, belki ağabey ya da abla o bakımı isteyerek yapmış olacaktı. Bu anlamda desteklenmiş olsaydı, Çocuğun psikolojik durumu için gerekli danışmanlık tedbiri uygulanmış olsaydı ve çocuğun aile denetimi, denetim mekanizması sağlanabilmiş olsaydı belki, o çocuk eğitime devam eden hiçbir şekilde olumsuz arkadaş çevresine karışmayan bunun getirisi olarak madde kullanma öyküsü olmayan ve suç öyküsü olmayan bir çocuk olabilirdi. Yani ilk olayın kırılma noktası, yani hayatının kırılma noktasında müdahale edilmiş olsaydı, hangi yönden eksiklikleri varsa, eminim ki değişiklikler büyük olurdu.”

“(K)urumlar arası işbirliği de çok önemli. Yani tanık adli sisteme ilk olarak girdi. Oradan sosyal hizmetler, Sağlık Bakanlığı, belki eğitime devam edebilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı, tüm kurumlar o çocuk için işbirliğinde olmuş olsaydı zaten her yönden desteklenmiş olacaktı. Ama maalesef o çok olmuyor tanık için zaten dediğimiz gibi böyle bir şey yapılmış olmuyor.”

G5 K4 (Pedagog, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): *“(K)anunlar yapılırken bir takım eksiklikler oluyor. Mağdur dediğinizde suçtan zarar gören insan demek, yani ne olursa olsun suçtan zarar gören. Ama burada hukukçularda bir sıkıntı var bence. Madde olarak bakıyorlar her şeye. Sonuçta orada normal mağdur onun fiziksel etkisine de maruz kalmış, duygusal etkisine de maruz kalmış mağdur olan çocuk. Peki, tanık neye maruz kalmış? Duygusal etkisine. O da duygusal olarak aslında bir mağduriyet yaşıyor orada. Gerçekten o olaya şahit olmuş üzülmüş, yıkım yaşamış. Bu açıdan baktığımız zaman gerçekten tanık çocuklarda mağdur olmalı. O şekilde o yasanın içerisine konulmalı ama ayırıyorlar, bölüyorlar. Bakıyorlar işte maddi olarak zarar var mı? Yok. O zaman bir şey yok. Böyle değil çünkü duygusal şiddet diye de bir şey var. Duygusal şiddet de uygulayabilir bir insan bir insana. İnsanlar davacı birbirlerinden mahkemelerde. O çocuk da mağdur, onun duygusal yıkımına maruz kalmış. O şekilde de düşünebilir aslında. Biraz böyle tam kavramları*

ayırmaya çalışıyorlar. Aslında bütüncül bakmak gerekiyor olaya. Suça sürüklenen çocuk bile dediğinizde bir mağduriyet tarafı var. Aslında dipten başlangıçtan baktığınız zaman. Ailesinden, çıkış noktasından, bulunduğu toplumdaki o kültürden baktığınız zaman onun bile bir mağdur bir tarafı var. Çok ayırmamak gerekiyor. Gerçekten ihtiyacı olanlara o hizmetin sunulması gerekiyor.”

Yine aynı katılımcı devamında:“(B)ence aile içinde olan olaylara tanıklık daha başka, başka olaylara karşı tanıklık daha başka. O çocukta daha farklı duygular oluşturur. Aile içinde, korku panik yalnız kalma... Sonuçta biri zarar görmüş öteki de suçlu diyelim ona tanıklık yapacak o şekilde tamamen ben yalnız kaldım yanımda kimse olmayacak gibi düşünebilir. Başından beri olay olduktan sonra ya da mahkemeye çağırıldıktan sonra çocukta bir korku olabilir bu şekilde. Bir de ona sunulan hizmetler yetersizse uzmanlık tabii yetersiz. O şekilde tabii sıkıntılar olabilir.” demiştir.

G5 K5 (Psikolog, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): “(Ç)ocuk adli süreci ne kadar ilgilendiriyor o önemli çocuk ailede yaşadığı bir cinayet olayını, annesi babasını öldürüyor, babası annesini öldürüyor... Bu aslında adli süreci değil de sosyal hizmetleri genel olarak ilgilendiren bir konu. Olay adli sürece yansımadan öncede çocuk o şiddeti o evde görüyor. O travmatik olayı her daim yaşıyor çocuk normalleştiriyor. ”

G6 K1 (Psikolog, Sosyal Hizmetler Çalışanı): “(B)ir çocuğun, bir yetişkinin değil bir çocuğun suça tanık olmasından bahsediyorsak eğer çok yüksek ihtimalle ailesinden veya çok yakın çevresinden bir suça tanıklık etmiştir. Çünkü hani yaşı büyüdükçe ve yetişkinliğe doğru gitmeye başladığında sosyal çevrenin değişmeye başlıyor. O zaman gittiğin herhangi bir yerde oturduğun bir kafede, sokakta yürürken de bir suça tanık olma olasılığın yüksek olur ama çocuğun suça tanık olmasından bahsediyorsak eğer çevresi daha dar olduğu için henüz yaşından ve gelişim düzeyinden dolayı onun çevresini genelde hep akraba yakın çevre konu komşu mahalle ve aile oluşturuyor ya da okula devam ediyorsa okul. Yakınlaştıkça temas arttıkça suça tanıklıkta olduğuna ilişkin travma daha ağır oluyor. Sokaktan geçerken bir adamın diğerine vurduğunu görmek şok etkisi yaratır sende birkaç saat

sonra unutursun ama gazetede okuduğun haberden bir farkı yoktur. Ama o çevrenin içerisinde suça tanık olduğunda çocuk tanıdığı bildiği insanların birbirine yaptığı bir şey söz konusu olduğu için güven bağı ciddi anlamda zedeleniyor, Bağlanma çok önemli bir şey. Çocukluk döneminde sağlıklı bağlanmayı başarabilmen gerekir ki daha sonrasında ruhsal açıdan dengeleri sağlıklı bir birey olasın. Bu bağlanma olayı ciddi anlamda zedeleyen bir şey. Güveni çok fazla zedeleyen bir şey bu zaten. Yeterince travmatik bir şey. Çocuğun bunu normalize edebiliyor olması bile çok ağır bir travma aslında. Çocuk her şekilde bunu bir travma olarak yaşıyor ve en başta bu noktadan aslında desteğe ihtiyacı var.”

G6 K5 (Sosyolog, Sosyal Hizmetlerde Görevli): *“(Ç)ocuklar ağır travmatik zamanlar geçiriyor. Birçok çocukta geceleri uyuyamama, ölüm korkusu, dışarıyla sosyal ilişki kuramama gibi tüm ciddi problemleri gözlemledik. Özellikle uyuyamama şikâyetiyle gelen birçok çocuk oldu bize, psikoloğa yönlendirdiğimiz. Bizim gözlemlediğimiz şahit olduğumuz şeyler bunlardı.”*

Katılımcı devamında; *“(T)ravma yaşıyorlar zamanında müdahale edilmezse, zamanında çocuğa yardım uzanmazsa hayatında bir sürü karşılığı oluyor. Ciddi karşılıkları oluyor. Yaşanıyor bitiyor geçiyor denemez bunlar için. Çok ciddi psikolojik, hatta bazı örneklerde psikiyatrik destekler lazım. E'den¹¹²bahsetmiştik.Çok uzunca bir süre E kimseyle iletişim kuramadı, görüşmek istemedi. Hatta bir proje için yazdığı kısa bir filmde kendini sokak köpeği gibi hissettiğinden bahsediyordu, herkesin ona zarar verdiği. İkinci senenin sonunda E yavaş yavaş insanlarla iletişime geçti. Ama benzer bir sıkıntıyı da E'in Kanada'ya gidişinde yaşadık. Buradaki insanlara güvenmeye başladı ama tekrar ülke değiştirip çevre değiştirmeye başladı ve buna da çok istekli değildi. Bir yandan heyecanlıydı ama bir yandan da çok korkuyordu. Ama atlatmak zorunda olduğu bir şeydi. Ciddi bir katliama şahit oluyor E. Bütün ailesi gözlerinin önde öldürülüyor. İlk geldiğinde donuktu bakışları.”*

Katılımcı devamında; *“(S)uçta tanıklık etmenin zihnimize nasıl kaydedildiği, bunun iyi mi kötü mü olduğu veya bunun bir karşılığı olup olmadığı konusunda fikirlerimiz*

¹¹² Görüşmecinin sözünü ettiği çocuğun ismi kullanılmayarak, E olarak adlandırılmıştır.

suçla ilişkimizi belirliyor. Yani bizim adalet duygumuzu zedeleyen ama bunun karşılığında hiçbir şey olmadığını gördüğümüz zaman bir sonraki seferde bizde kendi adalete duygumuzu böyle tecelli edebiliyoruz. Muhtemelen bir sürü araştırmalarda da şiddet uygulayan kişinin, çok genel geçer değildir belki ama böyle sayılar var, şiddet gördüğü, şiddete tanıklık ettiği örnekler mevcut. Ailede başlıyorsa, ülkesinde savaşta başlıyorsa çocuk bir şekilde şiddeti içselleştirebilir.” demiştir.

5. Yasa Koyucu Olsaydınız Suça Tanık Olan Çocuklar Yönünden Nasıl Bir Prosedür Öngörüldünüz?

Uzmanlardan bu soruyla mevcut yasal düzenlemeler karşısında, kendilerinin yasa koyucu olması halinde, tanık çocuklar için nasıl bir prosedür uygulanmasını öngördükleri öğrenilmek istenmiştir. Onların, tanık çocuklar hakkında deneyimlerinden oluşturdukları kanaatin ışığında yeni bir yasal düzenleme yapılması halinde neleri kriter alacakları araştırılmıştır.

Katılımcılardan G1 K1, var olan sistemin tamamen yerle bir edilmesi gerektiğini, seçilen hakim ve savcılarının yerine yenilerinin seçilmesi gerektiğini, çocuklarla çalışılması için bir sene boyunca terapi ve süpervizyon alınması gerektiğini, ben yaptım oldu anlayışı sürdüğü müddetçe kendilerinin sisteme dahil olmak istemediklerini, çünkü kendilerinin de travma yaşadıklarını, ben yaptım oldu anlayışında bireysel patolojilerin çok etkili olduğunu söylemiştir.

Katılımcılardan G1 K2, belki tanığa da mağdura yaptığımızın aynısını yaptığımızı, çocuğu polisin dinlediğini, savcının dinlediğini, mahkemenin dinlediğini, aynı şekilde tanık çocuğunda aradan bir yıl geçip çocuk tanığın tekrar mahkemeye getirilebileceğini söylemiştir. Çocuklara yaklaşımları için hâkimlerin de uzmanlaşması gerektiğini, suçla yoksulluk arasında bir ilişki olduğunu, mağdurların da düşük sosyo-ekonomik seviyede olduklarını ve sosyal desteğe ihtiyaçları olduğunu söylemiştir.

Katılımcılardan G1 K4, hâkimlerin seçilmelerinde belirli kriterler konulması gerektiğini, tanıklarla da ön görüşme yapılması gerektiğini söylemiştir.

Katılımcılardan G2 K3, tanık çocuğa soruların korkutmadan, yönlendirmeden sorulması gerektiğini, çünkü tanık da olsa onun çocuk olduğunu, korktuğu bir yer olan mahkeme salonunda bulunduğunu, dolayısıyla onun da kendini ifade edebilmesine olanak verilecek şekilde ifadesinin alınması gerektiğini, bu yüzden ifadesi esnasında yanında uzman bulundurulması gerektiğini, çünkü tanık çocuğun da direkt etki eden bir ifade verdiğini söylemiştir.

Katılımcılardan G2 K2, sistem içerisinde çocuk varsa duruşmada, çocuğun mutlaka uzman eşliğinde olması gerektiğini, bunun takdir hakkına bırakmadan zorunlu olarak yapılması gerektiğini, bunun savunma hakkını da yargılamayı da direkt etkileyen bir şey olduğunu söylemiştir. Kanunun değiştirilmesi gerektiğini, sadece mağdur değil, adli sistem içerisine giren bütün çocukların yanında uzman bulundurulması gerektiğini, mağdur çocuk için izlenen prosedürün de yeterli olmadığını, suça sürüklenen çocukların poliste ifadesi alınmadığını, çocuk savcısının alması gerektiğini ama mağdur çocuğun alınabildiğini, suç mağduru çocuğun polise ayrı gittiğini, savcıya ayrı gittiğini, adli tıpa ayrı gittiğini yani beş ayrı kuruma gittiğini, bunu ifade alımının polis yapmaması gerektiğini, sürecin savcılıktan başlaması gerektiğini, tanık çocuk için de ayrı bir prosedür izlenmesi gerektiğini, tanık çocukla mağdur çocuğun kendi açısından çok da bir farkı olmadığını söylemiştir. Mağdur ve suça sürüklenen çocuğa yapılan ön görüşmenin, tanık çocuğa da yapılması gerektiğini, yasal haklarının hatırlatılıp, kim nerededir, nasıl oturur, hâkim, savcı, avukat kimdir ve nerede durur çocuğa bunların hepsinin verilmesinin gerektiğini, en azından o ilk heyecanı atabilmesinin ve rahat bir şekilde ifade verebilmesinin, neyle karşılaşacağını bilmesi gerektiğini söylemiştir.

Katılımcılardan G2 K5, çocuğun duruşmaya hiç girmemesi gerektiğini, özel odalarda ifadesinin alınması gerektiğini ve emniyet aşamasında da uzmanın olmasının çok önemli olduğunu söylemiştir.

Katılımcılardan G3 K3, belki de tanık çocukların adliyeye hiç getirilmemesi gerektiğini, çocuk koruma merkezi gibi daha uygun koşullarda başka bir yerde

ifadesinin alınması gerektiğini, çocuğun mahkemeye gelmesinin çok gerekli bir şey olmadığını söylemiştir.

Katılımcılardan G3 K2, suç gerçekleşir gerçekleşmez anında basına da yansıyabildiğini, bu çocukların medya aracılığıyla çok fazla şeye de maruz kalabildiğini ve bunun önüne de geçilebileceğini, çocuk koruma kanundaki sağlık tedbiri işletilebileceğini, bu tedbirlerin tanık çocuklara da uygulanmasının söz konusu olması için kanunda düzenlemeye gidilebileceğini söylemiştir.

Katılımcılardan G3 K1, söz konusu tedbirlerin de uygulanıp uygulanmadığına ilişkin denetim ve ikna süreci olması gerektiğini söylemiştir.

Katılımcılardan G4 K1, mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuk arasında fark gözetilmeden, her çocuğun uzman eşliğinde dinlenmesi gerektiğini, amacın zaten çocuğun süreçten etkilenmemesini sağlamaksa o zaman her çocuğun uzman eşliğinde dinlenmesi gerektiğini, hâkimin yaklaşımı değişmediği müddetçe istenilen tüm fiziksel koşullar değiştirilse dahi bunun hiçbir işe yaramayacağını çünkü o prosedürü uygulayacak kişinin de hâkim olduğunu, kararı verecek olanın da hâkim olduğunu, hâkimin anlayışının değiştiği zaman yasaların değişmesinin bile çok gerekemeyebileceğini, çok bariz olaylarda çocukların tanık olarak dinlenmemesi gerektiğini beyan etmiştir.

Katılımcılardan G4 K2, çocuğun olaya en yakın tarihte uzman bir kişi tarafından ifadesinin alınıp daha sonraki sürece mümkün olduğunca dâhil edilmemesi gerektiğini, yine eksik kalan noktalar varsa uzman olan bir kişi tarafından video ile ifadesinin alınması gerektiğini, tanık çocuğun adli ortamda sanık ve mağdur arasında ikilememe düşürülmemesi gerektiğini, çok bağımsız bir ortamda uzmanla baş başa ifadesini alınıp bunun mahkemeye yansması gerektiğini, adli ortama sokulmasının çocuğu her yönden travmatize edeceğini, koruma tedbirlerinin tanık çocuk içinde uygulanabileceğini söylemiştir.

Katılımcılardan G4 K3, çocuk tanığın mağdur dinlenmesiyle aynı olması gerektiğini ama mağdurun şu anki dinlenmesiyle aynı olmaması gerektiğini, bunları da hâkim ve savcılarının yapmaması gerektiğini, tanığın ifadesinin ikincil travmatizasyona yol

açmayacak şekilde sağlıklı bir ortamda ve çocuk gelişiminden anlayan kişilerce, sadece bir kez alınması gerektiğini, ifadenin duruşma salonu ortamında değil, sağlıklı bir ortamda alınması gerektiğini söylemiştir.

Katılımcılardan G5 K1, suça sürüklenen çocuğun, mağdur ve tanığın adli sisteme sokulmadan önce bağımsız bir birimde uzmanla ifadesi alınması gerektiğini, çocukla ilgili çalışacak her kişinin hâkim ya da avukat da olsa asgari düzeyde çocuk gelişimi biliyor olması gerektiğini, bu mevcut sistem içerisinde çocuğun tanık olarak dinlenmemesi gerektiğini söylemiştir.

Katılımcılardan G5 K2, suça tanıklıkta, o kırılma aşamasında ilk müdahale yapılırsa belki daha sonra çocuğun problem yaşamayacağını, çocuğun o stresi atabilmesi için duruşma öncesi boş salonu görerek pratik yapılması gerektiğini söylemiştir.

Katılımcılardan G6 K1, aynı şekilde mağdur çocuğa uygulanan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin tanık çocuğa da uygulanması gerektiğini söylemiştir.

Katılımcılardan G6 K3, olay sonrasında çocuğun takibinin yapılması gerektiğini ve muhakkak sağlık tedbiri alınması gerektiğini, tanık çocuğun düzenli olarak psikolog ya da psikiyatrist tarafından tedavi görmesi gerektiğini, çünkü çocuğun travma yaşadığını beyan etmiştir. Suça sürüklenen çocukları ayırdığımızda, tanık ve mağdurun hemen hemen aynı olduğunu, tanık çocuk için de tedbirlerin uygulanması gerektiğini, bu durumun çok detaylı izlenebileceğini, çocuk mahkemelerinin de adliyeden ayrı bir yerde toplanması gerektiğini, çocukla ilgili meslek elemanlarının ayrı uzmanlaşmış ve tam donanımlı olması gerektiğini, hâkimlerin duyarlı olması gerektiğini, tanık çocukların korkuyla ifade veremeyeceklerini, bu yüzden muhakkak ifade için hazırlanması gerektiğini, çocuğun tanıklık yapmasının çok özel bir durum olduğunu ve onun duruşma öncesi hazırlanması gerektiğini söylemiştir.

Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri aşağıdaki şekildedir:

G1 K1 (Psikolog, Çocuk Mahkemesi Uzmanı) *“(B)ilmek bir çocuğun üzerinde çok önemli bir kontrol sağlıyor. İnsan kendi hayatını kontrol ettiği zaman çok daha rahat oluyor. Başına ne geleceğine dair bir fikri oluyor. Bilinmez de olmak aslında sallanmak demek. Tamamen çok rahatlattığını inanıyorum. Ben kendimi koyuyorum*

bu kadar şeyi bilmeme rağmen ben bile bu kadar telaşlanıyorsam içerde. Bir çocuk neler yaşıyordur.”

Katılımcı devamında; “(B)en çok düşük sosyo-ekonomik seviyelerle çalışıyorum. Ben sözel olarak anlatımım sırasında paraları varsa ailenin dışarıdan psikolojik destek almaları gerektiğini söylüyorum ama herkesin yapacak gücü yok. Çünkü psiko-sosyal destek ya da terapi çok pahalı bir şey ve bu şeyin mutlaka ücretsiz olması gerektiğini düşünüyorum aile ve çocuklar için. Ya da çok cüzi miktarlarda olması gerektiğini düşünüyorum. Orada çalışan insanların da maaşlarının devlet tarafından karşılanması gerek. Örneğin Adli Tıp'ta şöyle bir şey var; çocuk geliyor buraya bir suçun faili, aynı zamanda muayene için 75-TL para veriyor. Çocuğun cebinde otobüse verecek para yok. Zaten memur getiriyor götürüyor. Böyle bir şey değil. O ücretlendirmeler tamamen devlet tarafından karşılanmalı. O birimlerin sayıları artmalı ama gerçekten sadece o alanda çalışan, yayılmayacak, derinleşmiş ve özelleşmiş kişiler, işini son derece iyi yapan uzmanlar olmalı diye düşünüyorum.” demiştir.

G1 K3 (Psikolog, Aile Mahkemesi Uzmanı): “(B)iz bir trafik cezası bile söz konusuysen duruşmaya çıkıyorsak ya da en azından birine tanıklık ediyor olsak, konuşurken heyecanlanıyoruz. Zaman zaman idari soruşturma geçiriyoruz. Orada bile ne kadar heyecanlanıyoruz. Bunun bir çocuk olduğunu ve ilk kez duruşmaya çıktığını düşünürsek en azından nasıl bir süreçle karşılaşacaklarına ilişkin bir bilgilendirme söz konusu olmalı. ”

Katılımcı devamında; “(B)ence Aynalı odada olay ilk cereyan ettiğinde gelsin. Bir görüşmeyi iyi yapan uzmanla, bizim meslek gruplarından, psikolog, rehberlikçi bu ifadeyi alınsın ama burada çalışan psikologlara gerçekten önce iyi bir eğitimden geçirildikten sonra bu görevlere gelsin. Bu aynanın arkasında savcı mı duruyor artık, polis mi duruyor, hâkim mi duruyor, bir kez video ya alsınlar ve bu çocukları bir daha çağırmasınlar artık ve defalarca çocuk bunu yaşamak zorunda kalmasın. Aynalı oda da sorsunlar. Ekstra sormak istediklerini uzmana iletinler, uzman tekrar sorsun. Tekrar bir ikinci bir oturummuş gibi beklide. Ama ondan sonra bitsin. Defalarcaya gerek yok.” demiştir.

Katılımcı devamında; “(S)adece adli sistem de çalışan mağdurla ve tanıkların uğradığı ruhsal sıkıntıyla çalışan ruhsal birimler olsa, A çocuğu mutlaka gitsin bir ruhsal değerlendirmesi yapılsın, ihtiyacı varsa tedavisi yapılsın. Burada şunu unutmamak gerekiyor ki bu çocukların anne babaları da destek almak istiyor. Öyle bir birim olmamalı ki hem çocuk hem anne babasıyla çalışabilecek, psiko-sosyal destek verebilen bir birim olması lazım.” demiştir.

Yine aynı katılımcı; “(Ç)ok iyi niyetli olan, alanında çocukla ilgili master yapmış bir savcı. Bir mağdur çocuk on yaşında cinsel tacize uğruyor. Hareketli bir çocuk yani... Bak görüyor musun çocuk nasılda işve veriyor diyen bir zihniyetin çocuk savcısı olmaması gerekiyor.” demiştir.

G2 K3 (Psikolog, Aile Mahkemesi Uzmanı): “(E)n kısa zamanda çocuğu örselemeden etkilemeden alınabilecek en somut bilgiyi almak, sonra çocuğu bırakmak gerek. Çünkü çocuk için zor bir süreç tanık da olsa mağdur da olsa, suça sürüklenen de olsa. Dolayısıyla yanında uzman bulunması görüşme esnasında, hâkimin uzmanla, herkesle birlikte iş birliği halinde çalışabilmesi, bu işin çok daha düzgün bir şekilde yapılmasını daha kısa sürede daha temiz bilgi alınmasını sağlayacak bir şey. Hâkimle çocuğun daha rahat iletişim kurabilmesi, daha rahat çocuğun anlayabileceği şekle dönüştürülmesi bazen soruların... Bu bile yetiyor. Anlamayabiliyor çocuk, tamamen başka bir şeye cevap veriyor olabilir o sırada. Onların arasındaki iletişim de daha sağlıklı olabilmesi hem süreci kısaltır, hem çocuğu daha az öreseler, hem de daha temiz bir bilginin hemen alınmasına neden olur. Dolayısıyla böyle bir işbirliği tabii ki gerekiyor.”

Katılımcı devamında;“(T)anık da olsa, mağdur da olsa, suça sürüklenen çocuk da olsa o çocuk için, bir yargılama sürecinin içine giriyor, bu belirsizliği kırmak. Çocuğun anlayabileceği şekilde yani onun yaşına ve gelişimine uygun bir şekilde süreci ona anlatabilmek ve çocuğu da bu şekilde örselemeden olabilecek en az travmatizasyonla en sağlam, iyi bilgiyi alabilmek için bu süreçte kim varsa herkesin iş birliği yapması lazım. Psikolog, hâkim, polis, avukat... Çünkü amaç ortak. Çünkü amaç bu çocuğu örselemeden, ondan istenilen bilgiyi hemen alıp, bitirmek onun işini burada. O yüzden herkesin yeterince işbirliği yapması gerekiyor.” demiştir.

G2 K2 (Psikolog, Aile Mahkemesi Uzmanı): “(M)esela mağdur çocuklarda hâkim uzman görüşüne başvurduğu zaman bu çocuğun ifadesine itibar edilir mi diye soruyor. Bu sorunun aynısı tanık çocuk içinde sorulması lazım. Yani bu çocuk herhangi bir etki altında kalmadan mı veriyor ifadesini aslında, hâkimin sorduğu o. Siz bunu mağdur için yapıyorsanız tanık çocuk içinde yapmanız lazım.”

Katılımcı devamında; “(Ö)zellikle aile içi şiddetti düşündüğünüzde çocuk aynı zamanda mağdur konumunda. Sadece tanık konumunda değil. Baba, anneye zarar veriyorsa aslında çocuğa da zarar vermiş oluyor. Suçun tek mağduru anne değil aslında çocuk da mağdur. Çocuk sadece tanık değil, mağdur. Siz onu tanık olarak getiriyorsunuz oraya. Yeniden bir düzenleme yapılması lazım. Bir kaç madde revize edilse kendiliğinden ortadan kalkacak bir sorun.” demiştir.

Yine aynı katılımcı; “(Ç)ocuk söz konusu olduğunda emniyet aşamasının hiç olmaması lazım. Cebinde silah olan polisler... Zaten bizim toplumumuzda polisler çocukları korkutmak amaçlı olarak kullanılıyor. Bak seni polis amcalara veririm, şöyle olur böyle olur... Sen çocuğu götürüyorsun karakola ifadesini alıyorsun zaten çocuk dehşete düşüyor.” demiştir.

G2 K1 (Psikolog, Aile Mahkemesi Uzmanı): “(N)asıl o salonda hâkim varsa kâtip varsa avukatı varsa, o salonda çocuktan anlayan birilerinin olması lazım. Bu kadar inisiyatife bağlı olmaması lazım. Hiçbir emniyet ifadesinde uzman yok imzalarda.”

G2 K5 (Psikolog, Aile Mahkemesi Uzmanı): “(B)izim bile unuttuğumuz bir şeydi tanık-mağdur. Suça sürüklenen çocuk ve mağdur için neler yapılıyorsa tanık çocuk içinde aynı hassasiyet gösterilmesi gerekiyor.”

G2 K4 (Psikolog, Aile Mahkemesi Uzmanı): “(S)onuçta çocuk, tanık da olsa, mağdur da olsa. Onun dilinden anlayan biriyle, örselemeden, yargıya da yardımcı olacak şekilde ifadenin alınıp, o anda bir travma olmamış gibi gözükse bile, takip edilmesi faydalı olabilir. Çünkü olmayacağının garantisi yok. Mutlaka olur travmatik süreç.”

G4 K3 (Psikolog, aile Mahkemesi Uzmanı): “(M)ağdur yine bir açıdan bakıldığında, kendine anlatıyor. Kendinden sorumlu. O, haliyle sanığı suçlayıcı konuşacak. Tanık

için bence çok farklı şeyler giriyor işin içerisine, başka paternler giriyor işin içerisine. Düşünülmesi gereken o kadar çok şey var ki aslında. Gerçeği de söylemek isteyebilir tabii ama bunu söylemeyeceği durumları da göz önünde bulundurmak lazım belki de farklı bir şekilde yaklaşmak lazım. Mağdurdan bile farklı yaklaşmak lazım. Çünkü mağdurun çizgisi belli mağdur kendini koruyacak en kötü ihtimalle sanık tanıdığıysa onunla ilgili bir kıvıracak. Tanık için sanki daha fazla seçenek var gibi. Daha korkutucu.”

G4 K4 (Sosyal Hizmet Uzmanı, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): *“(M)esela mağdur için ifade alımında az önce bahsettim ya daha önceden ön rapor alınabilir, o çocuk oraya çıkartılmayabilir, bin bir türlü yol var aslında. Var olan yapı içerisinde bunu oluşturmak çok mümkün aslında yasal zeminde hazır bunun için. Mesela şöyle bir örnek var. İki çocuk, bir tanesi zengin aile çocuğu, villaları var vs. Biri beş yaşındaydı diğeri on bir yaşındaydı. Erkek olan on bir yaşında, kız olan dört buçuk-beş yaşlarında. Diğeri çocuk giriyor zengin çocuğun evine, orada cinsel istismar gibi bir şey söz konusu sanırım. Gerçekte var mı yok mu orasını bilmiyorum. Davayı takip etmedim ama şöyle bir şey oluyor ne tanık ne mağdur ne suça sürüklenen çocuk mahkemeye çıkartılmadı. Hâkim dedi ki sormak istediğiniz soruları yazılı olarak bana verin uzman doktor unvanlı bir psikiyatrist eşliğinde çocuklar ofiste görüşecekler, sorular sorulacak ve daha sonra mahkemeye bunlar verilecek. Çok mümkün aslında. Pratikte yapılabilir şeyler ve bu şekilde işledi mahkeme. O çocuklar bir kere geldiler. Her hangi bir ifadede vermediler. Daha sonra oradan ayrıldılar bir daha da mahkemeye gelmediler. Bu şekilde işletildi.”*

G5 K3 (Psikolog, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): *“(M)ağdurla ilgili orada bulunma amacımız; çocuktaki bilgiyi mahkemeye, mahkemenin ifadesini çocuğa aktarmak, çocuğun örselenmemesi. Mümkün olduğunca o ortamda kendini iyi, rahat hissetmesini sağlamak. Başka bir amacımız var mı? Yok. Bunun dışında herhangi bir yorum yapamayız. Aynı şekilde tanık içinde bundan farklı bir şey olamaz. Atıyorum ilerde tanıkla ilgili uzman çağırılacak biz gittik. Soracakları şey doğru mu söylüyor yalan mı söylüyor. Yalan makinesi miyiz biz? Muhtemelen öyle şeylerle karşılaşacağız. O durumlarda çocuğun örselenip örselenmemesi tanık koltuğunda olduğu zaman, uzmanın yanında ifade vermesi daha doğru olur.”*

G5 K4 (Pedagog, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): “(Ç)ocuk çok iyi bilgilendirilmeli. Haklarını çok iyi öğrenmeli. Bu hizmet ona sunulmalı. Ondan sonra ben çocuklara güveniyorum. Onlara güvenmek zorundayız o aşamadan sonra.”

Yine aynı katılımcı devamında: “(S)istem kurulduktan sonra her şey daha kolay olur, her iş. Burada da tanıklıkla ilgili bir sistem çalışması olsa, kimin ne yapacağı nasıl davranacağı belli olsa...” demiştir.

G5 K5 (Psikolog, Çocuk Mahkemesi Uzmanı): “(U)ygun ortam sağlanarak çocuğa tanık olup olmama konusu kendisine bırakılmalı. Gelişmişlik düzeyiyle de alakalı çünkü şöyle bir durum var, bir çocuk tanık olarak dinlendiğinde orada olumlu bir şey de söylese olumsuz bir şeyde söylese sonuçta dava sonuçlandığında onunda bir sorumluluk olduğunu hissedecek. O baskıyı her zaman hissedecek. Bir de kendi ailesini, kendi yakınlarını ilgilendiren bir durumda bunun sorumluluğunu daha fazla hissedecek. Kendini suçlayabilir, dönemiyle ilgili daha fazla yük almasına neden olacak bu durumda. Belki onun kararını daha gelişim açısından çocuğa bırakmak... Bir de mekânsal düzenlemenin dışında orada bulunan insanların da düzenlemeye tabi tutulması gerekiyor. Sadece orada sanık, mağdur bunlar dışında bence avukatların da çocuğa baskı kurabilecek diğer unsurlarında ifadesinde dışarı çıkarılması gerekiyor.”

G6 K1(Psikolog, Sosyal Hizmetler Çalışanı): “(B)ize gelen çocuğun nereden geldiği bellidir. Belli başlı semtlerden belli başlı ilçelerden gelir çocuklar, ben üç yıldır çalışıyorum. Geçenlerde çocuk kayıt kütük defterine baktım. Sirkülasyon halinde yüz kırk beş çocuk gelmiş gitmiş. Bir kısmı halen burada. Ben sadece yüz elliye yakın çocuk gördüm bunun hacrinde bilirkişi olarak görevlendirildiğim duruşmalarda mahkemelerde sayısız çocuk gördüm ifade almak için bulunmak için çocuk büroya gittiğim zaman en az bir o kadar görmüşümdür. Toplamda neredeyse üç yüze yakın sayıda vakıa gördüm çalıştığım dönemden itibaren. Belli başlı semtlerden geliyor. Esenler, Bağcılar, Bayrampaşa, Esenyurt. Avrupa yakası için. Anadolu yakasında haberdar değilim çünkü hep Avrupa yakasında çalıştım. Tarlabası, Hacıhüsrev gibi semtlerden, suçun yerleşik düzen haline gelip de statü simgesi haline gelen semtler. Ve bahsettiğim çok sayıda daha ekonomik düzeyi çok daha düşük olan, sokak

yaşantısının çok daha fazla olduğu bu tip semtler var. Şirinevler ve bahsettiğimiz diğer semtler, bu belli bir şey ve hani diğer KBRM çalışan meslek elemanlarıyla da konuştuğumuzda onlara da hep benzer semtlerden geliyor. Asıl kriz burada. Eğer bu bölgelere ağırlık vererek biraz daha çalışabilirsek koruyucu destekleyici şekilde, danışmanlık hizmeti verebilirsek bunları dönem dönem zorunlu hale getirerek, bir sistem oluşturabilir aslında rahatlıkla. Ama düzenli olarak takibini yapsak bu ailelerin, o semtlerde ciddi bir çalışma yapılırsa, biraz daha oraya eğilerek, suça tanık olan çocuğu da görürsün ona göre önlem alırsın daha sonrasında bir mağduriyet yaşama veya daha sonrasında suça sürüklenme ihtimali, riskini azaltmayı başarabilirsin. Yasa olarak da hukuksal olarak da bu çocukları biraz daha koruyacak, destekleyecek önlemler alındığı zaman aslında zincirleme olarak bizim de iş yükümüzde bir azalma olacak ve daha kaliteli hizmet verebiliriz. Şu anda 25, 26 çocuğun kaldığı yerde tek psikolog olarak, tek sosyolog olarak çalıştığında mümkün değil verimli bir şey yapabilmeyen, gerçekten bir çocuğun rehabilitasyonu ile ilgilenebilmen. Her şey yasalar önünde biraz daha netleştirilebilirse, yasaların uygulanması daha sağlıklı olabilse biraz da koruyucu destekleyici önlemler belirlenebilse daha sağlıklı bir model ortaya çıkacak ama olamıyor maalesef.”

G6 K4 (Sosyolog, Sosyal Hizmetler Çalışanı): *“(B)ir mağduriyetleri söz konusu ciddi anlamda. Tanık olmanın getirdiği mağduriyetin rehabilitasyonu üzerine ciddi bir program yapmayı öngörürdüm. Çünkü bu çok önemli travmalara yol açabiliyor. Sadece olayın taraflarından biri olmak değil bunu yaşamış olmak da ciddi bir problem ama yani benim bahsettiğim eksikliklerden böyle bir profile yönelik kurumlar veya ihtisaslaşmış alanlar yok. Servisler yok.”*

Katılımcı devamında; *“(K)urumda veya kurum dışında danışmanlık eğitimi vererek de bu çocuklar izlenmeli, takip edilmeli müdahale edilmeli ama sosyal hayatlarını da çok da bölüp parçalamadan. İlla ki çok ağır bir travmatik durum yoksa kurum bakımı olması gerektiğini düşünmüyorum.”* demiştir.

Yine aynı katılımcı devamında; *“(D)evletin çok çok fazla uyuşturucu rehabilitasyon merkezi açıp bunları ücretsiz yapması gerek. Çünkü uyuşturucunun dağıtımı bir güvenlik açığıdır ve bunu sağlayamıyorsa uyuşturucudan dolayı mağduriyetlerin*

devletin ciddi anlamda rehabilite etmesi lazım. Suçun tanıklığı da böyle bir şey, suç da bir güvenlik açığı. Buna şahit olmak mağdur olmak ciddi anlamda şeyler yaratıyor, sorunlar, mağduriyetler yaratıyor. Bu konuda da devletin daha fazla sorumluluk alıp bunları sınırlayacak çalışmalar yapması lazım diye düşünüyorum.” demiştir.

6. TARTIŞMA

Suçun çocuk tanıkları, suça tanık olmak suretiyle suça maruz kalmaları nedeniyle zarar görürken; adli sistem içerisinde, sistem çalışanlarının özensiz davranışları ve yasal düzenlemelerdeki eksiklikler nedeniyle de bir kez daha mağdur olmaktadır. Bu bölümde suçun çocuk tanıklarının yaşadıkları mağduriyeti belirlemek açısından, odak grup görüşmelerinin analiz sonuçları daha önce yapılmış olan çalışmalarda elde edilen bulgularla karşılaştırılacaktır.

Odak grup görüşmeleri değerlendirildiğinde görüşülen uzmanların çoğunun mağdur olma ve suça sürüklenme ilişkisinin suça tanık olmayla başladığını düşündükleri görülmüştür. Uzmanların birçoğu suça tanık olan çocuğun ifadesinin adliyede alınmaması gerektiği, uzmanlar eşliğinde bağımsız bir birimde, ifadenin kayda alınarak, hâkim, savcı ve taraf vekillerinin yine soracakları soruları da uzmana ileterek sorulabilmesinin mümkün olarak çocuğu adliyeye getirerek örselemeden bağımsız bir birimde ifade almanın uygun olacağı kanaatindedir. Bunun mümkün olmaması halinde, suça tanık olan çocuğun yine mahkeme önüne çıkarılacaksa bile uzman eşliğinde sanık ve mağdurun bulunmadığı bir ortamda ifade almanın uygun olduğu kanaatindedirler.

Mahkemede tanıklık yapacak çocukların, duruşma öncesi bilgilendirilmesinin önemli olduğunu, bunun hem çocuğun rahat ifade verebilmesi, kendini güvende hissedebilmesi, mahkeme önünde hangi sıfatla bulunduğunu çocuğun kavrayabilmesi açısından önemli olduğunu söylemişlerdir. Çocuğun çoğu zaman ne sıfatla mahkemede olduğunu bilmediğini, tanık olmasına rağmen suça sürüklenen çocuk olduğunu ve “hapse konulacağımı” düşündüklerini ve bu korkuyla mahkemede bulduklarını, çocuğun sıfatının ne olduğunu çocuğun kavraması açısından ön görüşmenin şart olduğunu söylemişlerdir.

Aynı zamanda çocuğun mahkeme önünde verdiği ifadenin ne anlama geldiği, yani tanıklığının önemine ilişkin bilgilendirilmesinin, çocuğun etki altında olması, bilgisizlik ve tecrübesizlik gibi nedenlerle de yalancı tanıklık yapma ihtimalini

ortadan kaldırabileceği, böylece yalancı tanıklık nedeniyle oluşabilecek yeni suçun da önlenmesinin mümkün olduğu kanaatindedirler. Tanık çocukların beyanlarını gerçeğin dışında vermelerinin bir nedeninin de ailelerin, çocuklarının başına bir şey geleceği ve korunamayacağı korkusuyla çocuklar üzerinde baskı uygulayıp çocukların ifadelerini yönlendirmeleri olduğu görüşmeciler tarafından beyan edilmiştir. Yaşanan tüm bu süreç de çocuğun, doğru yanlış kavramlarının oluşumunda ve adalet duygularında zedelenmeye yol açabilmektedir. Çocukla yapılacak ön görüşmede çocuğun tanık sıfatıyla gelmiş olup da başka bir suçun mağduru olmuş olabileceğini, bunun böyle bir ön görüşmede de ortaya çıkabilmesinin mümkün olduğunu söylemişlerdir.

Suçun çocuk tanığının yaşadığı travma ile birlikte ifade alımının da uygun ortamda gerçekleşmemesi dolayısıyla, kendini rahat hissetmeyip olayı anlatış esnasında kronolojik sıralamada hata yapabildiğine, bu durumun da yargılamanın seyrini değiştirebileceği görüşmeciler tarafından beyan edilmiştir.

Bazı uzmanlar, aslında tanık çocuğun yargılama açısından bir avantaj olduğunu, çocuğun doğruyu söyleme ihtimalinin yetişkinden daha yüksek olduğunu ve en azından uzman çalışmasıyla etki altında kalıp kalmadığı tespit edilebilir olduğu için maddi gerçeğe ulaşmak açısından yetişkin tanıklığından beyan delili değerinin daha yüksek olabildiği düşünmektedirler.

Çocuk Mahkemeleri, Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri ve diğer Ceza Mahkemeleri'nde çocuk tanığa yaklaşımın Aile Mahkemeleri'nde olduğundan farklı olduğu uzman ifadelerinden tespit edilmiştir. Aile Mahkemeleri'nde uzmanların daha aktif rol alması, çocuk, tanık olarak dinlenileceğinde bile yanında uzman bulundurulması ve ön görüşmenin genellikle yapıyor oluşu, hatta çocuğu örselememek için duruşmaya çıkarmayıp önce uzmanla görüştürülüp uzmanın çocukla görüşmesinin raporlaştırabiliyor oluşu sonucu Aile Mahkemeleri'nde çocuk tanığa daha fazla özen gösterildiğini ortaya koymuştur.

Özellikle Sosyal Hizmetler'de çalışan uzmanların, çocuğun tüm hayat öyküsünü bildikleri için çocuğun suç tanıklığının suçla ilişkisinde risk sinyali verdiği ilk yer olduğunu ve önleme mekanizmaları çalıştırılmaya başladığı anda çocuğun adli

sistemden uzak tutulabileceği kanısında oldukları gözlemlenmiştir. Çocuğun suça tanık olmasının, gelecekte suçla ilişkisinde belirleyici bir rol oynadığı bulgusu odak grup çalışmasından çıkan önemli bir sonuçtur. Birden fazla görüşmecinin benzer deneyimleri sonucunda vardıkları bu kanaat çalışmanın başında üzerine düşünülmemiş bir husus olup; bir bakıma çalışmanın seyrini de değiştirmiştir.

Görüşmeciler suça tanık çocuğun da mağdur olduğu kanaatindedir fakat mağdur çocuğa ilişkin mevcut yasal düzenlemeler bile uygulanmazken tanık çocuk için yeni düzenlemeler konulsa bile uygulama noktasında zorlanılacağını düşünmektedirler. Adli sistem çalışanlarının, özellikle hâkimlerin çok büyük bir çoğunluğunun mevcut düzenlemeleri uygulamadığını, çocukla iletişim tekniklerini bilmediğini, çocuğa duyarsız davrandıklarını, çocukları birer dosyadan ibaret gördüklerini; hakimlerin, uzmanları kanunu uygulamak mecburiyetinde oldukları için çağırdıklarını, yoksa uzmanları ve yaptıkları işi çok gerekli görmediklerini hatta çoğu zaman duruşma ortasında çağrıldıklarını, uzmanların, çocukla görüşme bile yapamadan sadece orada bulunmuş olmak için çağırdıklarını, uzmanlar, duruşmada uzmanların kendilerini çok ifade etme şansı bulamadıklarını ve çocuğun örselenmesine ilişkin görüş bildirdiklerinde de çoğu zaman tepkiyle karşılandıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmecilerin birçoğu, hâkim, savcı ve avukatların çocuklara sordukları soruların, çocuğun yaşına, gelişim düzeyine, dil gelişimine, yaşadığı travmayı tetikleyip tetiklemeyeceğine bakılmaksızın sorulan sorular olduğu, sistem içerisinde çocukların adli sistem çalışanları, özellikle hâkim ve savcılar tarafından bir kez daha mağdur edildikleri kanaatindedirler.

Çocuğun risk altında olduğunun anlaşılabilmesi için de, tanık olarak sisteme girmiş bir çocukla muhakkak bir uzman görüşmesi yapılması gerekmektedir. Çünkü çocuğun suça tanıklığının tesadüfen olma ihtimalinden çok, çocuğun suçla ilişkili bir çevrede yaşıyor olması suça tanıklığına sebebiyet verebilmektedir. Çocuğun suç ortamında yaşaması; suça tanık olduktan sonra, başka bir suçun mağduru ya da faili olması sonucunu doğurabilecektir. Bir kez adli sisteme tanık olarak da girmiş bir çocuğun uzman görüşmesiyle, bu risk fark edilerek çocuk hakkında Çocuk Koruma Kanunu'nda sayılan ya da oluşturulacak yeni tedbirlerle çocuğun suçla ilişkisinin önüne geçilmesi mümkün olabilir. Okulda, evde ve diğer çevre ve kurumlarda söz

konusu risk fark edilmeyip önlem alınmamış olsa da adli sistem tanık olarak çağırıldığı bir çocuğun da ihtiyaçlarını gözeterek onu korumakla yükümlüdür. Çocuğa ilişkin bütüncül bir koruma sistemi yaratılacaksa, tanık çocuk da bu bütünün bir parçasıdır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'nun Rec (2000) 20 numaralı Suçun Önlenmesinde Erken Psiko-Sosyal Müdahalenin Rolü İle İlgili Olarak Üye Devletlere Tavsiye Kararı'nda çocukların henüz gelişme süreci içinde bulduklarını ve sosyalleşmelerindeki eksikliklerin onları suça yöneltebileceğini kaydederek üye devletler hükümetlerine tavsiyelerde bulunmuştur. *“(S)uçluluğun önlenmesinde erken dönem psiko-sosyal müdahalelere ilişkin ulusal stratejiler hazırlanması ve halen var oldukları yerlerde bu stratejilerin daha da geliştirilmesi”* yönünde tavsiyesiyle birlikte; *“Suçluluğun önlenmesinde erken psiko-sosyal müdahale programları”* başlıklı bölümünde programların oluş biçimi tanımlanarak; *“(P)rogramlar, çocuğun başlıca yaşam alanlarındaki –aile, okul (okul öncesi eğitim kurumları dâhil), akran grupları ve mahalle- olası risk faktörlerini ve bunların yanı sıra geliştirici ve koruyucu faktörleri mümkün olan en geniş biçimde dikkate alan bir dizi önlemden oluşmalıdır. Programlarda, aileleri destekleyip güçlendirmeye, okul bağlılığını artırmaya, sorumluluk almayı özendirmeye, sosyal davranışları yaygınlaştırmaya daha güvenli ve kaynaştırıcı çevreler oluşturmaya yönelik önlemlere yer verilmelidir.”* denilmektedir. Söz konusu tavsiye kararında da belirtildiği gibi çocuk için risk faktörlerine karşı koruyucu bir dizi önlem alınması gerekliliği şarttır .¹¹³

Sosyal çalışmacıların adli sistemin içerisindeki önemleri oldukça büyüktür. Özellikle içerisinde çocukların bulunduğu yargılamaların ayrılmaz birer parçasıdır. Sosyal hizmetlerin çocuklara yönelik kurumlarında görev yapan diğer uzmanların, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'nun Rec (2001) 1 numaralı Üye Devletlere Sosyal Çalışmacılarla İlgili Tavsiye Kararının giriş metninde *“(S)osyal çalışmanın, kişilerin, grupların ve toplulukların sosyal refahını geliştirdiğini; değişim dönemlerinde sosyal*

¹¹³Bakanlar Kurulu'nun, Suçun Önlenmesinde Erken Psiko-Sosyal Müdahalenin Rolü ile İlgili Olarak Üye Devletlere Rec (2000) 20 Sayılı Tavsiyesi (Çevrimiçi) [http://dosya.humanistburo.org/humdosya/AvKon%20Tavsiye%20No.%2020%20\(2000\)%20Sucun%200Onlenmesinde%20Erken%20Psiko-Sosyal%20Mudahalenin%20Rolu.pdf](http://dosya.humanistburo.org/humdosya/AvKon%20Tavsiye%20No.%2020%20(2000)%20Sucun%200Onlenmesinde%20Erken%20Psiko-Sosyal%20Mudahalenin%20Rolu.pdf) 10 Ekim 2012

bütünlüğe yardımcı olduğunu ve hizmetlerden yararlananlar, topluluklar ve diğer mesleklerle birlikte topluluğun güç durumdaki üyelerini destekleyip kolladığını tespit ederek – Kimi insanlar söz konusu olduğunda birtakım talihsizlikler veya değişiklikler bu kişilerin kendi başlarına hareket etmelerini engeller. Kimilerinin yardıma ve yol göstericiliğe gereksinimi vardır. Kimilerine bakım, destek ve koruma sağlamak gerekir. Sosyal çalışmacılar işte bu gereksinimlere yanıt vermektedirler: Gerek önleyici çalışmalarıyla, gerekse sosyal sorunlara verdikleri yanıtlarla toplumsal bütünlüğün sağlanmasına önemli bir katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla sosyal çalışma, Avrupa'nın gelecekteki refahına yapılan bir yatırımdır.” denilmekle sosyal hizmet ve sosyal çalışmacıların önemi vurgulanmıştır.¹¹⁴

Suçta tanık olan çocuklara da adli sistem içerisinde gerektiğinde Çocuk Koruma Kanunu'nda sayılan tedbirlere hükmedilebilmelidir. Görüşme yapılan uzmanların birçoğu da bu kanaattedirler. Özellikle danışmanlık tedbirinin kapsamı ve mahiyetine bakıldığında; suçta tanık olan çocuk, korunma ihtiyacı olan çocuk olarak değerlendirilerek, gerektiğinde bu tedbir bu çocuklar yönünden uygulanmalıdır. Bu durum, Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmeliğin 12. maddesi'nin 1. fıkrasında “(D)anışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye yönelik rehberlik tedbirleridir.” şeklinde tanımlanmıştır. Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ'in 5. Maddesinin b bendinde “(B)azı sorun alanlarında tek başına riski azaltıcı bir müdahale olarak bazılarında ise, diğer tedbirlerin uygulanmasından önce veya diğer tedbirlerle birlikte, o tedbirlere destek vermek amacıyla uygulanır.” denilmekle söz konusu tedbir riski azaltıcı bir önlem niteliğinde de olması sebebiyle suçta tanık olan çocuklar yönünden uygulanması gereklidir.

¹¹⁴Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'nun Üye Devletlere Sosyal Çalışmacılarla İlgili Tavsiyesi, Rec (2001) 1 (Çevrimiçi)
[http://dosya.humanistburo.org/humdosya/AvKon%20Tavsiye%20No.%201%20\(2001\)%20Sosyal%20Calismacilar.pdf](http://dosya.humanistburo.org/humdosya/AvKon%20Tavsiye%20No.%201%20(2001)%20Sosyal%20Calismacilar.pdf) 10 Ekim 2012

Basın analizlerinde görüldüğü üzere özellikle ebeveynlerin birbirlerine karşı işledikleri suçlarda çocuğun genelde ilk karşılaştığı kişinin polis olduğu ve çocuğun yaşadığı şoka müdahale edecek sağlık birimlerinden kimsenin olmadığı, müdahale ekiplerinin odağında yalnızca suçun mağduru ve failinin olduğu, çocuğun yaşadığı travmaya ilk müdahalenin polisler kaldığı görülmektedir. Halbuki böylesine dehşet verici olayların, suçun mağduru kadar tanığı olan çocuklarda da travma yarattığı ve ilk müdahalenin çok önemli olduğu bir gerçektir. Şimdiye kadar koruyucu hizmetlerin rolüne ilişkin çok fazla şey yazılmışken, suç sahnesiyle sıklıkla ilk karşılaşan kişiler olan polislerin sorumluluğu çok daha az dikkate alınmıştır. Polisleri de içeren eğitim ve önleyici müdahale programlarına büyük ölçüde ihtiyaç vardır.¹¹⁵

Odak grup görüşmelerinin betimsel analizinden elde edilen sonuçlarda görüleceği gibi suça tanık olan çocuklar iki şekilde mağduriyet yaşamaktadır. Bunların birincisi çocuğun suçun işlenişine tanıklık etmesi sebebiyle çocukta oluşacak psikolojik zarar sebebiyle oluşan mağduriyettir. İkincisi de çocuğun adli sistem içerisinde tanık olarak bulunması nedeniyle “tanıklık kurumunun” ortaya çıkardığı zarar nedeniyle oluşan mağduriyettir. Çocuğun suç anını görmesi, duyması ya da suçun etkilerine maruz kalacak biçimde suç hakkında bilgi sahibi olmasının¹¹⁶ çocuğun yaşı, hangi gelişim aşamasında olduğu, bireysel özellikleri gibi içsel faktörlerin yanında, çocuğun fail veya mağdura yakınlık dereceleri suç tipi ve suçun oluş şekli gibi dışsal faktörlerle birlikte çocuğun o suç sebebiyle çocukta oluşacak zararı belirlemektedir.

Suçun çocuk tanıkları hakkında yasal düzenlemeler bulunmayışı nedeniyle bilgi verme, ifade alma, sorgulama gibi soruşturma ve kovuşturma süreçlerindeki işlemlerin, profesyonellerle birlikte, çocuğun esenliğinin gözetilerek yürütülüyor olmayışı, suçun çocuk tanıklarının mağduriyetine neden olmaktadır. İkincil mağduriyet denilen suç mağdurlarının yargısal süreç içerisinde yeniden mağdur edilmesi durumu yukarıda sayılan biçimleriyle suçun tanık çocukları yönünden gerçekleşmektedir.

¹¹⁵Osofsky, **a.g.e.**,s.15.

¹¹⁶ Tanıklık edilecek olaya ilişkin bilginin doğrudan ya da bir başkasından edinilmiş olması da mümkündür. Çocuğun, suç meydana geldikten sonra, suç mahallinde, olayın oluş biçimine ilişkin başkasının sarf ettiklerini duyması da, çocuğun dolaylı yoldan bilgi edinmek suretiyle tanıklığı olarak kabul edilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Feyzioğlu, **a.g.e.**,s. 67-68.

Çocuklarda ruhsal travma yaratan olaylar; çocuğun olumsuz olarak algıladığı, gelişimini ve ruhsal yapısını sarsıcı tüm yaşam olaylarıdır. Çocuklara doğrudan yöneltilen şiddetin dışında doğal felaketler, göç, yakınların kaybı veya aile içinde yaşanan şiddet gibi diğer olaylarda çocuklarda onarılması güç ruhsal sorunlar yaratabilmektedir. Çocukların sözel iletişim kurmaya başladığı ve çevrelerindeki dünyayı tanıma sürecinde aile içi şiddet, ruhsal travmanın en yaygın nedenlerinden biridir.¹¹⁷

Türkiye Büyük Millet Meclisi, çocuklarda ve gençlerde artan şiddet eğilimi ile okullarda meydana gelen olayların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Araştırması Komisyonu kurmuş ve 14.12.2006 tarihinde çalışmalarına başlayan komisyon; 2007 yılının Nisan ayında Türkiye’de Ortaöğretime Devam Eden Öğrencilerde ve Ceza ve İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlü Çocuklarda Şiddet ve Bunu Etkileyen Etkenlerin Saptanması adlı bir araştırma raporu yayınlamıştır. Bu rapora göre; görüşülen çocuklarda, cezaevine girmeden önceki son 3 ayda hem fiziksel şiddet ile karşılaşma (erkeklerde %68,9 ve kızlarda %71,4) hem de fiziksel şiddet uygulama (erkeklerde %69,7 ve kızlarda %54,9) düzeyi yüksek bulunmuştur: Erkekler fiziksel şiddet ile en sık sokakta, kızlar ise evde karşılaşmaktadır. Çalışmada gençlerin %40’ına varan oranda sokakta kendilerini tehdit altında hissettikleri, %2,5’inin ise kimsenin yanında kendilerini güvende hissetmemeleri dikkat çekici bulunmuştur. Her dört çocuk ve gençten birinin ailesinde şiddet olduğu ve şiddetin esas olarak anne ve baba arasında yaşandığı saptanmıştır.¹¹⁸

Golob’un “Unutulmuş mağdurlar: Aile içi şiddete tanık olan çocuklar: Okul öncesi çocuklar için müdahale programı” başlıklı çalışmasında aile içi şiddet tanıklığı, istismara maruz kalmak olarak tanımlanmıştır. Bu çalışmada şiddet tanıklığının etkileri kötü muamelenin bir formu olarak bağlılık teorisine dikkatle bakılarak

¹¹⁷ Ümit Biçer, Başar Çolak, Ayşen Çoşkun, “Çocuklukta Ruhsal Travma”, **TBB - Unicef, Barolar İşbirliği’nde düzenlenen Çocuk Hakları Komisyonlarının Kurulması ve Güçlendirilmesi Projesi: 19-23 Ağustos 2004: Oturumlarda Ele Alınan Konulara İlişkin Makaleler**, y.y., y.t.

¹¹⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye’de Ortaöğretime Devam Eden Öğrencilerde ve Ceza Ve İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu Ve Hükümlü Çocuklarda Şiddet ve Bunu Etkileyen Etkenlerin Saptanması Araştırma Raporu: Nisan 2007 (Çevrimiçi) <http://dosya.humanistburo.org/humdosya/Cocuklarda%20Siddet%20Meclis%20Arastirma%20Raporu.pdf> 19 Ağustos 2012

incelenmiş ve aile içi şiddete tanık olan okul öncesi çocukların tedavisi için koruma programı önerilmiştir. Bu program acil ihtiyaçlara hitap eden, travmaya cevap veren ve aile içi şiddete maruz kalmış şiddetin tanıkları için hazırlanmış bir görüşmeden oluşmaktadır.¹¹⁹

Aynı çalışmada mağdurun kim olduğu tartışılmış; kimileri tarafından failin de mağdur olduğu çünkü onların toplumun ve kültürün mağduru olduğu, sosyal normların kişilerin davranışlarını şekillendirdiğini; kimilerin esas mağdurların fiziksel ve duygusal mağduriyet yaşadığını toplum tarafından ve fail tarafından mağdur edildiklerini söylenmiştir. Mağdur olarak tanımlanma konusunda sıklıkla aile içi şiddete, “yalnızca tanık olmuş çocukların” unutulduğu söylenmiştir. Bu çocuklar için fiziksel bir istismarın söz konusu olmadığı fakat yine de şiddetin ortaya çıkardıklarından etkilendikleri söylenmiştir.¹²⁰ Bu çocukların verdikleri tepkiler çocuktan çocuga ve yaştan yaşa da değişebilmektedir. Aile içi şiddete tanık olan çocuklarda agresiflik, çalma, kavga etme gibi davranışsal problemler görülebildiği gibi; depresyon, sosyal anlamda geri çekilme, ankisiyete gibi duygusal problemler de görülebilmektedir. Okul fobisi, düşük okul başarısı, konsantrasyon bozukluğu gibi problemlerin yanında; kabadayılık, utangaçlık gibi sosyal bozukluklar ya da kabus görme, uyku ve yeme bozuklukları gibi fiziksel şikayetlerde görülebilmektedir.¹²¹

1992 yılında Jaffe, Suderman ve Retizel'in yaptığı bir araştırmada 3,3 milyon Amerikalı çocuğun aile içi şiddete tanıklık etme riski altında olduğu belirlenmiştir. Birçok araştırma da evdeki yetişkinler arasında ortaya çıkan şiddetin benzer şekilde çocuklara da yönelebileceği ihtimalini desteklenmiştir. Ailelerindeki yetişkinlerin arasındaki şiddete tanık olan çocukların çeşitli septomlar sergilediği ortaya konulmuş ve bunlar çocuğun beş ana kategorinde sınıflandırılmıştır. Bunlar duygusal, dışsal, entelektüel, fiziksel ve sosyal başlıklı sonuçlar olmak üzere sınıflandırılmıştır.¹²²

¹¹⁹ Janis Sarah Golob, “The Forgotten Victims: The Child Witness To Domestic Violence: An Intervention Program For The Pre School Aged Child”, PhD, Institute of Graduate Clinical Psychology Windener University, Chester, 1997, s. 3-4.

¹²⁰ A.e., s. 106.

¹²¹ A.e., s. 107-108.

¹²² A.e., s. 28.

Macknin'in araştırması New Jersey'de bulunan Kean Üniversitesi'nde okuyan öğrenciler arasında yapılmıştır. Çocukluklarında aile içi şiddete tanık olan kişilerin yetişkinlikte gösterdikleri ankisiyete özellikleri araştırılmıştır. Durumluluk - sürekli ankisiyete envanteri (STAI) kullanarak gerçekleştirdikleri araştırmada çocuklukta aile içi şiddete tanıklıklarıyla yetişkinlikteki sürekli ankisiyete (traitanxietie) arasında ilişki bulunduğu görülmüştür.¹²³

Baldry ve Winkel'in 2004 yılında yaptıkları araştırmada çocuklukta aile içi şiddete tanıklığının sonuçlarının içsel etkileri arasında; özgüven eksikliği, depresyon ve çekingenlik olduğu saptanmıştır.¹²⁴ Yine Macknin'in tezinde daha önce yapılan çalışmalara değinilmiş ve dışsal değişikliklerin ise aşırı ihtiyatlılık, düşük konsantrasyon, madde bağımlılığı, suça yönelme, saldırganlık ve zayıf fiziksel sağlık durumları olduğu belirlenmiştir.¹²⁵

Aile içi şiddet tanıklığı araştırmalarının metodolojik olarak birçok zayıf yönün bulunduğu, araştırmaların birçoğunda, şiddete sadece tanıklık etmiş çocuklar ile şiddete tanıklık etmenin yanında şiddet direk maruz kalan çocukların arasında ayırım yapılmadan çalışmaların gerçekleştirildiği, ailelerin ekonomik statüleri, etnik kökenleri ve demografik bilgileri araştırma sonuçlarında göz önünde bulundurulmadığı, küçük kontrol gruplarıyla çalışılmış ve şiddet tanıklığının etkileri hakkında çocuğun yaşı, cinsiyeti, bireysel gelişimi göz ardı edilmiş olduğu yönünde eleştiriler bulunmaktadır. Birçok araştırma da reprobetkif olmasıyla da eleştirilmiştir.¹²⁶

Bir çocuk, eşlerin birbirleri arasındaki şiddetine maruz kaldığında genelde şiddet uygulayıcısının baba, mağdur ise anne olduğu bilinmektedir. Şiddetin kökleşmiş, ciddi ve karmaşık formlarında bu özellikle doğrudur. 1990'ların başında İsveç Aile Hukukunda eşler arası şiddete daha bütüncül ve toplumsal cinsiyet hassasiyetinde gelişmeler yapılmıştır. Bu gelişmeler için çocukların durumu da izlemiş ve bu şiddeti

¹²³Jessica Macknin, "Child Witness of Domestic Violence and Impact on Anxiety in Adulthood", Master Thesis, Art Kean University, New Jersey, 2009, s. 19.

¹²⁴Anna Costanza Baldry, Frans Willem Winkel, (2004) "Internalizing Symptoms of Italian Youth Directly and Vicariously Victimized at School and at Home". **International Journal of Forensic Mental Health**, 2004, 3: 77-91.

¹²⁵Macknin, a.g.e., s.7.

¹²⁶Macknin a.g.e. s.23,24.

gören, duyan çocuklar kendi başlarına suç mağduruymuş gibi tanımlanmaya başlanmıştır. Çocuğun, ebeveynleri arasındaki şiddete tanıklığının suç mağduru gibi çocuk istismarının başka bir formu olduğu, bu kavramın politikaların ve uygulamaların değişikliği için anahtar olacaktır.¹²⁷

İsveç'te 2006'da yürürlüğe giren kanunla suç tanığı çocuklara suç mağduruna ödenen tazminatın devlet tarafından ödenmesi söz konusu olmuştur.¹²⁸ Ebeveynler arasındaki şiddete “tanık olmak suretiyle maruz kalma” şeklinde, hazırlanan politikalarda ve araştırmalarda köklü bir kavram bulunmamaktadır.¹²⁹

Tanık, olayı gören ve duyan üçüncü bir kişi kavramı ile ilişkilidir. Yani olayın dışındaki kişi olarak tanımlanmaktadır. Fakat çocuğun ebeveynleri arasındaki şiddette tanıklık ederek suça maruz kaldığında bu durum böyle olmamaktadır. Tanık olarak çocuklar onlar seçemedikleri bir durumla ilgili katılımcı olarak tanık olmaktadır ama nedense bu durumla aynı zamanda mücadele etmek zorundadırlar. İlgili çalışmada tartışılan konuda varılan sonuç; profesyonellerin katılımıyla çocuğun üç sosyal pozisyonun; tanık, mağdur ve yetkili katılımcının (ceza hukukunda katılan) gerilimlerle dolu olsa da, ilişkisel bir kalıp formda çözülmesi gerektiğidir. Aile Hukuku davalarında profesyonellerin karşı karşıya kaldığı noktalardan bir tanesi tanık teriminin uygunluğu hakkındadır. Ceza hukukuna göre ebeveynlerin birbirlerine karşı şiddetine maruz kalan çocuk, suçun tanığıdır. Ama çocuğun sosyal pozisyonu yalnızca tanık olmaktan öte bir durumu ortaya çıkarır.¹³⁰

ACE (Adverse Childhood Experience) Study adı verilen “Olumsuz Çocukluk Tecrübesi” adlı araştırma, çocuklukta yaşanan kötü tecrübelerin ilerideki sağlığımızı nasıl etkilediğini ortaya koyan bir çalışmadır. ACE çalışması Atlanta, GA, ve San Diego, CA içinde Kaiser Permanente Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri arasındaki süregelen ortak araştırmadır. 1995'ten 1997'ye kadar 17.000 üzerinde

¹²⁷ Maria Eriksson, “Contact, Shared Parenting, and Violence: Children as Witness of Domestic Violence in Sweden”, **International Journal of Law, Policy and the Family**, 2011, No: 25(2), pp.167.

¹²⁸ A.e., s. 169.

¹²⁹ A.e., s. 175.

¹³⁰ A.e., s. 176.

katılımcıyla gerçekleştirilen bir fizik muayene taramasıdır. Her çalışmada katılımcıdan çocuklukta maruz kaldığı kötü muamele ve aile disfonksiyonu hakkında soruların yanı sıra, mevcut sağlık durumu ve davranışları hakkında ayrıntılı bilgilerin verildiği bir anketin tamamlanması istenmiştir. Bu bilgiler de çalışmada temel veri oluşturmak için fiziksel muayene sonuçları ile kombine edilmiştir. Bu çalışma çocuklukta yaşanan olumsuz tecrübelerin sağlık sorunlarını nasıl etkilediği ve ölüm nedenleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmektedir. ACE piramidi çalışma için kavramsal bir çerçeveyi temsil eder. ACE piramidinin en altında çocuklukta yaşanan kötü tecrübe, üzerinde sosyal, duygusal ve bilişsel bozukluklar, onun üzerinde sağlık için riskli bir davranışı benimseme, onun üzerinde hastalık, engellilik ve sosyal problemler, piramidin en üzerinde ise erken ölüm bulunmaktadır. Çocuklukta yaşanan istismar, ihmal ve diğer travmatik etkili stres faktörlerine maruz kalma durumu genel anlamda olumsuz çocukluk tecrübesi (ACE) olarak adlandırılmaktadır. ACE çalışmasında katılımcıların 1/3'ünden fazlası çocuklukta 1 olumsuz tecrübe, 1/5'inden fazlası çocuklukta 3 ya da daha fazla olumsuz tecrübe yaşadığını bildirmiştir. Katılımcının göstermiş olduğu ACE artış sayısı ile güçlü ve kademeli şekilde aşağıdaki sağlık sorunlarının gelişme riski de artmaktadır: Alkolizm ve alkol kullanımı, koah, depresyon, fatal ölüm, sağlık ile ilişkili düşük yaşam kalitesi, uyuşturucu kullanımı, iskemik kalp hastalığı (İHD), karaciğer hastalığı, eşe şiddet gösterme eğilimi, çoklu cinsel partner, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, sigara içme, intihar girişimi, istenmeyen gebelikler, erken sigara kullanımı, erken cinsel yaşantı ve ergenlikte gebeliktir. ACE çalışması halen devam etmektedir.¹³¹

Kanada da ise; Ontario eyaletinde çocuk mağdurlar ve tanıklar için hizmet veren bir sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. “Child Witness Center” adındaki bu sivil toplum kuruluşu suçun çocuk tanıklarına yargı sürecinde ve sonrasında destek vermektedir. Ceza sistemi hakkında aileleri ve çocukları bilgilendirmekte, çocuğa ücretsiz psikolojik destek vermektedir. Ontario Adliye Sarayı'nın karşısında bulunan merkezde tanık çocuklar burada desteklenip, bilgilendirilmekte ve hatta duruşma öncesinde burada bekleyebilmektedir. İfade için gelen çocuklar ya merkezde beklemekte ya da adliyenin içerisindeki duruşma evlerinde beklemektedir. Bu

¹³¹(Çevrimiçi) <http://www.cdc.gov/ace/index.htm> , <http://acestudy.org/home> 22 Temmuz 2012

mekânlarda çocukların beklerken oynayabileceği oyuncaklar ve izleyebilecekleri filmler mevcut olup, odalar renkli, güvenli ve çocuk dostu olarak tasarlanmıştır. Aynı zamanda bu merkezin içerisinde görüşme odaları da mevcuttur. Soruşturma sürecinde kolluk görevlileri ve diğer profesyoneller çocuklarla video kayıt odalarında çocuk dostu bir ortamda görüşme yapabilmektedirler.¹³²

Mağdur çocuk ve suça tanık olan çocukların sahip oldukları haklar başlıklarında, çocuğun ihmal ve her türlü şiddetten korunma hakkının, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Anayasa ve Medeni Kanun'la da güvence altına alındığı; çocuğun ihmal, istismar ve kötü muameleye karşı korunması ve bu muamelelerle karşılaşmaması için önleyici tedbir alınması, bu muamelelerin mağduru olduğunda da koruyucu tedbirlerle çocuğun korunması ve rehabilitasyonun sağlanması öncelikle devletin ödevi olduğu; çocuğun kişi olarak korunmasının anayasal dayanağının, Anayasa'nın 17. maddesinde yer alan, herkesin kişi dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olması olduğu, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için devletlerin azami çabayı göstermesi hakkında yükümlülükleri bulunduğu, bunun da Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi ile güvence altına alındığı belirtilmiştir.¹³³ Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin 26. maddesiyle, aile içi şiddet ve kadına karşı şiddet suçlarına tanıklık etmiş çocuklar hakkındapsikososyal danışmanlık hizmeti de dahil olmak üzere, alınacak tedbirlerle onlara gerekli özenin gösterilmesi gerekliliği yönünde taraf devletlere yükümlülük yüklendiği; sözleşmenin 56. maddesi ile, kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet mağduru ve tanığı olan bir çocuğa, çocuğun çıkarları ilkesini dikkate alınarak, yerine göre, özel koruma önlemleri sağlanacağı; sözleşmesinin 46. maddesi ile taraflara, sözleşmede belirlenen suçların çocuğun huzurunda işlenmesinin cezanın belirlenmesinde ağırlaştırıcı koşul olarak göz önünde bulundurulması için gerekli yasal veya diğer tedbirleri almaları yönünde yükümlülük yüklediği belirtilmiştir. 2005/20 Birleşmiş Milletler Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklara İlişkin Konularda Adalet Rehber İlkelerinde de, mağdur çocukların ve suça tanık olan çocukların sahip olmaları gereken

¹³²(Çevrimiçi) <http://www.childwitness.com/facilities.html> 20 Temmuz 2012

¹³³ Bkz. s.24,25.

usuli haklar bir tutulmuştur. Özetle, tüm bu yasal çerçeve ile odak grup görüşmelerinin betimsel analizi ve daha önce yapılmış çalışmalar bir araya getirildiğinde, suçun çocuk tanıkları yaşadıkları mağduriyet dolayısıyla ceza yargılaması içerisinde mağdur çocukların sahip olduğu usuli haklara benzer haklara sahip olmalıdır. Bazı özel suç tiplerinde (aile içi şiddet ve kadına karşı şiddet suçları gibi) suçun işlenişi esnasında çocukların bulunmasının cezanın belirlenmesinde ağırlaştırıcı neden olabilmesi gündeme gelmelidir. Suçun çocuk tanıklarının tazminat hakkı da bu çerçevede yeniden değerlendirilmelidir.

Suçta tanık çocuğun mağduriyetinin önlenmesi viktimoloji bilimini ilgilendirdiği kadar kriminolojiyle de ilgilidir. Suç devam ederken çocuğu bağımsız bir biçimde, tek başına suç ve şiddet sarmalından çıkarmaya çalışmak pek de mümkün değildir. Suçun tamamen yok olabileceği bir dünya söz konusu değilse de; suç oranlarının azalması ve çocuk açısından risklerin fark edilerek suçla temasının önüne geçilmesi çocuğun suçta tanık olma halini temelde aza indirgeyecektir.

Çocuklara yönelik her türlü travmaya dikkat çekilmesi, çocuğun ve ailenin destek tedavilerine alınması, mağduru, sanığı ve tanığı olmak üzere tüm travma kurbanlarının terapiye alınması, şiddetin ortadan kaldırılması, yeniden yaşanmaması ve yıkıcı sonuçlarının aza indirgenmesi adına önemlidir.¹³⁴

Türkiye’de aile içi şiddet suçlarının ve eğitim kurumlarında yaşanan şiddet olaylarının yaygınlığı göz önüne alındığında; çocuğun suçta tanık olmadan önce suçla karşılaşma riskinin aza indirgenmesi için, aile içi şiddetin de, eğitim kurumlarındaki şiddetin de önlenmesi için başlanan çalışmalar hız kesmeden devam etmek zorundadır.

Çocuklar neyi görüyor ve deneyimliyorlarsa bunu öğrenir ve taklit ederler. Bu yüzden aile içinde ve yaşadığı toplum içinde şiddete ve suçta tanık olarak maruz kalan çocukların ileride şiddetin ve suçun hem mağduru hem de uygulayıcısı olma riskleri daha yüksektir.¹³⁵

¹³⁴Biçer, Çolak, Çoşkun, a.g.e., s.9.

¹³⁵Osofsky, a.g.e.,s.

Suça tanık olan çocukların yaşıadığı mağduriyetin boyutlarının daha iyi anlaşılması için suça tanık olan çocukların yalnızca tanık oldukları suç olayının onlarda yarattığı etkiler, psikoloji ve psikiyatri biliminin öncülüğünde daha kapsamlı bir biçimde araştırılmalıdır.

7. SONUÇ

*“Yıkıcılık umutsuzluktan doğmuştur; yaşamda karşılaşılan umut kırıklığı yaşamdan nefrete yol açmıştır.”*¹³⁶ Yaşamı yok etmek için bir tek nitelik; "şiddete başvurmak" yetmektedir.¹³⁷ Bu durumda da çocuğun suçun bir aktörü olarak suça tanıklığı koruyucu ve önleyici müdahalelerin yokluğunda sevgi ve şiddet arasındaki seçiminde belirleyici rol oynayacaktır.

Çocuğun sağlıklı gelişebilmesi için sağlanması gereken ideal bir ortam vardır. Çocuğun, şiddetin en az yaşandığı, suçtan korunduğu, yetenekleriyle uyumlu gelişimi için azami çabanın gösterildiği bir ortamda yaşaması gereklidir. Çocuğun suça tanıklık ettiği bir ortam, çocuk için sağlanması gereken ideal düzen tanımının dışındadır.

Türk Ceza Yargılaması içerisinde çocuk tanıkların açıkça “unutulmuş” olduğunu söylemek mümkündür. Adalet sisteminde çocuk, suça sürüklenen olarak karşımıza çıkarken, mağdur ve tanık olarak da bulunabilmektedir. Sanık haklarının bugüne kadar ki gelişimi göz önüne alındığında ülkemizde mağdur ve tanığa yönelik koruma gelişimini tamamlamış değildir. Mağdur ve tanık çocuklara yeterli desteğin sağlanması adalet sisteminin birer süjesi olarak gereken önemin verilmesi çocuk haklarının bir gereğidir. Özellikle tanık çocuk, adalet sistemi içinde en çok zarar gören kişi olmaktadır.

Suçta tanık olmuş çocukların adli süreç içerisinde ve sonrasında yaşadığı mağduriyeti önlemek için Birleşmiş Milletler Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklara İlişkin Konularda Adalet Rehber İlkeleri ışığında eksik olan yasal düzenlemelerin yapılması zorunluluktur. Suçta tanık olan çocuklar hakkında adli süreç içerisinde ve sonrasında suç mağduru çocuklar için izlenen prosedüre benzer bir prosedür izlenmelidir. Tüm adli süreç boyunca suça tanık olan çocuklara ilişkin işlemlerin, çocuklara duyarlı ve saygılı şekilde yaklaşacak eğitilmiş uzmanlar gözetiminde yapılması gerekmektedir.

¹³⁶Fromm, Eric, **Sevginin ve Şiddeti Kaynağı**, Payel Yayınları, İstanbul, 2008, s.23

¹³⁷Fromm, A.e.,s.25.

Odak grup görüşmesinde elde edilen sonuçlar, basın analizleri, örnek uygulamalar ve Birleşmiş Milletlerce Rehber İlkeleri ışığında Türkiye’de suçun çocuk tanıkları hakkında acil olarak gerekli yasal düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Yasal düzenlemelerdeki yetersizlik, eksik uygulamalar, çocuk tanıkların gündeme ve göz önüne alınmayışı ve “çocuğa duyarlılık” ilkesinin uygulanmıyor oluşu sebebiyle suçun çocuk tanıkları adli sistem içerisinde mağdur edilmektedir.

Çocuğun hem yaşam deneyiminin azlığı hem de yaşamla başa çıkabilme yeteneğinin yetişkine oranla daha az gelişmiş olması suç görgüsünün onun üzerinde yıkıcı ve travmatik etkiler bırakmasının nedenlerindedir. Çocuğun suça tanık olarak suçu yaşaması, o an olmasa bile ileriki zamanlarda, ruh dünyasında bir zarar doğuracaktır. Bir insanın bir diğerini öldürdüğü sahneye tanıklık eden bir çocuğun uzlaşma, barış, adalet kavramlarıyla çatışma yaşamaması beklenemez. Suça itilen çocukların ve mağdur çocukların olduğu kadar; suça tanık olan çocukların da ileriki zamanlarda topluma maliyeti yüksek olacaktır.

“İnsanın,-doğada bir eşi daha olmayan- bu bitmemiş ve tamamlanmamış varlığın gelişmesini bütün toplumsal düzenlemelerin en yüksek amacı haline getirecek koşulları yaratmaya gereksinmemiz vardır. Gerçek özgürlük ile bağımsızlığın sağlanması ve bütün sömürücü denetim biçimlerine son verilmesi; ölüm sevgisini yenebilecek tek güç olan yaşam sevgisini harekete geçirmenin koşullarıdır.”¹³⁸

Çocuk koruma sistemi bütüncül bir bakış açısıyla, tüm disiplinlerin bir arada çalışmasıyla, sivil toplum ve devlet işbirliğinde oluşturulacak bir çocuk politikası kurulabilir. Her bir ülkenin, evrensel ilkeler çerçevesinde kendi yapısına özgü çocuk politikası oluşturması bir mecburiyettir. Özellikle gelişmekte olan Türkiye gibi ülkelerde insan hakları sınavından başarılı geçmenin önemli bir koşulu da çocuk haklarının uygulanabilir olduğu bir zeminin oluşturulmasıdır. Oluşturulacak çocuk politikasında hedeflenen çocuk koruma sisteminin; çocukların gruplandırılarak değil her bir vakianın tek tek ele alınarak, çocuğun gördüğü zarar üzerinden çocuk koruma mekanizmalarını çalıştırması gerekmektedir. Suçun çocuk tanıkları da bütüncül koruma sistemin bir parçası olmak zorundadır.

¹³⁸Fromm, **İnsanda Yıkıcılığın Kökenleri**, s.30.

7. ÖZETLER

7.1 Özet

Suçta tanık olan çocuklar, suça maruz kalmalarının ve ceza muhakemesi içerisinde tanık sıfatıyla bulunmalarının ortaya çıkardığı iki yönlü bir mağduriyet yaşamaktadırlar. Özellikle Türk hukuk sistemi içerisinde suçun çocuk tanıkları, onlara ilişkin koruyucu yasal düzenlemelerin var olmayışı, adli sistem çalışanlarının suçun çocuk tanıklarına karşı özensiz tutum ve davranışları nedeniyle ikinci kez mağdur edilmektedirler. Çalışmada adliyede ve Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumlarında görev yapan sosyal çalışma görevlileri ve uzmanlarla odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiş, odak grup görüşmelerinin betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmesiyle; suçun çocuk tanıklarının yaşadıkları çift yönlü mağduriyet tespit edilmiştir.

7.2 Abstract

The children who witness crime have a two way victimization as a result for both being exposed to crime and their existence in criminal procedure as being witnesses. Child witnesses of crime, especially in the Turkish legal system, are victimized for a second time because of the sloppy attitudes and behaviors of the judicial system employees and the lack of legal regulations regarding to the protection of the children who witness those crimes. In this study, focus group interviews are conducted with the courthouse and the Social Services and Child Protection social workers and specialists who work in those institutions, the two way victimization that the child witnesses of crime is identified by analyzing the focus groups through descriptive analysis method.

8. KAYNAKÇA

Akıncı Sokullu, Füsün: **Viktimoloji (Mağdurbilim)**,2. Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 2008

Artuk, Mehmet E., Gökçen Ahmet, Yenidünya Caner: **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2006

Baldry Anna Costanza, Frans Willem Winkel: “Internalizing Symptoms of Italian Youth Directly and Vicariously Victimized at School and at Home”, **International Journal of Forensic Mental Health**, 3: 77-91, 2004

Balo, Yusuf S.: **Uluslararası İlke ve Uygulamalar Çerçevesinde Ceza Muhakemesinde Tanık Koruma**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009

Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi ile Türk Hukuk Mevzuatı Karşılaştırmalı Analizi Yönetici Özeti, (Çevrimiçi) <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/y/o/yoneticiozeti.pdf>, 12 Haziran 2012

Ümit Biçer, Başar Çolak, Ayşen Çoşkun, “Çocuklukta Ruhsal Travma”, **TBB - Unicef, Barolar İşbirliği’nde düzenlenen Çocuk Hakları Komisyonlarının Kurulması ve Güçlendirilmesi Projesi: 19-23 Ağustos 2004: Oturumlarda Ele Alınan Konulara İlişkin Makaleler**, y.y.,y.t.

Centel, Nur, Zafer, Hamide: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 4. Bası, İstanbul, Beta, 2006

Çelebi, Aykut :“Şiddete Karşı Siyaset Hakkı”, **Şiddet Üzerine Eleştiriler** (Çelebi A. Ed.), İstanbul, Metis Yayınları, 2010

Çocuklara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Parlemlenterler İçin El Kitabı No:13-2007, Unicef, (Çevrimiçi) <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/e/v/evac-for-parliamentarians-tr.pdf>,

17 Temmuz 2012

Demir, Oğuzhan Ö: “Nitel Araştırma Yöntemleri”, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri** (Böke, K. Ed.),1.Bası, İstanbul, Alfa Yayınları, 2009

Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, 2012

Dönmezer Sulhi,Erman,Salih:**Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C:II, İstanbul, Beta Yay., 12. B., 1999

Dursun, Yücel:“Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir?”, **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, **12**: 1-18,2011

Erem, Faruk: **Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku**, 6. Bası, Ankara, Işın Yayınları, 1986

Eriksson, Maria: “Contact, Shared Parenting, and Violence: Childern as Witness of Domestic Violence in Sweden”, **International Journal of Law, Policy and the Family**,**25**(2): 165–183, 2011

Fern, Edward F: **Advanced Focus Group Research**, Sage Publications Inc., 2001

Feyzioğlu, Metin: **Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık**, Ankara, US-A Yayıncılık, 1996

Fountain, Susan, “Our Right To Be Protected From Violence”, (Çevrimiçi), <http://www.unicef.org/violencestudy/pdf/Our%20Right%20to%20be%20Protected%20from%20Violence.pdf> 18 Mayıs 2012

Franklin, Bob: **Çocuk Hakları**, Ayrıntı Yayınları, 1993

Fromm, Eric: **İnsanda Yıkıcılığın Kökenleri**, Payel Yayınları, İstanbul, 2003

Fromm, Eric: **Sevginin ve Şiddeti Kaynağı**, Payel Yayınları, İstanbul, 2008

Gemalmaz, Mehmet S: **Çocuk ve Genç Haklarına İlişkin Ulusal Üstü Belgeler**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2002

Gemalmaz, Mehmet S:**Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2007

Golob, Sarah J: “The Forgotten Victims: The Child Witness To Domestic Violence: An Intervention Program For The Pre School Aged Child“, PhD, Chester, Institute of Graduate Clinical Psychology Windener University, 1997

Greenbaum, Thomas L: **Modareting Focus Groups**, Sage Publications Inc., 2000

Hollely, Karen, Müller, Karen: **Introducing The Child Witness**, 2nd edition, Port Elizabeth, Prinrite, 2009

İstanbul Bilgi Üniversitesi Şiddet ve Travmayı Önleyici Çalışmalar Grubu, Çevrimiçi, <http://www.bilgiacikkapi.com/toplumsal/cocuklarin-ihmal-ve-istismar-edilmesi/> 14 Ekim 2012

Karakaş Doğan, Fatma: “Suçtan Doğan Mağduriyetin Devlet Tarafından Giderilmesi ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, (95): 220, 2011

Karmen, Andrew: **Crime Victims An Introduction to Viktimology**, 6th edition, Thomson, Wandsworth

Kunter, Nurullah, Yenisey Feridun, Nuhoğlu Ayşe: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 2008

Kümbetoğlu, Belkıs: **Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2005

Krueger, Richard A., Casey, Mary A: **Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research**, Sage Publications Inc.3.rd Edition, 2000

Macknin Jessica: “Child Witness of Domestic Violence and Impact on Anxiety in Adulthood”, Master Thesis, New Jersey, Art Kean University, 2009

Oğuzman, Kemal, Öz Turgut: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 3. Bası, Filiz Kitabevi, 2000

Onursal, Sami: **Kamu Davasına Müdahale**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Rektörlük No: 1345, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1968

Osofsky Joy D: “Children Who Witness Domestic Violence: The Invisible Victims”, **Social Policy Report Society for Research in Child Development**, **9(3)**: 1-16,1995

Ovacık, Aslı C:“Aile İçi Şiddetin Erkek Çocuğun Suç İşleme Davranışına Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 2008

Polat, Oğuz: **Çocuk İstismarı Nedir**, Analiz Yayınları, İstanbul, t.y.

Polat, Oğuz: **Fiziksel İstismar Nedir**, Analiz Yayınları, İstanbul, t.y.

Polat, Oğuz: **Cinsel İstismar Nedir**, Analiz Yayınları, İstanbul, t.y.

Serozan, Rona: **Çocuk Hukuku**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2005

Science Daily, Çevrimiçi, <http://www.sciencedaily.com/releases/2008/03/080313124445.htm>
10 Nisan 2012

Spencer John, Rhona Flin: **The Evidence of Children: The Law and the Psychology**, 2nd edition, Blackstone Press, 1993

Turgut, Bayram: **Ceza Muhakemesinde Tanıkların Korunması**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Turhan Kitabevi, 2010

Turhan, Faruk : **Ceza Muhakemesinde Tehlike İçindeki Tanıkların Korunması: Türk Alman ve Avusturya Hukuklarında Karşılaştırmalı Olarak**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009

Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye’de Ortaöğretime Devam Eden Öğrencilerde ve Ceza Ve İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu Ve Hükümlü Çocuklarda Şiddet ve Bunu Etkileyen Etkenlerin Saptanması Araştırma Raporu: Nisan 2007, (Çevrimiçi) <http://dosya.humanistburo.org/humdosya/Cocuklarda%20Siddet%20Meclis%20Araştırma%20Raporu.pdf>, 19 Ağustos 2012

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanlığı Mardin ili Mazıdağı İlçesi Bilge Köyü Raporu, s.8 (Çevrimiçi) http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/bilge_koyu_raporu.pdf,

14 Ağustos 2012

Usta, Sevgi: **Çocuk Hakları ve Velayet**, İstanbul, Oniki Levha Yayınları, 2012

Usta Sayıta, Sevgi: “Çocuk Hakları” TBB, Unicef, Barolar İşbirliği’nde düzenlenen Çocuk Hakları Komisyonlarının Kurulması ve Güçlendirilmesi Projesi: 19-23 Ağustos 2004 Oturumlarda Ele Alınan Konulara İlişkin Makaleler

Usta Sayıta, Sevgi, Onursal, Betül: **Birleşmiş Milletler Belgelerinde Barış Kültürü ve Şiddete Karşı olma ve Avrupa Konseyi Kararlarında Çocuğun Şiddet ve Kötü Muameleden Korunması**, 2. Bası, İstanbul, İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Yayını, 2003

Ümit, Eylem: **Mekândan İmkâna Çocuk Suçluluğunun Habitusu Ceza Ehliyeti İlişkisi**, Ankara Barosu Yayınları, 2007

Ünver, Yener: **Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer**, Ankara, Seçkin Kitabevi, 2003

Vahip, Işıl: “Evdeki Şiddet ve Gelişimsel Boyutu: Farklı Bir Açıdan Bakış”, **Türk Psikiyatri Dergisi**, 13(4): 312-319, 2002

Yılmaz, Zekeriya: **Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları Davaya Katılma Giderleri ile Mağdurun veya Suçtan Zarar Görenin Hukuk Mahkemelerinde Açabileceği Maddi ve Manevi Tazminat Davaları**, Ankara, Seçkin Kitabevi, 2007

Zafer, Hamide: “Suçtan Zarar Gören Küçüklerin Türk Ceza Muhakemesinde Hakları”, **Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, (1): 127-136, 2003

9. ÖZGEÇMİŞ

Elif Yorgancıoğlu, 1986 yılında Eređli’de doğmuş, ilköğretim ve lise öğrenimini Eređli’de tamamlamıştır. 2008 yılında Marmara Üniversitesi Hukuk Fakóltesi’nden mezun olmuştur. 2009 yılında İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim dalı Yüksek Lisans programına kaydolmuştur. 2010 yılından bu yana İstanbul Barosu’na kayıtlı olarak Avukatlık yapmaktadır. Halen Adli Tıp Enstitüsü’nde yüksek lisans öğrencisidir.